

**Strategija gospodarskog razvitka Grada
Novalje 2010-2020**

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
EKONOMSKI FAKULTET RIJEKA
GRAD NOVALJA**

Strategija gospodarskog razvitka Grada Novalje 2010-2020

Urednica : prof.dr.sc. Nada Denona Bogović

**Rijeka-Novalja
2010. godina**

STRATEGIJA GOSPODARSKOG RAZVITKA GRADA NOVALJE 2010-2020

Urednica: prof.dr.sc. Nada Denona Bogović

Autori: prof.dr.sc. Heri Bezić

Prof.dr.sc. Nada Denona Bogović

Mr.sc. Lidija Bagarić

Anita Klanac, MBA

Mr.sc. Zvonimira Šverko-Grdić

Voditelj istraživačkog tima: prof.dr.sc. Heri Bezić

Izdavači: Ekonomski fakultet Rijeka

Grad Novalja

Za izdavače: prof.dr.sc. Heri Bezić, dekan

Ivan Dabo, gradonačelnik

Recenzenti:

Lektor:

Tisak:

Naklada:

UDK:

CIP:

ISBN:

SADRŽAJ

	PREDGOVOR	
1.	UVOD	
1.1.	CILJEVI ISTRAŽIVANJA	
1.2.	METODOLOŠKI PRISTUP	
1.3.	STRUKTURA STUDIJE	
2.	PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI	
2.1.	PRIRODNI RESURSI - STANJE	
2.1.1.	<i>KLIMA</i>	
2.1.2.	<i>TLO</i>	
2.1.3.	<i>VEGETACIJA</i>	
2.1.4.	<i>PODMORJE</i>	
2.1.5.	<i>OBALA</i>	
2.2.	IZGRAĐENI RESURSI - STANJE	
2.2.1.	<i>IZGRAĐENOST PROSTORA</i>	
2.2.2.	<i>INFRASTRUKTURNI OBJEKTI</i>	
2.2.3.	<i>OBJEKTI DRUŠTVENIH DJELATNOSTI</i>	
2.3.	PRIRODNA I KULTURNA BAŠTINA	
2.4.	STANJE OKOLIŠA	
2.4.1.	<i>KVALITETA MORA, ZRAKA I VODE</i>	
2.4.2.	<i>IZVORI ONEČIŠĆENJA</i>	
2.4.3.	<i>ODLAGALIŠTE OTPADA CASKA</i>	
2.4.4.	<i>EKSPLOATACIJA KAMENA</i>	

3.	DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA	
3.1.	PRIRODNO I MEHANIČKO KRETANJE STANOVNIŠTVA	
3.2.	KRETANJE BROJA I VELIČINE DOMAĆINSTAVA	
4.	STANJE GOSPODARSTVA	
4.1.	FINANCIJSKI REZULTATI GOSPODARSTVENIKA	
4.2.	PROCJENA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA	
4.3.	ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST	
4.4.	OBILJEŽJA KLJUČNIH GOSPODARSKIH DJELATNOSTI	
4.4.1.	<i>POLJOPRIVREDA, LOV I ŠUMARSTVO</i>	
4.4.2.	<i>RIBARSTVO</i>	
4.4.3.	<i>TURIZAM</i>	
4.4.4.	<i>GRAĐEVINARSTVO</i>	
4.4.5.	<i>TRGOVINA</i>	
4.4.6.	<i>OSTALE DJELATNOSTI</i>	
5.	INSTITUCIJE UPRAVLJANJA RAZVOJEM GRADA	
5.1.	SAMOUPRAVNI DJELOKRUG	
5.2.	PRIHODI I RASHODI GRADSKOG PRORAČUNA	
5.2.1.	<i>REALIZACIJA PRORAČUNA U 2008.GODINI PREMA STRUKTURI PRIHODA I RASHODA</i>	
5.2.2.	<i>PRORAČUN U 2009.GODINI – STRUKTURA PRIHODA I RASHODA</i>	
5.3.	POSTOJEĆA RAZVOJNA DOKUMENTACIJA	
5.3.1.	<i>STUDIJE GRADA NOVALJE</i>	
6.	RAZVOJNE PREDNOSTI I OGRANIČENJA	
6.1.	SWOT ANALIZA	

6.2.	REZULTATI S ODRŽANE RADIONICE	
7.	RAZVOJNA OPREDJELJENJA, CILJEVI I VIZIJA	
7.1.	POLAZIŠTA	
7.2.	VIZIJA GRADA NOVALJE	
7.3.	CILJEVI DUGOROČNOG RAZVOJA	
8.	MJERE I AKTIVNOSTI ZA OSTVARIVANJE CILJEVA GOSPODARSKOG RAZVOJA	
8.1.	MJERE ZA OSTVARIVANJE CILJEVA	
8.2.	AKTIVNOSTI (INVESTICIJSKI PROJEKTI) ZA OSTVARIVANJE RAZVOJNIH CILJEVA	
8.3.	BAZA PROJEKTNIH IDEJA GRADA NOVALJE	
9.	IZVORI I DINAMIKA FINANCIRANJA RAZVOJNIH PROJEKATA	
9.1.	DOMAĆE LINIJE FINANCIRANJA PROJEKATA	
9.2.	INOZEMNE LINIJE FINANCIRANJA PROJEKATA	
9.3.	NAČINI, KVANTITETA I DINAMIKA FINANCIRANJA	
	ZAKLJUČAK	

1. UVOD

1.1. Ciljevi istraživanja

Strategija gospodarskog razvitka Grada Novalje strateški je dokument koji ima za cilj definirati smjernice budućeg gospodarskog razvitka kao komponente održivog razvoja. Usvajanje strateških opredjeljenja i vizije gospodarskog razvoja, pretpostavka je uspješnog upravljanja lokalnim ekonomskim razvojem Grada Novalje. Zbog toga ova Studija predstavlja polaznu osnovicu za izradu sasvim konkretnih programa i investicijskih poduhvata koji mogu osigurati efikasnije korištenje lokalnih resursa i povećanje konkurentnosti Grada u odnosu na okruženje. Jedan od ciljeva Studije je i taj da gospodarstvo Grada, zahvaljujući jasno definiranim ciljevima i predloženim mjerama za njihovu realizaciju, kao i predloženim konkretnim aktivnostima, ostvari svoju ulogu ključnog pokretača ukupnog društvenog napretka.

1.2. Metodološki pristup

U izradi studije *Strategija gospodarskog razvitka Grada Novalje*, korištene su brojne znanstvene i stručne metode, prije svega ekspertna metoda i SWOT analiza. Također, korištena je suvremena metodologija izrade strateških razvojnih dokumenata koja podrazumijeva aktivno sudjelovanje svih sudionika lokalnog ekonomskog razvoja: JLS, gospodarskih subjekata, društvenih organizacija, udruga i drugih. Izrada Studije odvijala se u pet faza:

- 1) u prvoj fazi izvršena je analiza postojeće statističke osnovice i relevantne dokumentacije, te napravljena analiza dostignute razine razvijenosti;
- 2) u drugoj fazi dostavljeni su nalazi naručitelju radi usuglašavanja, dorade i prijedloga;
- 3) u trećoj fazi održana je radionica sa predstavnicima svih sudionika lokalnog ekonomskog razvoja Grada: predstavljeni su nalazi prethodnih faza, napravljeno anketno istraživanje, organizirana je rasprava i diskusija sa članovima Radne skupine;
- 4) u četvrtoj fazi je temeljem rezultata autora Studije i članova Radne skupine, napravljena SWOT analiza, definirana su razvojna opredjeljenja i ciljevi, kao i moguća vizija razvoja grada Novalje
- 5) u posljednjoj fazi izrade, dostavljeni su naručitelju nalazi treće i četvrte faze, te održani sastanci i rasprave u vezi konačne verzije Studije.

1.3. Struktura Studije

Osim uvoda i zaključka, Studija je strukturirana u 8 logički povezanih cjelina. U drugom i trećem poglavlju istražuju se najznačajniji razvojni činitelji i njihova obilježja. Tako se u drugom poglavlju **Prirodni i izgrađeni resursi** analiziraju pojedini elementi prirodnih resursa, izgrađenost prostora i infrastrukturnih objekata. Posebno je analizirana prirodna i kulturna baština Grada, kao i stanje okoliša. U trećem dijelu **Demografska obilježja**, istražuju se posebnosti stanovništva, kao što su dugoročno kretanje stanovništva, te dobna i obrazovna struktura. U poglavlju **Stanje gospodarstva** analizirana su makroekonomska obilježja gospodarstva Grada, gospodarska struktura i pojedine gospodarske djelatnosti. Posebno se istražuju uzroci zatečenog stanja gospodarstva. Napravljena je procjena bruto domaćeg proizvoda i doprinos pojedinih djelatnosti ostvarenom BDP-u Grada Novalje. Također se analizira kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti u Gradu. Posebna pozornost dana je dosadašnjim razvojnim karakteristikama ključnih gospodarskih djelatnosti s obzirom na njihov udio u gospodarskoj strukturi, ali i onima koje imaju veliki, neiskorišteni razvojni potencijal. U poglavlju **Institucije upravljanja razvojem Grada**, temeljem analize proračunskih prihoda i rashoda, ocjenjuje se uspješnost lokalnih vlasti u usmjeravanju gospodarskog razvitka. **Razvojne prednosti i ograničenja**, sintetizirana su u šestom poglavlju, a rezultat su nalaza dobivenih u prethodnih dijelovima Studije i zaključaka Radne skupine s održane radionice. Također, **Razvojna opredjeljenja, ciljevi i vizija**, dio je Studije u kojem je definiran poželjni razvojni pravac, uvažavajući nalaze i prijedloge autora Studije, ali i svih predstavnika lokalne zajednice, odnosno grada Novalje. U okviru ovog poglavlja definirana je i vizija ukupnog gospodarskog razvitka, a posebno vizija razvoja turizma kao izrazito značajne gospodarske djelatnosti za područje Grada. Realizacija razvojnih opredjeljenja zahtjeva konkretizaciju strateških ciljeva, koji su također u ovom poglavlju artikulirani. Ostvarenje svake razvojne strategije ovisi o dobro osmišljenim mjerama i aktivnostima, kao i jasno definiranim nositeljima. Zbog toga je u osmom poglavlju **Mjere i aktivnosti za ostvarenje ciljeva gospodarskog razvoja**, svaki strateški cilj detaljno obrazložen, te su predložene mjere i nositelji za njihovo ostvarenje. U poglavlju **Izvori i dinamika financiranja projekta** vrlo iscrpno prikazani su mogući izvori financiranja predloženih mjera. Također, kao još jedan stupanj u operacionalizaciji i realizaciji postavljenih razvojnih opredjeljenja, u ovom su poglavlju navedene i predložene konkretne aktivnosti, odnosno investicijski poduhvati te mogućnosti njihova financiranja.

2. PRIRODNI I IZGRAĐENI RESURSI

Prema postojećoj teritorijalnoj podjeli Grad Novalja u sastavu je Ličko-senjske županije, a po prostornom položaju čini njezin jedini otočni dio. Jugoistočnim rubnim dijelom Grad Novalja graniči sa Zadarskom županijom i Općinom Kolan.

Područje Grada Novalje obuhvaća 10 naselja i to: Casku, Gajac, Kustiće, Lun, Metajnu, Novalju, Potočnicu, Staru Novalju, Vidaliće i Zuboviće. Prostire se na oko 37 km dužine u smjeru jugoistok – sjeverozapad, te oko 7,5 km širine središnjeg dijela u smjeru jugozapad - sjeveroistok. Područje Grada Novalje sa površinom od 93,36 km² čini tek 1,74% površine Ličko-senjske županije, a oko trećinu (32,8%) površine otoka Paga.

2.1. Prirodni resursi - stanje

Posebnosti i značaj Grada Novalje uvelike su determinirani njegovim "otočkim karakterom". Naime, otoci kao specifični društveni, ekonomski i ekološki sustavi predstavljaju prirodno bogatstvo od neprocjenjive vrijednosti za svaku zemlju, pa tako i za Republiku Hrvatsku. Grad Novalja smješten na otoku Pagu, ističe se kvalitetom prirodnih resursa i okoliša, što predstavlja značajnu odrednicu njegova dosadašnjeg i budućeg gospodarskog razvitka. Posebno se mogu naglasiti prirodni resursi na području Luna, Zrća i Caske, Straška, te Paških stijena u Velebitskom kanalu. Ovi lokaliteti predstavljaju dio kulturnih i prirodnih vrijednosti Ličko-senjske županije i Republike Hrvatske, pa su dijelom već registrirani kao zaštićena područja kulturne baštine Hrvatske.

Potencijalnu mogućnost za eventualno snabdijevanje stanovništva vodom predstavljaju izvori povezani sa rezervama podzemne vode. Izdašnost tih izvora ovisi o sabirnoj površini i o karakteru stijena iz kojih izlaze. U Novaljskom polju registriran je samo jedan izvor, dok se uz padinu prema Staroj Novalji javlja više manjih izvora. Izvor Škopalj u Novaljskom polju je kaptiran za vodovod Novalje. U naselju Metajna postoji jedno od najjačih vrela na otoku. Vrelo je vezano uz rasjed uslijed kojeg eocenski odnosno kredni vapnenci leže na fliškim laporima. Sabirno područje izvora je vapneno zaleđe, a eocenski fliš služi kao barijera na čijem kontaktu voda izlazi na površinu. Zajednička karakteristika ovih izvora je da su malog kapaciteta, (Škopalj daje oko 8 litara vode u sekundi), a javljaju se na kontaktu fliša i kvartara ili se cijede iz pukotina u pješčenjacima. Sabirno područje za izvore je kvartar, a dijelom i fliš i vapneno područje.

2.1.1. Klima

Klima na području Grada Novalje je mediteranska sa toplim, suhim ljetima i blagim zimama. Mikroklima sjeverozapadne i jugoistočne strane otoka se znatno razlikuju. Dok je sjeveroistočna strana izložena jakoj buri, jugozapadna strana je pod jakim utjecajem djelovanja mora. Paški zaljev štiti djelomično od jake bure uzdignuta konfiguracija reljefa. Najveću jačinu vjetra ima sjeveroistočni, a najčešći je jugoistočni vjetar. Najveći broj dana (19 dana) sa vjetrom jačim od 8 Beauforta zabilježen je 1954. godine.

Najviše sati insolacije ostvaruje se u VII mjesecu i to 340 – 360 sati, a najmanje u XII, I, II mjesecu. Najveće srednje temperature zraka izmjerene su u VII i VIII mjesecu i to 24,4 i 24,3°C. Srednja mjesečna maksimalna temperatura zraka je 27,8°C u VII i 27,3° u VIII mjesecu, dok je najmanja srednja mjesečna minimalna temperatura 3,1°C u I. mjesecu.

Prosječna količina godišnjih oborina iznosi 815 mm od čega u vegetacijskom periodu od 1.4. - 30.9 u prosjeku padne 325 mm. Najviše oborinama ima u X, XI, i IV mjesecu, a najmanje u VII i VIII mjesecu. U mjesecima sa najjačim oborinama događa se da u jednom danu padne do 200 mm oborina, što je vrlo nepovoljno radi mogućih erozije i poplavlivanja kraških polja.

2.1.2. Tlo

Područje Grada Novalje, kao i cijeli otok Pag, po svojim je geološkim karakteristikama izrazito krškog tipa. Najveći dio terena izgrađen je od karbonatnih stijena, a znatno manju površinu zauzimaju eocenski fliš, lapori i pješčenjaci. Teren izgrađen od eocenskog fliša uglavnom je pokriven smjesom pijeska, gline, sipara i breča. Ta područja ujedno predstavljaju i obradivo zemljište. Između krednih antiklinala, koje predstavljaju najviše dijelove otoka, pruža se eocenska sinklinala u kojoj se nalazi i Novaljsko polje. U geološkom pogledu to je nastavak Ravnih kotara, a Novaljsko je polje vrijedan gospodarski resurs s aspekta poljoprivredne proizvodnje.

Glavna cirkulacija vode na otoku odvija se podzemnom hidrografskom mrežom. Reljefno uzdignuti dijelovi koji prate središnji dio Luna i potez Zaglava - Barbat pružaju se paralelno sa planinskim lancem Velebita i tektonskom strukturom susjednih otoka. Ove uzvisine pružaju se longitudinalno od jugoistoka prema sjeverozapadu, paralelno jedno sa drugim, a među njima nalaze se udoline sa ravnica, poljima i morskim uvalama. Između povišenih dijelova reljefa (Sv. Vid 348 m.n.m.) prostiru se ravničarska područja Gajca, Novalje, Zrća - Caske, Straška i Novaljskog polja, sa prosječnom visinom 65-75 m.n.m. Također i područje Novaljske Zaglave predstavlja nešto viši plato na koti 130 - 160 m.n.m. iznad kojeg izlaze pojedine uzvisine (Komorovac i dr.). U geomorfološkom smislu reljef je jako raščlanjen, sa karakterističnim uzvisinama, te flišnim dolinama sa plodnim ravnica i morskim uvalama.

Vapnenci su na površini karstificirani, provideni brojnim prslinama i pukotinama, tako da su propusni za vodu. Atmosferska voda brzo ponire u unutrašnjost i teče dalje podzemno.

Novaljsko polje predstavlja jednu manju cjelinu u hidrografskom pogledu, smješteno u eocenskoj sinklinali. Od mjesta Novalje odijeljeno je pojasom krednih vapnenaca visine 50-80 m. Polje je dugačko oko 3,5 km, a široko 1 km. Kao i cijeli otok, ima dinarski smjer pružanja, tj. sjeverozapad-jugoistok. Zaleđe polja je izgrađeno iz gornjokrednih vapnenaca, a rubovi polja iz foraminiferskih vapnenaca. Podlogu polja čini eocenski fliš koji je potpuno prekriven debljim ili tanjim slojem kvartarnih nanosa. Laporci se nalaze na površini i to cca 1 km od izvora Škopalj. Polje je nagnuto s jedne strane prema Caskoj, a s druge strane prema izvoru Škopalj.

2.1.3. Vegetacija

Zbog "susreta" kontinentalne i mediteranske klime, na području Grada Novalje nalaze se šume bijelog graba i hrasta medunca (*carpinetum orientalis croaticum*) te šume crnike (*quercetum ilicis*) koja na jugozapadnim dijelovima stvara karakterističan, mediteranski ugođaj. Nešto kvalitetnije šumske površine nalaze se na jugozapadnim padinama Luna između Tovarnela i rta Sakarata, kod uvale Dubac, kod Straška, te na području Zrća.

Povoljnija područja za razvoj vegetacije su flišne ravnice u dolinama, povoljne za razvoj poljoprivrede, uglavnom vinogradarstva te blaže jugozapadne padine otoka djelomično obraslo termofilnom šumom. Poljoprivredne površine nalaze se u plodnim ravnicama oko Caske, Kustića i Metajne, te na prostoru Novaljskog i Lunjskog polja. U poljoprivrednom pejzažu karakteristični su vinogradi, izgrađeni na blagim terasama.

U voćnjacima pretežno se gaje smokve i bademi, a na širem području Grada uzgajaju se masline. Najznačajnije kulture maslina nalaze se u područjima od Tovarnela preko Luna i Gagera do Novalje, oko Stare Novalje te oko Gajca i Škuncinih stanova. Radi svoje specifičnosti i ljepote pojedini dijelovi maslinika na Lunu proglašeni su 1963.g. posebnim botaničkim rezervatom. Temeljem "Zakona o zaštiti prirode" (NN 70/2005.) Lun - nalazište divlje masline proglašeno je posebnim rezervatom (pretpostavlja se da neke imaju i više od dvije tisuće godina).

Vinogradarstvo je u prošlosti bila jedna od najznačajnijih grana gospodarstva ovog područja. Vinova loza je zastupljena na gotovo svim plodnim površinama koje smo naveli, a vino se proizvodi uglavnom za vlastitu potrošnju.

Obala je vrlo razvedena, pa je utjecaj mora na vegetaciju otoka izražen. Stjenovita sjeveroistočna obala, izložena jakoj buri i posolici, krševita je i bez ikakve vegetacije. Visoki predjeli otoka uglavnom su krševiti i bez jače vegetacije. Ovi najveći predjeli kamenjara koriste se vjekovima kao pašnjaci. Na vapnenačkim kosama mogle bi se podizati kulture crnog bora, osobito na padinama orijentiranim prema jugozapadu ili čak na sjeveroistočnoj strani kod Luna.

2.1.4. Podmorje

Akvatorij Grada Novalje nalazi se u istočnom dijelu Kvarnera, a obuhvaća dijelove Kvarnerića, Velebitskog kanala, Paškog kanala i Paškog zaljeva.

Kvarnerić se nalazi između otočnog niza Cres-Lošinj na zapadu i otočnog niza Krk-Rab-Pag na istoku. Na sjeveru ga Srednja Vrata spajaju s Riječkim zaljevom, dok je na jugu otvoren prolazima između Premude, Silbe i Oliba, te Škrde i Paga. Dio Kvarnerića s jugoistočne strane otoka Paga, karakteriziraju plitka područja oko Novalje, te otoka Dolfin i Laganj, dok na ostalom dijelu dubina doseže 50 m na udaljenosti od 500 m od obalne crte.

Velebitski kanal je morski prolaz između Velebita i otočnog niza Krk-Prvić-Goli-Rab-Pag-sjeveroistočna obala Ravnih kotari, a na sjeverozapadu se neprimjetno spaja s Vinodolskim kanalom. Dubina se povećava prema jugoistoku od 60 m na 100 m.

Ljeti je površinska slanost uglavnom veća od 36‰, čak i od 37.5‰ kod iznimnih suša. U drugim sezonama vrijednosti variraju između 35 i 38‰, a na pojedinim lokacijama utjecaj slatkih voda može povremeno biti iznimno jak, te smanjiti slanost na ispod 30‰.

Zbog prodora hladnog zraka, temperatura mora u Velebitskom kanalu znatno je niža nego u srednjem Jadranu. U prosjeku je najniža u ožujku u cijelom vodenom stupcu (oko 11 °C) a najviša na površini u kolovozu (oko 23 °C). U ovom je mjesecu voda pri dnu još uvijek hladna (oko 13 °C), a tek se u jesen miješanjem u vodenom stupcu, ali usporedo s hlađenjem mora, postigne 15 °C.

Paški kanal je najdublji dio sjevernog Jadrana s maksimalnom dubinom od 110 m. Nastavlja se na uvalu Stara Novalja, a završava na rtu Lun, krajnjoj točki otoka Paga. Satelitskim pretraživanjima uočeno je snažno prodiranje mora iz Kvarnerića u Velebitski kanal kroz Paški kanal.

Paški zaljev velika je uvala duboko usječena u kopno otoka Paga. Dužina uvale je oko 11.7 km, a od Velebitskog kanala odvojena je Paškim vratima širokim oko 780 m. Dubine u zaljevu ne prelaze 50 m, dok su u Vratima veće od 57 m. Uvala Caska je plitko područje zaljeva (17-19 m).

Obrada većeg broja podataka o temperaturi, slanosti i gustoći na postaji Paška vrata, pokazuje izrazita godišnja kolebanja ovih parametara. Površinska slanost varira od 35 do 37.6‰, a pridnena od 37.6 do 38.5‰. Temperatura površine najniža je u veljači (oko 9 °C), a najviša u srpnju (oko 21 °C). Najniža pridnena temperatura je u lipnju (oko 9 °C), a najviša u prosincu (oko 14 °C). Uobičajena zimska homogenija narušena je zbog naglog, burom izazvanog zahlađenja površinskog sloja. U tom razdoblju godine prevladava stanje pozitivne slabe termokline (površinska voda je najhladnija, a prema dnu temperatura se povećava). Ljeti (kolovoz) dolazi do raslojavanja vodenog stupca na način da se površinska temperatura ravnomjerno mijenja do dna.

2.1.5. Obala

Obalno područje Grada Novalje sastoji se od mnoštva uvala, rtova, otočića i hridi. Jugozapadna obala je niska, a sjeveroistočna strma i visoka. Sa sjeveroistočne strane otoka nalazi se prostrana uvala Stare Novalje i Paški zaljev, a na jugozapadnoj obali uvala Novalja, Gajac-Braničevica, Straško i Babe-Mihovilje. Paški zaljev okružuje 27 km pješčanih plaža, a izgledom podsjeća na jezero. Zona Caska obuhvaća sjeverozapadni dio zaljeva s naročito lijepim pješčanim plažama.

Paški zaljev predstavlja prostranu prirodno zaštićenu luku. Unutarnji dio zaljeva leži u smjeru jugoistok-sjeverozapad. Na osi Pag - Caska dug je 8,5 Nm. Paški zaljev, a osobito Paška vrata, izloženi su udarima bure. Međutim, uvale na sjeveroistočnom dijelu Zaljeva pružaju sigurna skloništa i sidrišta. Kod mjesta Vidalići, Kustići, Zubovići i Metajna postoje izgrađene obale za manje plovne objekte. Unutar zaljeva nalaze se brojne plaže, od kojih mnoge imaju izvore tekuće vode, što je posebno značajno s aspekta mogućnosti razvoja nautičkog turizma.

Zona Caska obuhvaća sjeverozapadni dio Paškog zaljeva s uvalama Zrće i Klopotnica, u kojima su skrivene lijepe pješčane i šljunčane plaže. Područje Kustići - Zubovići nalazi se na jugozapadnoj padini stjenovite uzvisine koja odvaja Paški zaljev od Podvelebitskog kanala, te ima pogodnu obalu za kupanje od predjela Grgurovac do rta Hobotnica. Od rta Hobotnice do rta Sv. Krištofor nalaze se u uvalama Metajna i Ručica sitno pješčane plaže, a ostala obala je kamenita sa manjim pješčanim plažama.

Obala od Stare Novalje do rta Krištofor nešto je više razvedena ali strma i slabo pristupačna. Na tom dijelu obale mali plovni objekti mogu se skloniti u uvalicama Koromačno, Mali i Veliki Svetojanj. Uvale Vela i Mala Garška izložene su buri, bolje su zaštićene uvale Nova Pošta i Gornja Slana.

Od uvale Dubac do rta Ogradice kod Novalje obala je pretežito kamenita, sa nekoliko manjih uvala. U uvalama Mihovilje i Baba nalaze se lijepe i za ulaz u more pristupačne šljunčane plaže.

Od rta Gaj do rubnog područja Gajac obala se odlikuje velikim šljunčanim plažama, te šljunčanim i pješčanim morskim dnom, dok je sjeverno od Novalje morska obala izrazito kamenita.

Brojnost i kvaliteta prirodnih šljunčanih i pješčanih plaža predstavljaju vrijedan prirodni resurs i činitelj turističke ponude Grada Novalje.

2.2. Izgrađeni resursi – stanje

Urbana središta predstavljaju mjesta koncentracije stalnog i povremenog stanovništva, urbanih funkcija i specifičnih gospodarskih aktivnosti. To se posebno odnosi na Novalju koja je glavno središte jedinice lokalne samouprave, u manjoj mjeri na naselja Lun, Jakišnica, Stara Novalja i Zubovići, Metajna te naselje Gajac koji sezonski obavlja funkciju lokalnog središta.

Prirodne značajke i prednosti jugozapadnog obalnog dijela Grada Novalje (vegetacijski bogatijeg i turistički atraktivnijeg, zaštićenog od neugodne bure), doprinijele su razvoju stambenih i turističkih naselja.

Naselje Novalja tradicionalno je središte ovog dijela otoka, a s obzirom na različitost urbanih funkcija i sadržaja javne namjene za potrebe lokalnog stanovništva i turista, danas predstavlja središte lokalne samouprave.

Potrebe lokalnog stanovništva sjeverozapadnog dijela otoka (potez Lun - Potočnica) osim u Novalji, kao centru lokalne samouprave, zadovoljavaju se i u naselju Lun, manjem lokalnom središtu kojemu u turističkoj sezoni gravitira do 2000 korisnika. Naselje Stara Novalja, smješteno u istoimenoj uvali, također predstavlja manje lokalno središte.

Obilježje naselja Stare Novalje, Gajca i Vidalića je dominantni udio povremenog stanovništva, i to prvenstveno zbog velikog broja smještajnih apartmanskih jedinica. Tako je primjerice u naselju Gajac na svega 0,34 km² prostora prema popisu iz 2001. godine bilo izgrađeno 635 stanova na registriranih 56 stanovnika. To znači da je bilo izgrađeno 11,3 stana po stanovniku, ili 30,2 po domaćinstvu, što je cca 10 puta više od izgrađenih stanova u odnosu na broj stanovnika i domaćinstava u naselju Lun iste godine.

Jugoistočni dio jedinice lokalne samouprave - naselja Vidalići-Kustići-Zubovići-Metajna gravitira prema naselju Zubovići, kao još jednom manjem lokalnom središtu.

2.2.1. Izgrađenost prostora

Kod stambene izgradnje dominiraju individualne samostojeće građevine, dok u naselju Novalja postoje i višestambene građevine i to prvenstveno u objektima namijenjenim povremenom stanovanju. Osim u Novalji, višestambene građevine namijenjene povremenom stanovanju karakteristične su i za već navedena naselja Stara Novalja, Vidalići i Gajac.

Od ukupnog broja stanova njih 15% namijenjeno je obavljanju poslovnih djelatnosti, prvenstveno ugostiteljsko-turističkih.

Visina izgradnje kreće se u rasponu od P+1+Pot do P+2+Pot, ali nažalost postoje i više građevine, koje se nikako ne uklapaju u otočki ambijent i tradicionalnu arhitekturu Grada, te predstavljaju ne samo primjer negativne stambene izgradnje, nego i estetsko ograničenje Grada kao poželjne turističke destinacije.

Prema službenoj statistici (SLJH, popis stanovništva 2001.godine), ukupna stambena izgradnja 2001. godine iznosila je 5168 stanova od čega je 2630 ili 51% bilo u naselju Novalja. Slijedi naselje Gajac s 12% udjela u ukupnom broju stanova, te Stara Novalja s 11%.

Posebnost Grada Novalje je izrazito veliki udio stanova za povremeno korištenje. Od ukupnog broja izgrađenih stanova, 2001. godine samo 38,7% bilo je namijenjeno stalnom stanovanju, a ako se promatra kategorija *nastanjeni stanovi* (bez povremeno nastanjenih i napuštenih), njihov je udio svega 22,5% u strukturi ukupno izgrađenih stanova. Stambenih jedinica za privremeno korištenje bilo je 2378, odnosno 46% u odnosu na ukupan broj stanova na području Grada Novalje. U naselju Novalja ukupno je 2001. godine bilo 2630 stanova, od čega 51% za stalno stanovanje, a samo 27% stalno nastanjenih. U Staroj Novalji struktura je još "nepovoljnija", od 589 stanova njih 113 ili 19% bili su namijenjeni stalnom stanovanju, a samo 85 stanova ili 14% su stalno nastanjeni. Ovakvi pokazatelji upućuju na opredjeljenje Grada Novalje na masovni, apartmanski turizam sa svim njegovim pozitivnim i negativnim posljedicama za gospodarstvo, utjecaj na prostor i okoliš, te dugoročnu kvalitetu života domicilnog stanovništva. Usporedbe radi, iste 2001. godine naselje Mali Lošinj sa 6296 stanovnika imalo je ukupno 3616 stanova, ili 0,57 stana/stanovniku, dok je mjesto Novalja imalo 1,3 stana po stanovniku, odnosno 128% više u odnosu na Mali Lošinj.

Ukoliko bi iz ovih izračuna izostavili naselje Gajac, koje je izgrađeno isključivo kao apartmansko turističko naselje, a koje ima 635 stanova za povremeno stanovanje, dolazimo do nešto povoljnijih rezultata za Grad Novalju.

Osim prema broju stanova, i pokazatelji izgrađene stambene površine ukazuju na opredjeljenje Grada prema apartmanskom turizmu. Od ukupno izgrađene stambene površine 359.717 m², površina stanova za stalno korištenje iznosi 43,8%, a samo 30% površina stalno nastanjenih stanova, dok površina stanova sa povremenim korištenjem iznosi 44,5% ukupne stambene površine. Ovakvu orijentaciju lokalnog stanovništva na izgradnju velikog broja stanova za odmor odredili su turistički trendovi i pomanjkanje visokokomercijalnih hotelskih kapaciteta u turističkoj ponudi.

Slijedeća tablica prikazuje Grad Novalju u usporedbi sa 3 odabrana otočka Grada – Krk, Rab i Mali Lošinj, s obzirom na površinu stanova za stanovanje i za odmor 2001. godine

**TABLICA 1. Površine stanova za stalno stanovanje i odmor odabranih otočkih gradova
2001. godine**

Otočki Gradovi	Broj stanovnika	Ukupna površina m ²	Površina stanova za stalno stanovanje m ²	Udio u ukupnoj površini %	Površina stanova za odmor m ²	Udio u ukupnoj površini %	Ukupna površina po stanovnik u m ² /PC
Grad Novalja	3.335	359.717	157.569	43,8	159.936	44,5	107,9
Grad Krk	5.491	356.476	185.783	52,1	146.820	41,1	64,9
Grad Rab	9.480	512.135	330.602	64,5	107.277	21,0	54,0
Grad M. Lošinj	8.388	491.373	269.950	54,9	190.192	38,7	58,7
Ukupno	26.494	1.719.701	943.904	54,8	604.255	35,1	64,9

Izvor: prema podacima SLJH, popis stanovništva 2001

Iz tablice možemo zaključiti da Grad Novalja u odnosu na gradove Krk, Rab i Mali Lošinj ima najmanji udio stambenih površina za stalno stanovanje, a najveći udio stambenih površina za odmor u strukturi ukupnih stambenih površina. Površina stanova namijenjenih stalnom stanovanju je za 20% manja, a površina stanova namijenjena odmoru za 26,7% veća u odnosu na prosjek odabranih gradova. Također, relativni pokazatelj izgrađenih stambenih površina i broja stanovnika promatranih otočkih gradova izrazito je viši za Grad Novalju – 107,9 m² po stanovniku, odnosno za 43 m² po stanovniku viši u odnosu na prosjek 4 grada, ili za 40% iznad prosjeka.

Imajući na umu da se analizirani podaci odnose na 2001. godinu, te poznavajući dinamiku izgradnje na području Grada Novalje nakon 2001. godine, za pretpostaviti je da su se omjeri stanova za stalno i privremeno stanovanje, kao i stambenih površina za navedene namjene još povećali u "korist" privremenog stanovanja. Pod pretpostavkom dvostruko manje stope rasta broja stanova od 2001. do 2010. godine u odnosu na službene podatke za razdoblje od 1991-2001. godine, danas na području Grada ima cca 8000 stanova, od čega najmanje 3800 stanova za odmor.

Takvo postojeće stanje umnogome će determinirati buduća gospodarska kretanja, te ga treba uvažavati prilikom definiranja razvojnih prednosti i ograničenja, posebice kod promišljanja o ciljevima i mogućnostima razvoja turizma na području Grada Novalje. Međutim, važno je napomenuti, da su novim Prostornim planom uređenja Grada Novalje iz 2007. godine, postroženi uvjeti gradnje, čime se uvelike ograničava daljnji rast stambenih jedinica, prvenstveno objekata za povremeno stanovanje koji su namijenjeni prodaji.

TABLICA 2. Kvantificirani pokazatelji županije i Grada Novalje

LIČKO- SENJSKA ŽUPANIJA	POVRŠINA		STANOVNICI				STANOVI				DOMAĆINSTVA				GUSTOĆA NASELJE- NOSTI
	Km ²	%	Popis 1991.		Popis 2001.		Popis 1991.		Popis 2001.		Popis 1991.		Popis 2001.		Broj stanovnika / km ² 2001. god.
			Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	
ŽUPANIJA	5350,50	100	85135	100	53677	100	29431	100			28599	100			
GRAD	93,36	1,74	3175	3,73	3335	6,21	2745	9,33	5168		1039	3,63	1182		35,72
NASELJA															
1. CASKA	0,95	1,02	16	0,50	23	0,69	15	0,42	37	0,72	3	0,29	6	0,51	24,21
2. GAJAC - DIO	0,34	0,36	5	0,16	56	1,68	874	24,15	635	12,29	1	0,09	21	1,78	164,71
3. KUSTIĆI	5,19	5,56	123	3,87	130	3,90	77	2,13	103	1,99	37	3,56	43	3,64	25,05
4. LUN	12,15	13,01	357	11,24	337	10,10	345	9,53	410	7,93	126	12,12	133	11,25	27,74
5. METAJNA	9,92	10,63	272	8,57	247	7,41	155	4,28	207	4,01	81	7,80	88	7,45	24,90
6. NOVALJA	44,20	47,34	1912	60,23	2078	62,31	1531	42,30	2630	50,89	644	61,92	715	60,49	47,01
7. POTOČNICA	0,87	0,93	2	0,06	6	0,18	151	4,17	309	5,98	1	0,10	4	0,34	6,90
8. STARA NOVALJA	11,25	12,05	234	7,37	238	7,14	276	7,69	589	11,39	71	6,82	87	7,36	21,16
9. VIDALIĆI	0,26	0,28	3	0,09	2	0,06	33	0,91	62	1,20	1	0,09	1	0,08	7,69
10. ZUBOVIĆI	8,23	8,82	251	7,91	218	6,53	162	4,48	186	3,60	75	7,21	84	7,10	26,49
GRAD NOVALJA UKUPNO	93,36	100	3175	100	3335	100	3619	100	5168	100	1040	100	1182	100	35,72

Izvor: Prostorni plan Grada Novalje, 2007.g i SLJH

2.2.2. Infrastrukturni objekti

Prolaz državnih cesta D-106 i D-107 uz daljnju trajektnu vezu Žigljen (Stara Novalja) – Prizna osigurava relativno visokostandardnu cestovno-pomorsku vezu prema makroregionalnim središtima, autocesti i županijskom središtu. Određena ograničenja u povezanosti javljaju se povremeno tijekom zimskog perioda za vrijeme jačih udara bure. Međutim, unatoč navedenom ograničenju, glavna okosnica prometne mreže ovog dijela županije (D-106 i D-107) uz postojeću županijsku cestu Ž 5150 na dijelu Luna, omogućava približavanje područja Grada (preko drugih državnih cesta na kopnu) okolnim makroregionalnim središtima (Rijeka, Zadar, Split), te središtu Županije Gradu Gospiću. Osim preko trajektne veze povezanost sa kopnenim dijelom Županije i ostalim državnim cestama postiže se i zaobilazno putem državne ceste D-106 - preko Paškog mosta. Uz navedene prometnice veza sa Rijekom uspostavljena je i katamaranskom vezom Novalja – Rab – Rijeka.

Značaj položaja Grada Novalje unutar Ličko-senjske županije proizlazi i iz njegove lokacije na turistički atraktivnom prostoru (obala, more, prirodne i klimatske pogodnosti) uključivo i važne prometne i infrastrukturne pravce državnog i županijskog značaja. Njegovim središnjim područjem prolaze državne ceste D-106 i D-107, te županijska cesta Ž-5151 uz koje se manje-više paralelno pružaju glavni magistralni infrastrukturni sustavi telekomunikacija, elektroopskrbe i vodoopskrbe. Preostala prometna infrastruktura ima prvenstveno županijski značaj, a sastoji se od pomorskih (trajektnih veza) koje Grad Novalju povezuju sa preostalim dijelovima područja Ličko-senjske županije te omogućavaju pristup do drugih dijelova magistralne prometne mreže države i županije na kopnu. Između Grada Raba i naselja Lun postoji brodska veza koju održava Rapska plovidba.

2.2.3. Objekti društvenih djelatnosti

Objekti društvenih djelatnosti odnose se na mrežu građevina državnog i županijskog interesa koji imaju javne funkcije: uprava i pravosuđe, odgoj i obrazovanje, kultura, sport i rekreacija, zdravstvo, socijalna skrb, vjerske zajednice, udruge građana, političkih stranaka i drugih organizacija.

Postojeće **institucije uprave i pravosuđa** (Ured državne uprave, Porezna uprava, Državna geodetska uprava - katastar, Županijski ured za graditeljstvo, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Prekršajni sud, Općinski sud – zemljišnoknjižni odjel), lokacijom i površinom udovoljavaju potrebama građana.

Knjižnica i čitaonica, Centar za kulturu i regionalni arhiv su kulturne institucije od posebnog značaja za razvijanje opće kulture i stupnja obrazovanja stanovništva. Prostornim planom Ličko-senjske županije određeno je da se knjižnice i čitaonice nalaze u gradovima: Gospiću, Otočcu, Senju i Novalji i u svim važnijim lokalnim središtima. Postojeća knjižnica i čitaonica u gradu Novalji djeluje kao samostalna institucija, a lokacijski i prostorno

zadovoljava uvjete. Centar za kulturu i Sabirni arhivski centar u Novalji nalaze se u istoj zgradi te također zadovoljava sve uvjete.

Muzeji su kulturne i znanstvene ustanove od posebnog značaja za promicanje vrijednosti lokalnih tradicija. Prostornim planom Ličko-senjske županije određeno je da se muzeji nalaze u Gradovima: Gospiću, Otočcu, Senju i Novalji i u Općini Plitvička Jezera. Muzej kao registrirana ustanova nalazi se u Zvonimirovoj ulici u Novalji u sklopu kojeg djeluje i arheološka zbirka Stomorica.

Kazališta, scenski prostori i kina su kulturne institucije od posebnog značaja za razvoj dramske, filmske i glazbene kulture stanovništva. Za sada ovakve kulturne aktivnosti Grad Novalja ima tijekom ljetne sezone na ljetnoj pozornici (Novaljski trijatar, Novaljsko glazbeno ljeto, Ljetno kino Hollywood). U projektu Novaljska šumica predviđena je izgradnja amfiteatra koji će zamijeniti sadašnju ljetnu pozornicu. Potrebno je osigurati prostor da se ove manifestacije mogu izvoditi tijekom cijele godine, te za amatersko kazalište u Novalji. Za sada se u zimskim mjesecima koristi samo prostor Pastoralnog centara.

Odgoj i obrazovanje organizirani su kroz nekoliko ustanova. Djeca predškolske i vrtićke dobi pohađaju Dječji vrtić Carić koji se nalazi u Novalji. Krajem 2010. godine vrtić će imati i jasličko odjeljenje. Osnovnoškolsko obrazovanje odvija se u Osnovnoj školi A. G. Matoša u Novalji sa područnim školama u Lunu, Jakišnici, Metajni, Zubovićima i Kolanu. U Novalji djeluje i Osnovna glazbena škola Mirković.

Primarna zdravstvena zaštita mora se odvijati prostorno disperzirano. Novoizgrađeni Dom zdravlja lokacijom i površinom u potpunosti zadovoljava uvjete.

Određeni oblici sekundarne zdravstvene zaštite (sanatoriji) te posebni oblici medicinske rehabilitacije povezane sa sportskom rekreacijom predviđene su Prostornim planom Ličko-senjske županije na području Novalje.

Socijalna skrb prema Prostornom planu Ličko-senjske županije vodit će se u ustanovama u Gospiću, koji treba postati glavno središte dok ostala središta trebaju također imati neke od institucija socijalne skrbi, prvenstveno za stare i nemoćne. Planira se izgradnja doma umirovljenika (starih i nemoćnih) unutar građevinskog područja naselja Novalje.

2.3. Prirodna i kulturna baština

Na području Grada Novalje, temeljem Zakona o zaštiti prirode, zaštićena su sljedeća područja prirodnih vrijednosti:

Poseban botanički rezervat - Nalazište divlje masline na poluotoku Lunu.

Nalazište divlje masline višestoljetne starosti prostire se na sjevernom dijelu poluotoka Luna, a površine je 23.6 ha. Jedino je nalazište divlje masline na jadranskoj obali. U ovom je rezervatu zabranjena sječa stabala, unašanje biljnih vrsta, kao i svaki drugi zahvat, koji može uzrokovati promjenu značajki, stanja i izgleda rezervata bez prethodne suglasnosti nadležne Državne uprave.

Značajni krajobraz - Predio Zrće kod Novalje (uvala Zrće)

Na kraju Paškog zaljeva, blizu Novalje, nalazi se jedna od najljepših plaža na Jadranu - Zrće u istoimenoj uvali. Njena dužina iznosi oko 500 m, širina i do 50 m (širina je specifična

zanimljivost Zrća), a čini je sitni šljunak koji se nastavlja daleko u more. Dio neposrednog zaleđa pokriva sađena borova šuma alepskog i crnog bora (*Pinus halepensis* i *Pinus nigra*), što daje još veću krajobraznu vrijednost plaži. Veličina zaštićenog područja iznosi 150 ha.

Ornitološki rezervat - Kolanjsko blato, blato rogoza (trske) ukupne površine 525 ha, od toga na području Grada Novalje 2,19 ha.

Kolanjsko blato je močvarno stanište koje se ističe bogatstvom i raznolikošću oblika života posebno ptičjeg svijeta sa čak 163 vrsta ptica i nekoliko endemičnih vrsta.

Prostornim planom uređenja Grada Novalje uspostavlja se planska zaštita u kategoriji značajnog krajobraza za slijedeća područja:

Cjelokupno područje poluotoka Luna

Područje površine 1300 ha osebujno je zbog karakteristične obalne linije, privlačnosti krškog reljefa, visoke šume crnike i maslinika (maslina se na poluotoku sadi preko pedeset stoljeća). Na vrijedne dijelove prirode na kopnu nastavlja se netaknuto područje podmorja.

Uvale (Rt Glavina, Uvala Veli Svetojanj, Uvala Mali Svetojanj, Uvala Krivača)

Na kontinentalnoj strani otoka, istočno od Stare Novalje, smještene su jedna uz drugu tri uvale - Veli Svetojanj, Mali Svetojanj i Krivača (Lusk). Razmjerno su duboko uvučene u kopno (najveća među njima - Veli Svetojanj - 800 m), pa je ovo ujedno i najrazvedeniji detalj istočno-paške obale. Duž obalne linije prisutni su raznoliki abrazioni oblici (manje abrazione spilje i sl.).

Poluotok Zaglava - Uvala Slana - Poluotok Furnaža

Cjelokupno područje istočno od naselja Metajna do Rta Krištofor, površine 825 ha, je po svojim obilježjima višeznačno. Padine okrenute Paškom zaljevu, posebno u zoni Panos-teplice, geomorfološki su najzanimljiviji dio otoka Paga sa reljefno i pejzažno izuzetnom strukturom, s mnoštvom zanimljivih detalja (Stogaj pored Metajne). Uz to su kao rijetko gdje, ovi vapnenci i paleontološki bogati (školjke, puževi i sl. vide se na svakom koraku i nesumnjivo predstavljaju zanimljivost svakom posjetitelju.

Paške stijene velebitskog kanala

Padine otoka od na potezu rt Lun - Uvala Trinčel / Rt Deda - Rt Krištofor, okrenute Velebitu, mogu se tretirati kao reprezentanti karakterističnih istočnih obala otoka, s dominacijom stjenovitog krajobraza, koji svakako čini dio simboličke pejzažne predodžbe ovog otoka. Pejzažno su posebno značajne ove velike površine prirodnih goleti, posebno strme i stjenovite i buri izložene strane otoka. Sa uvalama Svetojanj ovo područje ima površinu 4200 ha.

Otoci Škrda i Dolfin

Postojeće vegetacijske osobine područja otoka su vrlo kvalitetne i imaju posebnu krajobraznu vrijednost te gospodarsku perspektivu. Površina ovi dvaju otoka iznosi 245 ha.

Prostornim planom uređenja Grada Novalje uspostavlja se planska zaštita u kategoriji posebnog rezervata šumske vegetacije za područje:

Šuma "Straško"

Nedostatak šuma na središnjem otočnom hrptu posljedica je dvostrukog utjecaja, bure - posolice i milenijskog stočarenja na otoku (a sve skupa u uvjetima nedostatka kiše u vegetacijskom periodu). Radi toga šuma Straško površine 12,0 ha formira atraktivni krajobraz i ima posebni značaj u formiranju ekološko-biološkog okruženja na obalnom potezu.

Ugrožena i rijetka staništa

Močvarni dijelovi Novaljskog polja

Močvarni dijelovi Novaljskog polja, Planjka kod Stare Novalje i zapadni dio polja Caske, kao općenito rijetka i ugrožena staništa, predstavljaju prirodne vrijednosti na području Grada koje treba očuvati. Zatrpavanje ovih dijelova Novaljskog polja se stalno vrši čime se narušava opstanak prirodnih vrijednosti i očuvanje biološke raznolikosti na otoku.

Prostornim Planom uređenja Grada Novalje iz 2007. predlaže se sukladno Zakonu o zaštiti prirode, zaštita dodatne površine od 6.582 ha, čime bi ukupno područje pod zaštitom iznosilo oko 6757,79 ha.

Nepokretna i pokretna kulturna dobra Grada Novalje čine slijedeći registrirani spomenici kulture:

I. REGISTRIRANA KULTURNA DOBRA

Kulturno dobro	TIP	Lokacija	Status zaštite
Dudići	KPC	k.o. Lun	Registr. br. 382
Gager	KPC	k.o. Lun	Registr. br. 382
Gurijel	KPC	k.o. Lun	Registr. br. 382
Lun	KPC	k.o. Lun	Registr. br. 382
Stanišće	KPC	k.o. Lun	Registr. br. 382
Koncentracijski logor iz Drugog svjetskog rata Slana	MP	Slana	Registr. br. 434 rješenje br. 302/1
Kaštel u Staroj Novalji	PGK	Stara Novalja	Registr. 406
Crkva sv. Anđela čuvara	PGK	Lun	Registr.br.
Ostaci starokršćanske bazilike	AH	Novalja	Registr. br. 358
Antički kamenolom – Lunjski put	AH	Novalja	Registr. br. 516
Talijanova Buža	AH	Novalja	Registr. br. 251
Antička utvrda Gozdenica	AH	Novalja	Prev.registr.br. 54

Sakatur	AH	Novalja	Registr.br. 251 i ZPP
Košlja Gramača – Smokovac	AH	Novalja	Registr.br. 251 i ZPP
Caska-Polje-Put	AH	Caska	Registr.br.250
Tumul na uzvisini do Sv.Jurja	AH	Caska	Registr.br. 250
Gračišće	AH	Caska	Registr.br. 250
Tumuli na Zrću	AH	Caska	Registr.br. 250
Uvala Caska – Zrće	AH	Caska	Registr.br. 381
Pivanje nakanat	R	Novalja	Registr.br.
Hidro-arheološka zbirka, Umjetnička zbirka, Etnografska zbirka i Zbirka razglednica	R	Novalja, Gradski muzej Novalja	Registr.br. Z-4515
Crkva sv. Marije od Ružarija	R	Novalja	Registr.br. Z-4553
Zbirka dokumenata i Zbirka knjiga	R	Novalja, Gradski muzej Novalja	Registr.br. Z-4515

II. PREVENTIVNO ZAŠTIĆENA KULTURNA DOBRA

Kaštel u Novalji	PGK	Novalja	preventivna zaštita
------------------	-----	---------	---------------------

III. KULTURNA DOBRA SA REGISTRACIJOM U POSTUPKU

Crkva Sv. Kristofora	PGK	Punta Barbara	registracija u postupku
Gradina-Zaglav	AH	Novalja	registracija u postupku
Tunera	PGK	Caska	registracija u postupku
Ladanjski kompleks biskupa Palčića	PGK	Caska	registracija u postupku
Crkva Sv. Martina	PGK	Lun	registracija u postupku
Crkva Sv. Jurja	PGK	Gurijel	registracija u postupku
Crkva Sv. Ivana	PGK	Šonjevi Stani	registracija u postupku
Crkva Sv. Antona op.	PGK	Novalja	registracija u postupku
Crkva Sv. Petra na Petriki	PGK	Stara Novalja	registracija u postupku
Crkva Sv. Vida	PGK	Vidasovi stani	registracija u postupku
Crkva Sv. Mihovila	PGK	Novalja (uvala Mihovilje)	registracija u postupku
Crkva Sv. Katarine	PGK	Novalja	registracija u postupku
Crkva Sv. Ivana i Pavla u Jazu	PGK	Novalja	registracija u postupku
Crkva Stomorica – Sv. Marija	PGK	Novalja	registracija u postupku
Crkva Sv. Križa	PGK	Stara Novalja	registracija u postupku

Crkva Navještenja Marijina u Trinčelu	PGK	Stara Novalja	registracija u postupku
Crkva Sv. Jurja	PGK	Caska	registracija u postupku
Crkva Sv. Antuna Padovanskog	PGK	Caska	registracija u postupku
Crkva Sv. Maura	PGK	Zubovići	registracija u postupku
Crkva Sv. Marije	PGK	Metajna	registracija u postupku
Gradac-Tovarnele	AH	Lun	registracija u postupku
Sv. Vid – Dolac	AH	Vidasas kanat	registracija u postupku
Gradašnica	AH	Vidasovi stani	registracija u postupku
Dabovi stani	AH	Dabovi stani	registracija u postupku
Škopalj	AH	Novalja	registracija u postupku
Trinčel	AH	Stara Novalja	registracija u postupku
Košljun	AH	Novalja	registracija u postupku
Zagračišće	AH	Novalja	registracija u postupku
Rt Svetojašnica	AH	Novalja	registracija u postupku
Dudići	AH	Lun	registracija u postupku

IV. KULTURNA DOBRA KOJA SE ŠTITE PLANOM

Crkva Sv. Petra ap.	PGK	Stara Novalja	zaštita prostornim planom
Novalja	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Borovići	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Bonaparte	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Dabovi Stani	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Stara Novalja	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Šankovi stani – sjeverni	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Škuncini stani – južni	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Vidasovi stani	KPC	k.o. Novalja	zaštita prostornim planom
Tunera	PGK	Metajna	zaštita prostornim planom
Crkva Sv. Jeronima	PGK	Lun	zaštita prostornim planom
Crkva Gospe od Zdravlja	PGK	Lun	zaštita prostornim planom
Crkva Krista Kralja	PGK	Jakišnica	zaštita prostornim planom
Crkva Sv. Marije	PGK	Vidasovi stani	zaštita prostornim planom
Bazilika u Gaju	PGK	Novalja (Punta Mira)	zaštita prostornim planom
Kapela na Miriću	PGK	Novalja	zaštita prostornim planom
Kapela na Mirama	PGK	Novalja	zaštita prostornim planom
Gradac-Šonjevi stani	AH	Lun	zaštita prostornim planom
Škvovardara-Šonjevi stani	AH	Lun	zaštita prostornim planom
Škuncini stani	AH	Škuncini stani	zaštita prostornim planom

Šankovi stani	AH	Šankovi stani	zaštita prostornim planom
Komorovac-Zaglav	AH	Novalja	zaštita prostornim planom

Legenda:

R – upisano u registar kulturnih dobara Republike Hrvatske

KPC – kulturno povijesne cjeline

MP – memorijalna područja

PGK – pojedinačne građevine i kompleksi

AH – arheološka i hidroarheološka baština

2.4. Stanje okoliša

Očuvanje visoke kvalitete okoliša pretpostavka je dugoročnog održivog razvoja hrvatskih otoka. Grad Novalja svoju turističku ponudu velikim dijelom temelji upravo na prirodnim ljepotama i kvaliteti prirodnih resursa. Zbog toga je očuvanje okoliša bitna odrednica budućeg gospodarskog razvitka ovog područja.

2.4.1. Kvaliteta mora, zraka i vode

Kakvoća mora

Ispitivanje kakvoće mora za kupanje provodi se prema Uredbi o standardima kakvoće mora na morskim plažama ("Narodne novine" broj 33/96). Uzorci mora uzimaju se najmanje svakih 15 dana, a ocjena kakvoće mora vrši se na osnovi standardnih, zakonski utvrđenih kriterija.

U slijedećoj tablici prikazane su plaže/točke ispitivanja kakvoće mora na području Grada Novalje i ocjena kakvoće mora u razdoblju od 2002. do 2006. godine.

TABLICA 3. Kakvoća mora na plažama Grada Novalje u razdoblju 2002. – 2006. godine

Plaža/točka ispitivanja	Kakvoća mora				
	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
Gajac	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Braničevica	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Straško- autokamp	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Straško 1	-	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Straško 2	-	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Straško 3	-	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Novalja Lokunje	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Novalja Ploče	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Uvala Babe - plaža	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Uvala Dražica	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Stara Novalja- Trinićel	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Uvala Zrće 1	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Uvala Zrće 2	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Uvala Ručica	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Metajna - Mrki rt	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Metajna	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Zubovići	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Kustići	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Vidalići - Torine	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
Grgurevac	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće
	more visoke kakvoće	more visoke kakvoće			
	more podobno za kupanje	more podobno za kupanje			

Izvor: Procjena stanja okoliša i plan djelovanja za očuvanje, zaštitu i upravljanje okolišem prema modelu održivog razvoja grada Novalje, RiEKO-LAB, 2006.str.37.

Može se zaključiti da je kakvoća mora na morskim plažama Grada Novalje vrlo povoljna, što je jednim dijelom posljedica sakupljanja otpadnih voda s najopterećenijih područja (autokamp Straško, naselje Gajac, objekti na plaži Zrće). Kakvoća mora na nekim plažama (Caska, Tovarnele, Jakišnica i Potočnica) se ne ispituje, a što bi u budućnosti bilo potrebno.

Kakvoća zraka

S obzirom na prisutne izvore onečišćenja zraka na području Grada i u njegovoj okolici, te povoljne klimatske prilike (posebice veliki broj dana s burom) u "Studiji procjene stanja okoliša i plana djelovanja za očuvanje, zaštitu i upravljanje okolišem prema modelu održivog razvitka grada Novalje" navodi se da je zrak na ovom prostoru još uvijek čist tj. prve kategorije. Ova pretpostavka ne isključuje potrebu uvođenja sustavnog praćenja kakvoće zraka na području Grada. Ocjena stupnja onečišćenosti zraka određenog područja utvrđuje se analizom postojećeg stanja na osnovi sustavnog mjerenja kakvoće zraka po prostornom i vremenskom rasporedu, odnosno na osnovi redovitog praćenja koncentracija onečišćujućih tvari u zraku tijekom najmanje jedne godine (Zakon o zaštiti zraka "Narodne novine" broj 178/04). Na području Grada Novalje sustavno ispitivanje kakvoće zraka se ne provodi pa je potrebno započeti sa sustavnim ispitivanjem.

Kakvoća vode

Na otoku Pagu nema značajnih površinskih vodnih tokova. Dosadašnja istraživanja na području Novalje (Rudarsko-geološki-naftni institut Zagreb, 1968.; Geotehnika Zagreb, 1968; Geotehnika Zagreb, 1971.) pokazala su da postoji znatan broj izvora i bunara, međutim, njihovi kapaciteti su vrlo mali. Podzemne vode javljaju se na području Novalje i Metajne.

Na području Grada Novalje postoji samo nekoliko bujičnih potoka u udolinama i uglavnom su suhi. Ipak, potrebno je navesti bujicu Vandikandija na području Luna te bujice sa sjeveroistočne strane otoka (Svetojanj, Mramorna draga, Pećašna). Potok kroz Novaljsko polje vezan je uz izvorište Škopalj, odnosno močvarni dio polja, a korito potoka je regulirano.

2.4.2. Izvori onečišćenja

Izvori onečišćenja zraka

Glavni izvori emisija onečišćujućih tvari u zrak na području Grada Novalje su cestovni i pomorski promet, sagorijevanje tekućih goriva u stacionarnim izvorima - objektima javnih ustanova, uslužnih i proizvodnih objekata, te građevinsko-proizvodne djelatnosti.

Niti jedan onečišćivač na području Grada Novalje ne dostavlja županijskom uredu nadležnom za zaštitu okoliša podatke o emisijama onečišćujućih tvari u zrak iz pojedinačnih ili kolektivnih izvora onečišćenja zraka. Radi se o podacima koje su onečišćivači dužni prema Pravilniku o izradi katastra emisija u okoliš ("Narodne Novine" 36/96) dostavljati ovom uredu radi izrade Katastra emisija u okoliš. Predlaže se uvođenje sustava kontrola i kazni kako bi se podaci počeli uredno dostavljati.

U cestovnom i pomorskom prometu, pokretni izvori onečišćenja su prijevozna sredstva: motorna vozila i plovni objekti. Emisije onečišćujućih tvari javljaju se na glavnim pravicima – koridorima državnih i županijskih cesta sa većom gustoćom prometa tijekom turističke sezone, te u pomorskom prometu na trajektnoj liniji Prizna- Žigljen.

Javne ustanove (zgrada Grada, dječji vrtić, škola, dom zdravlja), uslužne djelatnosti (turističko-ugostiteljski objekti) i domaćinstva su izvori onečišćenja zraka zbog sagorijevanja

goriva za potrebe grijanja, potrebe za toplom vodom i energijom za kuhanje. Ložišta za zadovoljenje ovih energetskih potreba predstavljaju niske izvore emisija, zbog malih visina ispusta i malih dimnih nadvišenja.

Povoljna okolnost je da se u turističko-ugostiteljskim objektima tvrtke Hadria d.o.o. (hotel Liburnija i autokamp Straško) od 2005. godine kao energent koristi plin. Drobilišno postrojenje GPD Trcol Slobodan na Širokom Čelcu u procesu drobljenja kamena koristi vlažni postupak kojim se smanjuju emisije krutih čestica u zrak.

Izvori onečišćenja mora

Glavni izvori onečišćenja mora promatranog akvatorija su otpadne vode naselja i turističkih objekata. Iznenađna zagađenja mora naftnim ugljikovodicima zbog sudara i potapanja brodova su malo vjerojatna. Veću opasnost predstavlja nekontrolirano odlaganje istrošenih ulja i goriva od manjih plovila koja se koriste za ribolov, sport, turizam i rekreaciju. Marikulture nema. Ribarstvo, s naznakama prelova komercijalno najvrednijih vrsta morskih organizama, prisutno je na cijelom području.

Površinske i podzemne vode mogu biti izvor onečišćenja mora zbog ljudskih aktivnosti u unutrašnjem području. Slatkovodni dotoci u Velebitski kanal su značajni. U njega utječu vode rijeka Like i Gacke preko hidroenergetskog sustava Senj, te podzemne vode sliva izvora od Novljanske Žrnovnice do Selina. Područje koje dreniraju navedene površinske i podzemne vode (kontinentalni dio Ličko-senjske županije) je slabo naseljeno, sa zapuštenom poljoprivredom i nerazvijenom industrijom. Dotoci slatkih voda u more s kopnenog dijela otoka su zanemarivi.

Na osnovi dosadašnjih saznanja može se reći da je najvažniji vid stalnog onečišćenja mora ovog dijela Kvarnera unos hranjivih tvari otpadnim vodama i dotocima slatkih voda s kopna. Druge vrste onečišćenja, prvenstveno patogenim agensima i ugljikovodicima, su lokalizirane odnosno moguće akcidentom.

Otpadne vode

Najveća koncentracija otpadnih voda na području Grada Novalje je u naseljima Novalja, Gajac, Stara Novalja te turističkim zonama Straško i Zrće. Na području Grada Novalje jedino naselja Novalja i Gajac te Straško i Zrće imaju izgrađene sustave javne odvodnje. Otpadne vode objekata u ostalim naseljima zbrinjavaju se u septičkim jamama ili direktnim ispuštanjem u teren (crne jame). Takav način zbrinjavanja otpadnih voda u dijelovima nekih naselja (npr. Metajna) uzrokuje nehigijensko stanje, a procjeđivanje otpadnih voda objekata uz samu obalu ugrožava kakvoću mora za kupanje (npr. Stara Novalja).

Centralni kanalizacijski sustav Novalje s obzirom na područja odvodnje može se podijeliti na područje naselja Novalje, naselja Gajac, područje autokampa Straško i plaže Zrće. Otpadne vode odvođe se tlačno-gravitacijskim kolektorima na uređaj za pročišćavanje smješten na rtu Vrčić i odlažu u more dugačkim podmorskim ispustom. Kanalizacijski sustav počeo se graditi 60- tih godina prošlog stoljeća a intenzivniji razvoj sustava počinje 1989. godine.

Otpadne vode područja naselja Novalje sakupljaju se obalnim kolektorom i putem četiri crpne stanice prebacuju u glavni gravitacijski kolektor prema uređaju Vrtić. Sekundarna mreža razvijena je u širem centru Novalje, većim mjesnim ulicama (Lunjski put, Slatinska ulica, Primorska ulica, Škopaljska ulica) te u većem dijelu u ulicama koje se naslanjaju na njih. Postotak priključenosti naselja iznosi oko 80 %. Sekundarna mreža nije izvedena u dijelovima Novalje Burin bok, Brneštre, Lokunje te dijelu Gaja.

Otpadne vode naselja Gajac prebacuju se putem tlačno-gravitacijskih kolektora (dvije crpne stanice u naselju Gajac) u Novalju, te se zatim s otpadnim vodama naselja Novalje odvođe na uređaj Vrtić. U ovom naselju svi objekti su priključeni na kanalizaciju.

Za odvođenje otpadnih voda autokampa Straško na uređaj Vrtić izgrađena je jedna crpna stanica, te tlačno-gravitacijski kolektor do spoja na kolektor koji vodi od naselja Gajac do Novalje.

Otpadne vode područja plaže Zrće odvođe se putem jedne crpne stanice i tlačno-gravitacijskog kolektora do spoja na gravitacijski kolektor koji vodi od naselja Gajac do Novalje. Na kanalizacijski sustav spojeni su svi objekti na ovoj plaži.

Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda na rtu Vrtić izgrađen je 1989., a dijelomično rekonstruiran 1999. Sastoji se od stanice za prihvatanje sadržaja septičkih jama, grube rešetke, aeriranog pjeskolova-mastolova, kompresorske stanice, taložnice za zimsko opterećenje i mjerača protoka. Na uređaju je izveden mimoilazni vod koji spaja dovodno okno i okno taložnika, kojim se nepročišćena otpadna voda može direktno ispuštati u podmorski ispušt.

2.4.3. Odlagalište otpada Caska

Organizirano skupljeni otpad, komunalni i proizvodni otpad sličnih svojstava komunalnom otpadu, građevinski i glomazni otpad s područja Grada Novalje odlaže se na odlagalištu Caska od 1970. godine. Odlagalište je smješteno 3 km od naselja Novalje, uz lokalnu cestu Novalja- Metajna, na udaljenosti od mora od oko 350 m i 400 m od najbližeg izgrađenog područja.

Odlagalište otpada smješteno je izvan slivova sadašnjih izvorišta vodoopskrbe na području otoka Paga: bunara Velo Blato i bunara u Poveljani.

Ukupna površina odlagališta iznosi 13.6 ha, a komunalni otpad i proizvodni otpad sličnih svojstava odlaže se na neuređenoj površini od oko 1.1 ha. Ovaj otpad se nabija i povremeno prekriva inertnim materijalom (zemlja, kamen).

Površine odlagališta nisu uređene, nemaju izolacijske podloge i sistem odvodnje procjednih voda i otplinjavanja. U sadašnjem stanju ovo odlagalište otpada ima niz nepovoljnih utjecaja na okoliš:

- procjedne vode odlagališta predstavljaju znatnu opasnost za onečišćenje podzemnih voda i mora Paškog zaljeva zbog krške strukture terena,
- raznošenje laganog otpadnog materijala za vjetrovitog vremena (lokacija odlagališta je izložena buri) koje dovodi do onečišćenja tla i izvan područja odlagališta,
- opasnost po zdravlje ljudi zbog pojave zaraznih bolesti koje mogu s infektivnog otpada prenositi ptice, glodavci i insekti, te
- vizualna slika područja je narušena.

Odlagalište ne zadovoljava uvjete za zbrinjavanje otpada.

2.4.4. Eksploatacija kamena

Eksploatacija kamena na području Grada Novalje vrši se već niz godina na području Zaglave i to na području Debelog čela i Širokog Čelca. Eksploatacija kamena vrši se u okvirima eksploatacijskih polja utvrđenih odgovarajućim aktom nadležnog tijela državne uprave ukupne velicine 15,19 ha bez mogućnosti proširenja. Pojedine lokacije definirane su sa slijedećom površinom:

- Eksploatacijsko polje "Široki Čelac" za arhitektonsko-građevni kamen površine 7,50 ha (aktivno),
- Eksploatacijsko polje "Zaglava" za tehnički-građevni kamen površine 7,69 ha (aktivno).

Iskorištavanje mineralnih sirovina dozvoljeno je samo u svrhu građenja na otoku.

Osim ovih lokaliteta prijašnjih godina je na nekoliko lokacija kamen vađen samo s plitkog površinskog sloja čime je tipičan krški, oštri reljef ovog područja »zaglađen«.

3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA

3.1. Prirodno i mehaničko kretanje stanovništva

Stanovništvo je značajan čimbenik društvenog i gospodarskog razvitka, kao i korištenja konkretnog prostora. Na obilježja i razvitak stanovništva djeluju biološki, socijalni, gospodarski, kulturno-obrazovni i zdravstveni, psihološki, ali i politički i drugi čimbenici. Poduzimanjem adekvatnih mjera u okviru ekonomske i demografske politike, moguće je zaustaviti negativna demografska kretanja nekog lokaliteta.

Na području Grada Novalje prisutna je dugoročna tendencija smanjenja stanovništva, odnosno demografsko pražnjenje prostora do 2001. godine. Najveći broj stanovnika u razdoblju nakon 1857. godine zabilježen je 1948. godine, cca 3800 žitelja. Nakon toga evidentan je konstantan pad broja stanovnika: 1991. u odnosu na 1948. godinu područje Grada »izgubilo« je 16,5% stanovništva. Do smanjenja stanovništva došlo je u svim »starim« naseljima: Caskoj, Lunu, Metajni, Staroj Novalji, Zubovićima. Dugoročno gledano, jedino naselje Novalja ima pozitivne demografske tendencije, posebno u razdoblju 1981-2001.godine, kada je broj stanovnika povećan za 16%.

Prema podacima MUP-a u 2010. godini na području Grada Novalje zabilježeno je 4335 stanovnika što predstavlja porast od čak 30 % u odnosu na 2001. godinu. Iako je zadnjih desetak godina na području Novalje zabilježen veliki broj novonastanjenih stanovnika koji su se zbog gospodarskih kretanja i zapošljavanja odlučili trajno nastaniti u Novalji, realno je za pretpostaviti da se velikim dijelom radi samo o fiktivnoj prijavi prebivališta (zbog neplaćanja poreza na vikendice, te drugih mogućih povlastica), a ne o lokalnom stanovništvu. Popis stanovništva 2011. godine dati će odgovor na ovo pitanje ali već je sada vidljivo da će tim popisom na području Novalje broj stanovnika biti u porastu u odnosu na 2001. godinu.

Prema službenim podacima, 2001. godine, Grad Novalja imao je 3335 stanovnika, odnosno 5% više u odnosu na 1991.godinu. Tom je porastu najviše doprinijela Novalja, 8,6% više, te dio novog, apartmanskog naselja Gajac – čak 10 puta više u odnosu na 1991. godinu, ali se zapravo radi o tome da je 1991. godine u Gajac bilo prijavljeno svega 5 stanovnika. Porast broja stanovnika posljedica je i migracijskih kretanja. To se odnosi na trajno nastanjanje protjeranih stanovnika iz Bosne i Hercegovine uslijed ratnih zbivanja.

Kretanje stanovništva po popisnim godinama u razdoblju 1857-2001., podacima MUP-a za 2006. i 2010. godinu, te s projekcijom za 2015. iznosi se u tablici 4. Projekcija za 2015. godinu napravljena je temeljem slijedećih faktora :

- prosječne stope rasta stanovništva 1991.-2001.;
- gospodarskih kretanja, posebno pada/povećanja broja nezaposlenih, s obzirom da broj novonastanjenih stanovnika ovisi o mogućnosti zapošljavanja,
- smanjenja broja radnih mjesta u građevinarstvu s obzirom da novi Prostorni plan djeluje destimulirajuće na izgradnju višestambenih objekata namijenjenih prodaji, a time i na opseg gradnje,
- mogućnosti izgradnje novih hotelskih kapaciteta u novim turističkim zonama, a time i novi mogući val novog naseljavanja stanovnika zbog novoootvorenih radnim mjesta.

Uzimajući u obzir navedene čimbenike, projekcija broja stanovnika za 2015. godinu kreće se u rasponu od minimalno 4100, do maksimalno 4900 stanovnika na području grada Novalje.

TABLICA 4. Broj stanovnika u razdoblju od 1857-2001., i projekcija za 2015. godinu.

Naselja	Broj stanovnika po godinama																		
	1857	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2001	2006 podaci MUP	2010 podaci MUP	2015 min	2015 max
Caska	-	-	26	-	-	48	48	-	39	24	20	-	-	16	23	24	34	30	30
Gajac	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	56	121	139	100	150
Kustići	-	-	-	-	-	-	-	-	171	178	172	169	139	123	130	153	150	150	170
Lun	164	-	267	326	352	429	429	526	675	646	551	483	381	357	337	391	378	400	450
Metajna	-	-	106	134	151	191	191	-	315	324	350	321	281	272	247	276	265	300	350
Novalja	714	1006	915	1071	1011	1428	1428	1988	1958	1981	1859	1834	1783	1912	2078	2569	2766	2500	3000
Potočnica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6	10	12	20	20
Stara Novalja	-	-	117	145	350	204	204	255	315	288	229	205	182	234	238	334	330	300	400
Vidalići	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	22	40	20	30
Zubovići	146	181	179	200	287	341	341	593	326	338	352	372	301	251	218	241	221	280	300
UKUPNO	1024	1187	1610	1876	2151	2641	2641	3362	3799	3779	3533	3384	3067	3175	3335	4141	4335	4100	4900

Izvor: Grad Novalja – prostorni plan uređenja, Urbanistički Institut Hrvatske, Zagreb, rujan 2007. godina, podaci MUP-a, Policijska postaja Novalja

Iako je 2001. godine zabilježen rast stanovništva u odnosu na 1991., u usporedbi s 1948. godinom (najveći broj stanovnika) broja stanovnika smanjen je i to za 12,2%. Godine 2001. u odnosu na 1948. godinu sva "stara" naselja, osim već spomenute Novalje, bilježe depopulacijska kretanja. Tako je primjerice, broj stanovnika Luna u promatranom razdoblju smanjen za čak 50%, Zubovića za 33%, Stare Novalje za 25%. Na ovakva negativna demografska kretanja utjecao je veliki migracijski val nakon Drugog svjetskog rata kada je veliki broj lokalnog stanovništva, prvenstveno zbog ekonomskih, ali i drugih razloga, migrirao u primjerice, Ameriku, Kanadu, Australiju, Njemačku, te neke veće gradove Hrvatske.

Iako prema podacima MUP-a za 2006. godinu broj stanovnika na području Grada značajno raste - za 25% u odnosu na 2001. godinu, odnosno 30 % ako uzmemo u obzir podatke iz 2010. godinu, promatrajući strukturu promjena po naseljima, te uvažavajući dugoročne tendencije kretanja stanovništva, za pretpostaviti je kako se radi o velikom broju stanovnika koji su prijavljeni u novoizgrađenim stambenim objektima, a realno ne žive na području Grada. Procjena je autora da je 2006. godine na području Grada Novalje bilo 3700 stanovnika¹.

3.2. Kretanje broja i veličine domaćinstava

Na području Grada Novalje 2001. godine registrirano je 6,2% ukupnog stanovništva Ličko-senjske županije, dok ukupna površina Grada iznosi 1,7% prostora Ličko-senjske županije. Prosječna gustoća naseljenosti ovog područja iznosi 35,7 stanovnika po km² u 2001. godini, što je 3,5 puta više od prosjeka Županije² ali znatno niže od prosjeka Republike Hrvatske (85 stanovnika po km² iste godine). Ako izuzmemo naselje Gajac-dio, najveću gustoću naseljenosti imaju mjesto Novalja, 47 stanovnika po km² i Lun 27,7 stanovnika po km².

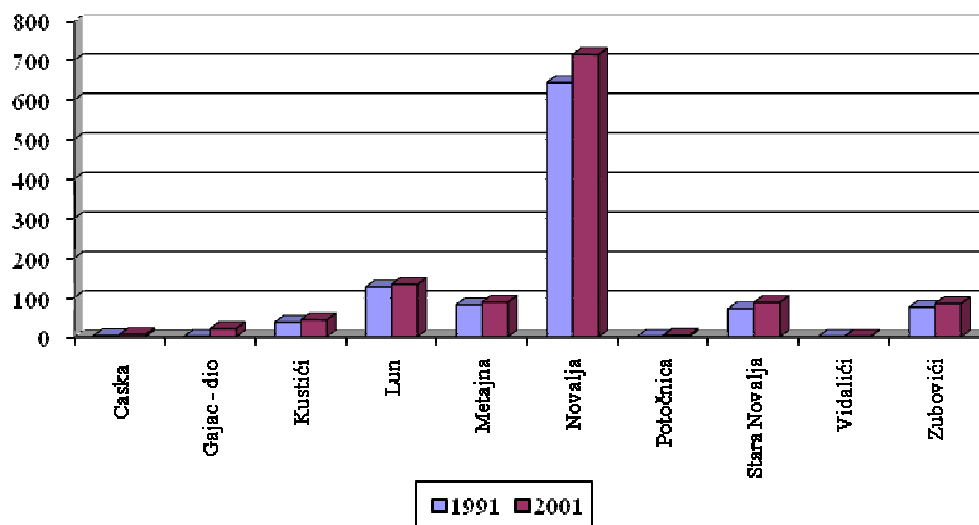
Na području Grada Novalje broj domaćinstva u razdoblju 1991. do 2001. godine povećao se za 13,65%. Ako ovo povećanje usporedimo s porastom stanovnika u istom razdoblju od 5%, može se zaključiti da se u 10 promatranih godina veličina prosječnog domaćinstva značajno smanjila. Ovakve su tendencije karakteristične i za čitavo područje RH: prosječna veličina domaćinstva 2001. u RH iznosila je 3, a 1991. 3,32 članova. Dakle, smanjivanje veličine domaćinstva na području Grada Novalje prati tendencije na razini Republike Hrvatske.

Na slijedećem grafikonu prikazan je broj domaćinstava po naseljima 1991. i 2001. godine.

¹ Na osnovu prosječne stope rasta stanovništva 1991-2001. godine, te procjene broja novonastanjenih stanovnika

² Ličko-senjska županija ima najmanju gustoću naseljenosti u Republici Hrvatskoj, zbog migracije stanovništva nakon Drugog svjetskog rata i Domovinskog rata, ali i nerazvijenosti gospodarstva

GRAFIKON 1. Broj domaćinstava područja Grada Novalje u 1991. i 2001. godini.

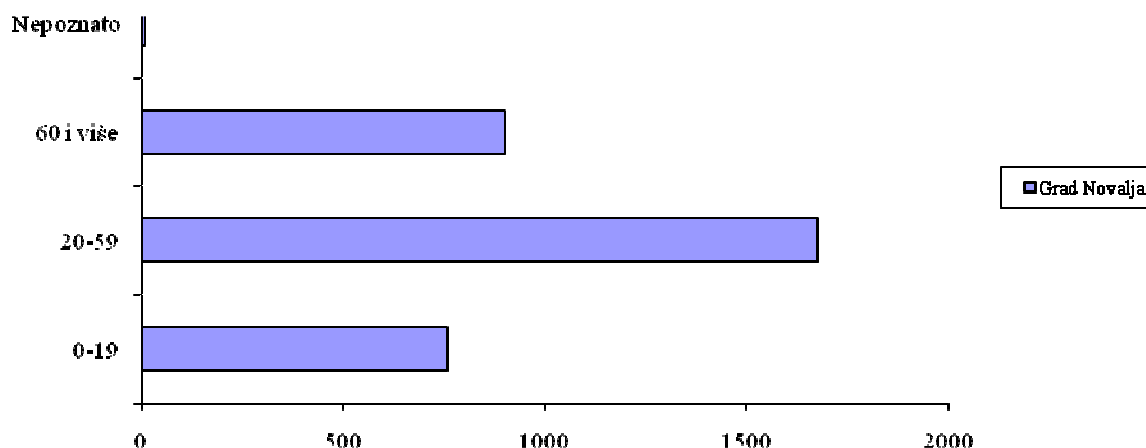

Izvor: Grad Novalja – prostorni plan uređenja, Urbanistički Institut Hrvatske, Zagreb, rujan 2007.

Prema popisu iz 2001. godine najveći broj domaćinstava ima Novalja, što je razumljivo s obzirom na brojnost stanovništva, a nakon Novalje Lun.

Prosječna veličina domaćinstava na cjelokupnom području Grada Novalje u razdoblju od 1991-2001. je u opadanju (1991. bilo je 3,05 člana po jednom domaćinstvu, a 2001. 2,81 član). Prosječno domaćinstvo u naselju Caska 2001. godine imao je 3,8 članova, u Kustićima 3,02 a u mjestu Novalja 2,94 člana. S obzirom da se u razdoblju 1991-2001. godine broj stanovnika Grada Novalje povećao, smanjenje veličina kućanstava nije pokazatelj depopulacijskih procesa u promatranom periodu, a što je karakteristika većine otočkih lokaliteta u Republici Hrvatskoj. Za Grad Novalju, smanjenje veličine kućanstava upućuje na prihvaćanje suvremenih tendencija života, odnosno samostalno formiranje domaćinstava mlađeg stanovništva. Također, ovakva kretanja mogu ukazivati i na relativno visok udio starijeg stanovništva, preko 60 godina, na području, a što potvrđuje i grafikon 2.

GRAFIKON 2. Dobna struktura stanovništva Grada Novalje – 2001. godina

Izvor: Grad Novalja – prostorni plan uređenja, Urbanistički Institut Hrvatske, Zagreb, rujan 2007.

Kod pravilne, vitalne distribucije stanovništva prema dobnim skupinama, najveći udio treba imati najmlađa skupina jer ona čini bazu budućeg demografskog rasta nekog područja. Međutim, na području Grada Novalje možemo uočiti tzv. krnju starosnu piramidu. Nju karakterizira veći udio stanovništva starijeg od 60 godina (26,9%) u odnosu na udio najmlađe dobne skupine (22,6%). Ovakva slika dobne strukture, uključujući i dugoročne tendencije kretanja broja stanovnika, ukazuje na nepovoljna demografska obilježja Grada, te može predstavljati ograničenje budućem gospodarskom rastu i razvoju. Ali isto tako, pokretanje novih gospodarskih aktivnosti uz jasnu viziju ciljeva i načina njihove realizacije, predstavlja ključni faktor uspješne revitalizacije na području Grada Novalje.

4. STANJE GOSPODARSTVA

4.1. Financijski rezultati gospodarstvenika

Gospodarski razvoj Grada Novalje determiniran je njegovim geografskim, demografskim, povijesnim i prometnim potencijalima. Stanje gospodarstva Grada u smislu postojećih prednosti i ograničenja, analizirati će se u nastavku. Ovdje je važno napomenuti da mnogi pokazatelji gospodarskog razvoja nisu bili dostupni, pa se analiza temelji na postojećim statističkim podacima i procjenama autora. Naime, podaci i pokazatelji važni za praćenje gospodarskih tijekova pojedinih jedinica lokalne samouprave uglavnom nisu dostupni, već se prikazuju agregirano za razinu županija i ukupnog gospodarstva.

TABLICA 5. Financijski rezultati gospodarstva Grada Novalje za 2006.-2007. godinu po djelatnostima u 000 kn

Djelatnost	Ukupni prihodi					Ukupni rashod				Dobit prije oporezivanja			Gubitak prije oporezivanja			Neto plaće po zaposl.							
	06	%	07	%	Index	06	%	07	%	Index	06	%	07	%	Index	06	07	Index					
A. Poljoprivreda, lov i šumarstvo																							
B. Ribarstvo																							
C. Rudanje i vadenje																							
D. Prerađivačka industrija	2199	1	3764	1	171,2	2065	1	3439	1	166,5	133	0,7	326	2	244,5	0	0	0	2500	2705	108,2		
E. Opskrba električnom energijom, plinom i vodom	10805	5	13926	5	128,9	12377	6	13690	5	110,6	0		236	1,6		1571	88	0	0	4947	5494	111,1	
F. Građevinarstvo	2102	1	10154	3	483,0	1825	1	9859	3	540,4	296	1,2	818	5,6	276,5	18	1	523	34	2059	2570	124,8	
G. Trgovina i popravak vozila	173421	81	205791	71	118,7	156326	80	195028	70	124,8	17216	85	10933	74	63,5	120	6,8	170	11	141,3	3007	3752	124,8
H. Hoteli i restorani	7353	3	12214	4	166,1	7287	3	12520	5	171,8	67	0,3	109	0,8	162,2	1	0,06	415	27		2284	3724	163,0
I. Prijevoz, skladištenje i veze	15961	7	22026	8	138	13613	7	20574	8	151	2369	12	1466	10	61,9	22	1,2	15	1	68,4	3840	3697	96,3
J. Financijsko posredovanje																							
K. Poslovanje nekretninama i poslovne usluge	1534	1	20697	7		1462	1	20332	7,6		113	0,5	754	5,7	667,5	41	2,3	388	25	945,4	2457	2315	94,2
L. Javna uprava i obrana																							
M. Obrazovanje								29	0,01							0		29	2				
N. Zdravstvena zaštita i socijalna skrb																							
O. Ostale društvene, socijalne i osobne usluge	1115	1	1022	1	91,6	1052	1	957	0,35	91,0	71	0,3	65	0,4	91	7	0,46	0			2841	1925	67,7
P. Privatizirana kućanstva sa zaposlenim																							
Q. Izvanteritorijalna tijela i organizacije																							
Nerazvrstano																							
UKUPNO	214491		289594		135	196007		276428		141	20265		14706		72,6	1781		1540		86,5	2992	3272	109,3

Izvor: Izvještaji FINE i obrada autora; Podaci obuhvaćaju financijske rezultate trgovačkih društava sa sjedištem u Gradu Novalji prema službenom izvješću FINE. Podaci ne obuhvaćaju: financijske pokazatelje obrtnika, financijskih institucija, neprofitnih i proračunskih organizacija, niti podatke o privatnom individualnom sektoru (poljoprivreda, iznajmljivanje soba)

Ukupni prihodi porasli su za 35%, u 2007. godini u odnosu na 2006. Međutim, rashodi su također porasli, i to 41%, što se odrazilo na pad bruto dobiti trgovačkih društava za 27% u 2007. godini u odnosu na prethodnu godinu.

Kako prikazuje tablica 5. najveći udio u ukupnim prihodima trgovačkih društava Grada Novalje ostvaruje djelatnost trgovine, čak 71% (2007.godine). Djelatnost trgovine ostvaruje i dominantni udio u dobiti, 74%. O značaju trgovine za gospodarstvo Grada Novalje govori još jedan pokazatelj: proizvodnost rada mjerena ukupnim prihodom po zaposlenom iste 2007. godine iznosila je 1,7 milijuna kuna, što je za 2,3 puta više od slijedeće djelatnosti po ostvarenoj proizvodnosti rada – prijevoz, skladištenje i veze. U odnosu na djelatnost hoteli i restorani koja sudjeluje u ukupnim prihodima trgovačkih društava sa samo 4%, a u dobiti s 0,8%, proizvodnost rada trgovine veća je za cca 99%! Unatoč nekoliko puta većoj proizvodnosti rada u odnosu na ostale djelatnosti, neto plaće po zaposlenom u trgovini 2007. godine bile su samo 13% veće od prosjeka, a u 2006. godini čak 24% manje u odnosu na prosjek trgovačkih društava Grada Novalje!

Slijedeća tablica prikazuje rezultate poslovanja trgovačkih društava u Gradu Novalji u periodu od 2002.-2007. godine.

TABLICA 6. Ukupni rezultati poslovanja trgovačkih društava u Gradu Novalji od 2002.-2007.

U 000 kn, tekuće cijene

Pozicija	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Godišnja stopa rasta ili pada
Dugotrajna imovina i dugoročna financijska imovina	79.627	84.265	113.123	101.707	136.005	288.520	29,4%
Kratkotrajna imovina i kratkoročna financijska imovina	55.625	59.692	59.667	48.940	57.211	103.055	13,1%
Vremenska razgraničenja	552	62	1.998	1.368	111	1.575	23,3%
Gubitak iznad visine kapitala	2.755	24	289	803	557	1.070	-17%
UKUPNA AKTIVA	134.559	144.043	175.058	152.817	193.885	394.222	23,9%
Kapital i rezerve	41.490	46.708	55.356	54.596	75.025	116.894	23%
Dugoročne obveze	50.765	52.057	67.552	53.326	62.030	165.166	26,6%
Kratkoročne obveze	36.727	43.160	47.845	38.369	50.751	102.265	22,7%
Vremenska razgraničenja	5.576	2.118	4.304	6.525	6.080	9.896	12,1%
UKUPNA PASIVA	134.559	144.043	175.058	152.817	193.885	394.222	23,9%
Prihodi od prodaje proizvoda, usluga i roba	113.730	132.487	165.235	137.537	204.496	282.761	20,5%
Izvanredni prihodi	7.182	4.247	6.289	4.284	4.967	4.327	-10%
Financijski prihodi	1.790	464	437	1.015	5.027	2.505	69,5%
UKUPNI PRIHODI	122.702	137.198	171.960	142.836	214.490	289.593	18,7%
Rashodi poslovanja	105.047	127.070	152.191	127.144	184.432	262.580	20,1%
Izvanredni rashodi i vrijednosno usklađivanje	4.221	825	6.982	3.967	5.770	9.285	17,0%
Financijski rashodi	6.202	3.061	6.777	3.466	5.804	4.563	-6%
UKUPNI RASHODI	115.470	130.956	165.950	134.577	196.006	276.428	19%
Dobit nakon oporezivanja	6.196	5.288	8.040	7.872	15.466	11.822	13,7%

Izvor: Izvještaji FINE, podružnica Rijeka; Podaci obuhvaćaju financijske rezultate trgovačkih društava sa sjedištem u Gradu Novalji prema službenom izvješću FINE. Ovi podaci ne obuhvaćaju financijske pokazatelje obrtnika, financijskih institucija, neprofitnih i proračunskih organizacija, te privatnog individualnog sektora

Ukupna aktiva i pasiva u razdoblju od 2002-2007. rasle su po prosječnoj godišnjoj stopi od 24%. Najveći doprinos rastu aktive imalo je porast dugotrajne, kratkotrajne i financijske imovine, dok su u pasivi najviše rasle dugoročne obveze, kapital i rezerve te kratkoročne obveze. Dakle, poduzetnici su povećanje svoje imovine najvećim dijelom financirali iz dugoročnih i kratkoročnih izvora.

Poduzetnici Grada Novalje ostvarili su u 2007. godini ukupni prihod od 289,6 mil kuna, ili po zaposlenom 558 tisuća kuna. Ukupni rashodi u 2007. godini iznosili su 276 mil kuna sa prosječnom godišnjom stopom rasta od 19%. Potrebno je naglasiti da rashodi rastu po nešto većoj godišnjoj stopi od prihoda, prvenstveno zbog troškova poslovanja, odnosno povećanih troškova nabave sirovina i materijala kao i amortizacije. Neto dobit ima pozitivan trend kretanja te raste po prosječnoj stopi od 13,7%.

U nastavku se prikazuju neki od osnovnih financijskih pokazatelja gospodarstva Grada Novalje:

- koeficijent financijske stabilnosti iznosi 1,02 – poželjna vrijednost je manja od jedan;
- koeficijent zaduženosti iznosi 0,68, poželjna vrijednost je manja od 0,5;
- ekonomičnost ukupnog poslovanja iznosi 1,047 – prihodi pokrivaju rashode, a slijedom toga ostvaruje se i dobit;

ROA (pokazatelj povrata na aktivu) iznosi 30%;

ROE (pokazatelj povrata na kapital) iznosi 10,1% - poželjna vrijednost je veća od 15%.

Odabrani financijski pokazatelji poduzetnika Grada Novalje na granici su između negativnosti i pozitivnosti, ili pak prelaze u negativnu zonu. Iz toga proizlazi da se adekvatnim mjerama poslovne i razvojne politike na razini gospodarskih subjekata može značajno utjecati na stanje gospodarstva Grada Novalje.

4.2. Procjena bruto domaćeg proizvoda

Prikazanim podacima koji se odnose samo na trgovačka društva nužno je, radi realnije slike gospodarstva ovog područja, pridodati i podatke o obrtništvu. U Gradu Novalji registrirano je 299 obrta (stanje 2008.)³, sa sljedećom strukturom: ugostiteljstvo i turizam 39,1%, trgovina 19,4%, poljoprivreda i ribarstvo 10,7%, prijevoz 3%, dok na ostale djelatnosti otpada 27,8% od ukupnog broja obrta. Kako za financijske rezultate poslovanja obrtnika nisu bili dostupni službenih podaci, autori su procijenili zaposlenost i prihode pojedinih djelatnosti u obrtništvu.

³ Podaci Grada Novalje

TABLICA 7. Procjena broja zaposlenih i ostvarenih prihoda u obrtništvu Grada Novalje

Djelatnost	Broj zaposlenih	Ostvareni prihod u 2007. u 000 kn
Ugostiteljstvo i turizam	173	20.760
Trgovina	80	95.200
Poljoprivreda i ribarstvo	48	4.800
Građevinarstvo	50	8.855
Ostalo	78	34.281
UKUPNO	429	163.896

Izvor: procjena autora prema podacima Grada Novalje, broja stalno zaposlenih i sezonskih zaposlenika, koeficijenta broja obrta i zaposlenih u obrtu PGŽ, te koeficijenta 0,7 za ostvareni prihod u obrtništvu u odnosu na prihod iste djelatnosti trgovačkih društava

Slijedeća tablica prikazuje zaposlene i ostvareni ukupni prihod trgovačkih društava i obrtnika Grada Novalje u 2007. godini.

TABLICA 8. Zaposleni i ostvareni prihodi trgovačkih društava i obrtnika Grada Novalje 2007.godine

Djelatnost	Ostvareni rezultati trgovačkih društava		Ostvareni rezultati obrtnika		Ukupno	
	Zaposleni	Prihod u 000 kn	Zaposleni	Prihod u 000 kn	Zaposleni kn	Prihod u 000 kn
Hoteli i restorani (Ugostiteljstvo i turizam)	81	12.214	173	20.760	254	32.974
Trgovina	121	205.791	80	95.200	201	300.991
Poljoprivreda i ribarstvo	14	0	48	4.800	62	4.800
Građevinarstvo	40	10.154	50	8.855	90	19.009
Ostalo	263	61.435	78	34.281	341	95.716
UKUPNO	519	289.594	429	163.896	948	453.490

Izvor: Za trgovačka društva dobiveni podatci od FINE, za obrtnike procjena

Na temelju podataka iz tablice 8. može se zaključiti da je trgovina dominantna djelatnost s obzirom na ostvarene ukupne prihode u kojima sudjeluje s 66,3%, a u zaposlenosti s 21,2%. Financijske efekte turizma (djelatnost Hoteli i restorani prema NKD, odnosno Ugostiteljstvo i turizam prema klasifikaciji obrtničkih djelatnosti) ostvarene od strane trgovačkih društava i

obrtnika, a mjerene udjelom u ukupnom prihodu (7,3%), možemo ocijeniti kao izrazito skromne s obzirom da je riječ o području koje je prvenstveno orijentirano na poslove vezane za turističku ponudu. Jedan od razloga malog udjela turizma u ostvarenim ukupnim prihodima gospodarstva Grada je činjenica da se veliki broj noćenja turista (cca 46% 2008.godine) ostvaruje u privatnim kućanstvima (sobe, apartmani), a njihovi se financijski rezultati ne prikazuju u kategorijama obrtnika ili trgovačkih društava.

Zbog toga je u slijedećoj tablici na osnovu službenih podataka o broju noćenja turista u 2008. godini prema vrsti i kategoriji smještaja, prikazana procjena veličine ukupnog prihoda od turizma u kućanstvima 2007. i 2008. godine.

TABLICA 9. Procjena ostvarenih prihoda od turizma u kućanstvima 2007. i 2008. godine

Noćenje turista u kućanstvima 2007.	Noćenje turista u kućanstvima 2008.	Prosječna cijena po noćenju u kn	Ukupni prihod od noćenja 2007. u kn	Ukupni prihod od noćenja 2008. u kn
320.400	394.096	100	32.040.005	39.409.600

Izvor: Podatci turističke zajednice Grada Novalje; prihodi od turizma - procjena autora; za procjenu prihoda u 2007. godini primijenjena je prosječna godišnja stopa rasta ukupnih prihoda trgovačkih društva za razdoblje 2002-2007. godini, 18,7%.

Procijenjeni ukupni prihod od noćenja turista u privatnim kućanstvima 2007. godine nešto je manji od ukupnog prihoda trgovačkih društava i obrtnika u djelatnosti turizma. To je i razumljivo s obzirom da su na području Grada Novalje dugoročno rasla ulaganja u privatne smještajne kapacitete – sobe i apartmane, dok su ostale vrste ugostiteljskih kapaciteta stagnirale ili tek neznatno, u posljednjih par godina povećale svoje kapacitete.

Na osnovu raspoloživih i procijenjenih podataka, u tablici 10. prikazana je veličina i struktura bruto domaćeg proizvoda Grada Novalje 2007. godine

TABLICA 10. Ostvareni bruto domaći proizvod (BDP) gospodarstva Grada Novalje 2007. godine

Red. broj	Djelatnost	Bruto domaći proizvod (BDP) u 000 kn	Struktura %
1.	Hoteli i restorani (ugostiteljstvo i turizam)	43.342,7	13,4
2.	Trgovina	200.660,6	62,0
3.	Poljoprivreda i ribarstvo	3.200	1,0
4.	Građevinarstvo	12.672,6	3,9
5.	Ostale djelatnosti	63.810,6	19,7
6.	UKUPNO BDP	323.686,6	100
7.	Broj stanovnika 2007. 3700*		
8.	BDP/PC** u kn 87.483		
9.	BDP/PC u EUR (1 EUR=7,35kn) 11.902		

Izvor: Procjena autora na osnovu službenih podataka FINE, podružnica Rijeka, službenih podataka Grada Novalje, te standardnih koeficijenata između ostvarenih ukupnih prihoda i BDP pojedinih djelatnosti na razini Republike Hrvatske i usporedivih otočkih gradova (Cres, Lošinj, Krk, Rab);

* procjena autora na temelju prosječne godišnje stope rasta stanovništva između dviju popisnih godina 1991. i 2001. te procjena broja novonastanjenih stanovnika

** pokazatelj bruto domaćeg proizvoda po stanovniku, uobičajeno se u analizama prikazuje kao BDP/PC (per capita), pa se kao takav koristi i u ovoj studiji

Iz tablice 10. možemo uočiti dvije važne značajke gospodarstva Grada Novalje. Prva se odnosi na vrijednost ostvarenog BDP-a po stanovniku. Prema procjeni, BDP/PC iznosio je 2007. godine 11.902,00 EUR-a, što se može smatrati izrazito zadovoljavajućim rezultatom, posebice ako se uspoređi s nekim službenim pokazateljima: u Republici Hrvatskoj 2006. godine BDP/PC iznosio je 7.705 EUR-a, u Primorsko-goranskoj županiji 8.388 EUR-a (2005.god.), a u Ličko-senjskoj 6.374 EUR-a (2005.god.). Grad Zagreb je 2005. godine prema službenoj statistici ostvario 13.000 EUR-a BDP/PC. Ako bismo vrijednost ostvarenog BDP uvećali za udio sive ekonomije od minimum 15%, koliko iznosi za Republiku Hrvatsku, BDP/PC Grada Novalje bio bi visokih 13.700 EUR-a. S obzirom da je vrijednost BDP/PC osnovni pokazatelj razvijenosti gospodarstva, te pokazatelj kupovne moći stanovništva, mogli bismo zaključiti kako se radi o vrlo razvijenom gospodarstvu i lokalnoj zajednici⁴.

⁴ Do sličnih rezultata došli su i u Institutu za međunarodne odnose, temeljem istraživanja razine razvijenosti gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Prema toj studiji Novalja se nalazi na 8. mjestu najrazvijenijih gradova u Hrvatskoj. Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, srpanj 2010.

Međutim, druga važna značajka na koju ukazuju podaci iz tablice 6, a odnosi se na gospodarsku strukturu, ne implicira isti zaključak. Naime, u strukturi gospodarstva Grada Novalje udio trgovine u BDP-u iznosi 62%, a turizma kao čiste djelatnosti samo 13,4%, dok je udio ostalih djelatnosti, primjerice poljoprivrede i ribarstva zanemariv. Struktura gospodarstva izrazito je monolitna, a dominantni udio trgovine u ostvarenom BDP-u potpuno je netipičan i neprimjeren za otočko gospodarstvo i njegove razvojne resurse. Primjerice, prema posljednjim raspoloživim podacima, u gradu Rabu udio turizma u BDP iznosi 29%, prometa i veza 18%, trgovine 14%. Udio turizma u BDP-u Grada Cresa iznosi 30%, dok brodogradnja, komunalne djelatnosti i trgovina zajedno participiraju cca 14,4%; u Malom Lošinj u udio turizma u BDP iznosi 37%, prometa i veza 14%, trgovine 10%.

Dakle, usprkos visokoj vrijednosti BDP/PC, prisutne su i izrazite disproporcije u gospodarskoj strukturi. One su zasigurno posljedica orijentacije lokalnog stanovništva na izgradnju velikog broja apartmanskih jedinica. S obzirom na tadašnje turističke trendove i pomanjkanje visokokomercijalnih hotelskih kapaciteta u turističkoj ponudi, takva vrsta ponude imala je svoje ekonomsko i društveno opravdanje. Međutim, jedna od posljedica masovnog i apartmanskog turističkog razvoja je da se potrošnja turista ostvaruje prvenstveno u trgovačkim centrima, a ne kroz restoranske, hotelske i druge, više standarde turističke potrošnje. Također, na dominantni udio trgovine u strukturi BDP-a utječe i veliki broj privatnih smještajnih kapaciteta na području Grada Novalje. Nadalje i orijentacija na masovni turizam za mlade doprinosi velikom prometu trgovine u odnosu na primjerice, promet turističkih i ugostiteljskih objekata. Mogli bismo zaključiti da je dosadašnji tip i način turističkog razvoja Grada Novalje doveo do netipične gospodarske strukture. Naravno, ne radi se samo o potrošnji tijekom turističke sezone, već čitave godine, jer se intenzivna gradnja stambenih objekata odrazila na porast potražnje za raznim vrstama trgovačke robe. Međutim, multiplikatora takve potrošnje opet treba tražiti u postojećoj turističkoj ponudi Grada.

Ovdje treba ukazati na još jedan pokazatelj: iako trgovina sudjeluje s preko 60% u ostvarenom BDP, neto plaće po zaposlenom u trgovini 2007.godine bile su samo 13% veće od prosjeka, a u 2006. godini čak 24% manje u odnosu na prosjek trgovačkih društava Grada Novalje! Iz toga se posredno može zaključiti da trgovina ne doprinosi u adekvatnom omjeru kupovnoj moći i životnom standardu lokalnog stanovništva, već je moguće da se značajan dio ostvarenih prihoda kanalizira malom broju vlasnika. Time se zapravo vrši «nevidljiva distribucija» vrijednosti proizvodnih i prirodnih resursa Grada Novalje i njegovih žitelja. Odnosno, može se pretpostaviti da distribuciju ostvarenog dohotka karakterizira visok stupanj dohodovnih nejednakosti.

4.3. Zaposlenost i nezaposlenost

Na području Grada Novalje zaposleno je 519 osoba u trgovačkim društvima, od čega 46,6% žena, dok je u obrtništvu, prema procjenama, zaposleno 429 osoba. Struktura zaposlenih po djelatnostima prikazana je u slijedećoj tablici.

TABLICA 11. Broj zaposlenih u Gradu Novalji prema djelatnostima – stanje na dan 31.03.2008.

Djelatnost	Zaposleni u tvrtkama	Zaposleni u obrtnicima i slobodnim zanimanjima*	Ukupno	Struktura %
A. Poljoprivreda, lov i šumarstvo	14	24	38	4,0
B. Ribarstvo		24	24	2,5
D. Prerađivačka industrija		9	9	0,9
E. Opskrba električnom energijom	56		56	5,9
F. Građevinarstvo	40	50	90	9,5
G. Trgovina na veliko i malo	121	80	201	21,2
H. Hoteli i restorani	81	173	254	26,7
I. Prijevoz, skladištenje i veze	30	10	40	4,2
J. Financijsko posredovanje	9		9	0,9
K. Poslovanje nekretninama i posl. usluge	29	33	62	6,5
L. Javna uprava i obrana	60		60	6,3
M. Obrazovanje	63		63	6,6
O. Ostale društvene i socijalne djel.	16		16	1,7
Ostalo		26	26	2,7
UKUPNO	519	429	948	100

Izvor: Podaci Statističkog ureda Ličko-senjske županije; * procjena autora za obrtnike i slobodna zanimanja.

Prema podacima iz tablice 11. stopa zaposlenosti u Gradu Novalji iznosi 27,4%. U odnosu na Ličko-senjsku županiju, to je cca 40% više. Međutim, stopa zaposlenosti niža je u odnosu na prosjek RH za cca 15%, a niža je i primjerice od otoka Raba (29,4%) i Lošinja (35%).

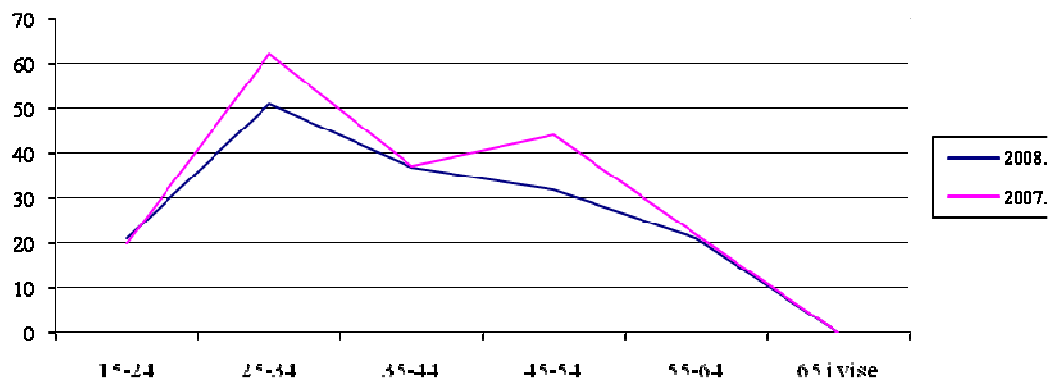
Promatrajući strukturu zaposlenosti, najveći je udio turizma (hoteli i restorani) 26,7%, a na drugom mjestu je trgovina s 21,2% u ukupnom broju zaposlenih. Iz ovoga proizlazi da se

doprinos turizma gospodarstvu Grada prvenstveno očituje i efektira na zapošljavanje, dok je istovremeno, kao što smo iz prethodne analize utvrdili, direktni doprinos turističkih djelatnosti ostvarenom ukupnom prihodu značajno manji. Dok turizam i trgovina zapošljavaju gotovo polovicu od ukupnog broja zaposlenika, od ostalih djelatnosti može se izdvojiti samo građevinarstvo koje sudjeluje s 9,5%. Djelatnosti primarnog sektora (poljoprivreda, ribarstvo) nisu značajnije zastupljene u strukturi gospodarstva s obzirom na zaposlenost.

Provedena analiza gospodarske strukture s obzirom na ostvarene ukupne prihode, bruto domaći proizvod i zaposlenost, ukazuje na izrazitu radnu intenzivnost turizma u Gradu Novalji. Također se može zaključiti da se efekti turističkih gospodarskih aktivnosti s najvećim ponderom multipliciraju u djelatnosti trgovine, dok su primjerice multiplikativni efekti turizma za primarni sektor gospodarstva Grada niski, što potvrđuje i udio primarnih djelatnosti u ostvarenom ukupnom prihodu, bruto domaćem proizvodu i zaposlenosti⁵.

Prema dobivenim podacima, na području Grada Novalje u svibnju 2009. godine je bilo evidentirano 157, u 2008. godini 162, u 2007. godini 185 nezaposlenih osoba. Dakle, možemo govoriti o tendenciji pada nezaposlenosti na području Grada Novalje. Slijedeći grafikon prikazuje nezaposlene osobe prema njihovoj dobi.

GRAFIKON 3. Pregled nezaposlenih osoba Grada Novalje na dan 31.12. 2007., i 2008. godine

Izvor: "Godišnjak 2008." – Hrvatski zavod za zapošljavanje

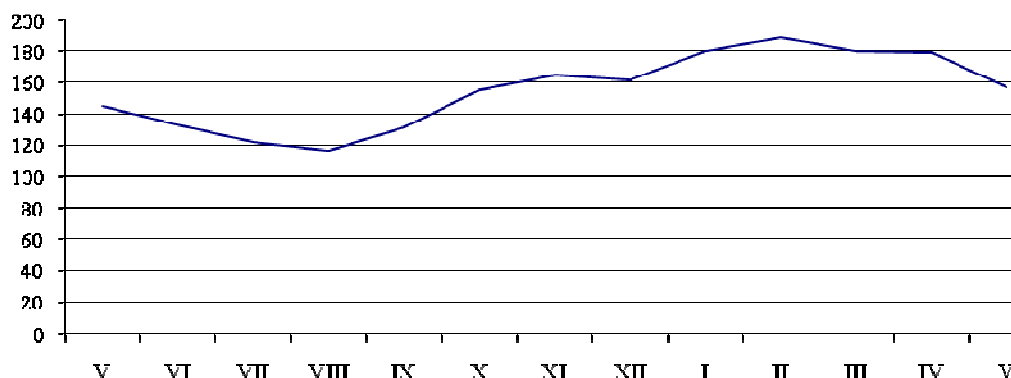
Iako grafikon prikazuje smanjenje broja nezaposlenih osoba, važno je uočiti da se najveći broj nalazi u dobnoj skupini od 25-34 godine, što znači da nezaposlenost najviše pogađa mlađe,

⁵ Autori su svjesni činjenice da je kod primarnog sektora u značajnoj mjeri prisutna prirodna proizvodnja, odnosno proizvodnja primjerice, sira, vina, maslinovog ulja ili ulova ribe za vlastite potrebe. Ta se proizvodnja ne realizira na tržištu, odnosno značajan se dio takve proizvodnje realizira u području «sive ekonomije».

radno aktivne osobe. To ukazuje na nedovoljno korištenje ljudskih potencijala kao ključnog razvojnog činitelja, a što je posebno važno s obzirom na demografska obilježja stanovništva Grada u smislu značajnog udjela starijih dobnih skupina.

Kretanje nezaposlenosti, s obzirom na sezonski karakter djelatnosti vezanih za turizam, ima ciklička obilježja, odnosno smanjuje se u ljetnim mjesecima, a povećava u periodu izvan sezone.

GRAFIKON 4. Kretanje nezaposlenih osoba od svibnja 2008. do svibnja 2009. godine

Izvor: "Godišnjak 2008." – Hrvatski zavod za zapošljavanje

4.4. Obilježja ključnih gospodarskih djelatnosti

4.4.1. Poljoprivreda, lov i šumarstvo

Poljoprivreda sa stočarstvom uz skromnije ribarstvo bila je u prijašnjim razdobljima glavna djelatnost stanovnika Grada Novalje. Međutim, danas, zbog razvoja trgovine i turizma, poljoprivreda zapošljava svega 4% stanovništva, a njezin je udio u BDP zanemariv (zajedno s ribarstvom 1%). Ona je u cjelini dosta zapuštena, a glavni razlozi su: male poljoprivredne površine, usitnjenost i rascjepkanost parcela, neorganizirana proizvodnja i plasman proizvoda, lakša mogućnost zarade u trgovini i turizmu i drugo.

Grad Novalja je radi afirmacije poljoprivrede i stočarstva na svom području, te senzibilnosti javnosti i ulagača, utemeljio manifestacije »Izložba paške ovce i paškog sira« i »Lunjske maslinade«.

Uz to, Grad Novalja zajedno sa Ličko-senjskom županijom pristupio je izradi projekta *Sustav navodnjavanja Novaljskog polj*, a također je u završnoj fazi donošenja *Program raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu RH na području Grada Novalje*. U svrhu

razvoja poljoprivrede možemo navesti i projekt nove geodetske izmjere koji je u fazi upisa parcela u zemljišne knjige.

Prema podacima Državne geodetske uprave, Područnog ureda za katastar Gospić, Ispostava Novalja, Grad ima 9749 ha ukupnog plodnog i neplodnog zemljišta od čega oko 65% obradivih poljoprivrednih površina. Prema podacima službe za gospodarstvo Grada Novalje površine Grada raspoređene su na slijedeći način

TABLICA 12. Površine Grada Novalje prema namjeni

- u ha

Površine po namjeni	Površine grada Novalje						Ukupno
	Novalja	%	Barbati	%	Lun	%	
Poljoprivredne površine	4393	72,7	877	35,4	1075	87,2	6345
Od toga							
oranice	292		69		27		388
voćnjak	13		0		0		13
maslinik	8		0		144		152
vinograd	87		22		9		118
livada	2		0		0		2
pašnjak	3806		755		650		5211
šume	177		30		242		449
trstik	5		0		0		5
Neplodno zemljište	1644	27,3	1600	64,6	157	12,3	3401
Ukupno	6038	100	2478	100	1233	100	9749

Izvor: Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar Gospić, Ispostava Novalja

Glavnina poljoprivrednih površina je u privatnom vlasništvu (88,8%), nešto manje od polovice šuma i oko četvrtine ostalog neplodnog zemljišta. Na cijelom prostoru Grada Novalje ima oko 32 000 stavaka odnosno parcela, iz čega proizlazi vrlo velika usitnjenost posjeda s velikim brojem manjih parcela.

Najvrednije poljoprivredno područje je Novaljsko polje, površine 167 ha. Ostale se poljoprivredne površine nalaze u plodnim ravnicama oko Caske, Kustića i Metajne. Glavne

poljoprivredne grane su maslinarstvo, zatim povrtlarstvo i vinogradarstvo te ovčarstvo, međutim najveći dio poljoprivrednih površina (čak 88,5%) zauzimaju pašnjaci.

U voćnjacima se pretežno uzgajaju smokve i bademi, a na širem području Grada, masline. Najjače kulture maslina su na području od Tovarnela preko Luna Gagera do Novalje i Stare Novalje te oko Gajca i Škuncinih stanova. Maslinarstvo ima vrlo povoljne prirodne uvjete za uzgoj, ali je tek zadnjih godina zabilježeno veće obnavljanje zapuštenih maslinika te sadnja novih stabala. Na rodnim stablima ostvaruje se prinos od prosječno 5 kg po stablu, dok bi uz adekvatnu obradu i gnojidbu prinos mogao biti oko 20 kg⁶. Pristup maslinicima je otežan, pa bi stare putove trebalo proširiti i obnoviti mrežu poljskih putova. Revitalizacija maslinarstva izaziva sve veći interes stanovništva zbog visoke cijene maslinova ulja, te zasigurno predstavlja značajni razvojni potencijal Grada Novalje. Međutim, da bi efekti od uzgoja maslina bili optimalni, potrebno je osmisliti kompletnu strategiju njegova razvitka, koja bi uključivala čitav reprodukcijski proces: od edukacije maslinara za ostvarivanje većih prinosa, organizirane berbe i prerade maslina, pa do stvaranja brenda maslinovog ulja i proizvoda od maslina. Time bi se upotpunila turistička ponuda Grada, ali i gradió image proizvođača kvalitetnog maslinovog ulja. Sadašnja je situacija takva da se ulje individualno proizvodi i prodaje «po kućama», što ima za posljedicu nestandardizirani proizvod, kao i neorganizirani otkup i prodaju.

Vinogradarstvo je veoma skromno, a vino se proizvodi uglavnom za vlastitu potrošnju. Iako se u posljednje vrijeme susreću primjeri proizvodnje vina nešto bolje kvalitete, potencijali nisu ni djelomično iskorišteni. Razvoj vinogradarstva također zahtijeva osmišljene aktivnosti kako samih proizvođača, tako i lokalnih vlasti.

Velike površine pašnjaka omogućuju razvoj ovčarstva i to tako da se ovce tijekom čitave godine ostavljaju na otvorenom, zimi na mjestima slabe ispaše, u jesen na mjestima osrednje ispaše, a u proljeće i ljeti na mjestima najbolje ispaše. Broj ovaca prema Upravnom odjelu za poslove lokalne samouprave i uprave iznosi 7350. Razvoj ovčarstva je potrebno nastaviti, ne samo radi povećanja prihoda ovčara i njihovih porodica, već i radi nuđenja zdrave hrane, jer se ovce hrane u prirodi, a ujedno obavljaju čišćenje i gnojenje pašnjaka i maslinika i time održavaju prirodnu, biološku ravnotežu. I u području ovčarstva postoje značajni potencijali za razvoj, ne samo kvalitetnog i već poznatog ovčjeg sira i janjetine, već i za razvoj seoskog turizma, raznih suvenira, iskorištavanja ovčje vune i sl.

S obzirom na ulazak Hrvatske u europske i svjetske trgovinske i druge integracije, potrebna je hitna obnova maslinarstva, voćarstva i vinogradarstva, jer će one nametati određena proizvodna i druga ograničenja i izazvati oštru konkurenciju razvijenih zemalja koje imaju znatnih poljoprivrednih viškova, moderniju tehnologiju, veće mogućnosti potpore poljoprivrednoj proizvodnji i sl. Zbog toga bi osmišljavanje revitalizacije i razvoja autohtonih, poljoprivrednih proizvoda trebao biti jedan od prioritetnih ciljeva gospodarskog razvoja Grada Novalje, što bi imalo višestruke pozitivne efekte: od nadopune turističke ponude, dodatnog zapošljavanja, te konačno većih prihoda za kućanstva, ali i za lokalnu zajednicu.

⁶ Procjena Hrvatskog zavoda za poljoprivredno savjetovanje, odsjek za PGŽ, 2001. godina

Na području Grada Novalje ustrojeno je jedno lovište površine 9.537 ha. Lovište je u koncesiji do 31.ožujka 2017., a njime upravlja Lovačko društvo »Jarebica«Novalja.

Prema podacima Ureda za Katastar na području Grada Novalje ima ukupno 450 ha šumskog zemljišta, kojim gospodare Hrvatske šume (52,5 %) i dijelom privatnici (47,5 %). Prostornim planom utvrđeno je područje gospodarskih šuma u veličini od 1.444 ha, a nema zaštitnih i šuma posebnih namjena. Nesklad podataka o procjeni stanja pod šumama iz prostornog plana i podataka Katastra upućuje na zaključak da šuma pokriva sve više površina koje su ranije bile obradive poljoprivredne površine ili pašnjaci.

Ostali prostori otoka su krševiti, a stjenovita sjeveroistočna obala je bez ikakve vegetacije. Ti su se prostori koristili uglavnom za ispašu ovaca. Šumarija Novalja provodi njegu, čišćenja, prorjeđivanja i zaštitu šuma. Bavi se i poslovima protupožarne zaštite kroz izgradnju i održavanje protupožarnih prosjeka s elementima cesta i u ljetnim mjesecima s protupožarnim motrenjem i organizacijom ophodarsko-dojavne službe. Privatne šume se ne sječu i ne čiste, što značajno povećava rizik za nastanak požara.

Područje Grada Novalje obiluje i samoniklim, ljekovitim biljem (lavanda, sikavica, koromač i mnogi drugi) koje nije dovoljno prepoznato kao gospodarski resurs. Tako se primjerice, u specijaliziranim prodavaonicama u Novalji nalaze proizvodi od ljekovitog bilja porijeklom iz drugim područja Hrvatske, ali ne i sa područja Grada (ili otoka). S obzirom na mnogostruku primjenu (zdravstvenu, prehrambenu, estetsku) kao i sve značajniju potražnju, berba, proizvodnja i prodaja ljekovitog bilja i njihovih proizvoda, još je jedna značajna mogućnost budućeg gospodarskog razvitka.

4.4.2. Ribarstvo

Mogli bismo zaključiti da djelatnost ribarstva na području Grada Novalje nije dovoljno razvijena, a to proizlazi i iz njegovog doprinosima makroekonomskim agregatima: ribarstvo sudjeluje s 2,5% u zaposlenosti, a zajedno s poljoprivrednom samo s 1% u BDP. Ovakvo stanje ribarstva, s jedne strane predstavlja ograničenje u turističkoj ponudi, a s druge strane neiskorišteni razvojni potencijal. Zbog toga ribarstvo u novim promišljanjima gospodarskog i turističkog razvoja može, uz osiguranje adekvatnih preduvjeta, postati važna djelatnost koja bi nudila kako ribu za konzumiranje, tako i za preradu.

Ovdje možemo istaknuti da Lučka uprava Novalja ima u svom programu izradu privezišta za oko petnaestak ribarica koliko se procjenjuje da ih ima na području Grada Novalje.

Isto tako, unutar morskog akvatorija Planom su utvrđena područja mogućeg razvoja marikulture (uzgoj bijele ribe i školjkaša) na pet potencijalnih lokacija - područje otoka Dolfin i Skrda te potez sjeveroistočne obale Luna veličine 30,0 ha.

Sportski ribolov također ima dobre razvojne mogućnosti, prvenstveno kao dopuna turističkoj ponudi, primjerice prilagodbom brodova za boravak manjeg broja turista za vrijeme

ulova riba, kao organizirani pasivan ili aktivan turistički ribolov te organizacijom ribolova na velike ribe tzv. Big game fishing.

4.4.3. Turizam

Turistička ponuda na području Grada Novalje temelji se na prirodnim atraktivnostima među kojima su prostrane plaže u neposrednoj blizini Novalje te u svim manjim naseljima. Turističkom ponudom dominira ponuda sunca i mora, te u zadnje vrijeme kulturna baština, arheologija i gastronomija sa izvornom ponudom u funkciji održivog razvoja. Izgradnjom sportskih objekata (nogometno igralište, dvorana) stvorene su pretpostavke za razvoj sportskog oblika turizma.

Turistička zajednica Grada Novalje, ali i sam Grad Novalja uložili su značajne napore u cilju poboljšanja cjelokupne turističke ponude te su slijedom toga ostvareni slijedeći rezultati:

- U akciji Plavi cvijet, koju provode Hrvatska TZ i mediji, Novalja je dobila *Posebno priznanje za kvalitetni pomak u uređenju turističkog mjesta za 2009. godinu*,
- Na Međunarodnoj smotri turizma i ekologije – INTERSTAS u Splitu 2009. godine Novalja je dobila povelju za kulturološki doprinos razvoju turizma,
- Kamp Straško drugu godinu zaredom (2008. i 2009.) osvojio je nagradu Turistički cvijet - kvaliteta za Hrvatsku, kao drugoplasirani u konkurenciji najboljih velikih kampova.
- U 2009. godini u britanskim novinama *Daily Telegraph*, u velikom članku o hrvatskim plažama, Zrće i Planjka svrstane među najbolje: Zrće za zabavu i aktivni odmor, a Planjka kao pješćana oaza.

Smještajni kapaciteti Grada Novalje u jednom danu mogu primiti čak oko 15.000 turista, ali su još uvijek imaju nepovoljnu strukturu: hoteli čine tek 4,6% ukupnih smještajnih kapaciteta, dok 95,4% otpada na kampove, privatni smještaj, odmarališta. To prikazuje i slijedeća tablica.

TABLICA 13. Smještajni kapaciteti Grada Novalje 2009.

Kategorija	2009.	Struktura
Ukupno stalne postelje	690	4,6
Osnovni kapaciteti	690	4,6
- hoteli	690	4,6
- turistička naselja	-	-
Komplementarni kapaciteti	14.170	95,4
- odmarališta	170	1,2
- kampovi	4.800	32,3
- Privatni smještaj – sobe, apartmani i kuće za odmor	9.200	61,9
Sveukupne postelje	14.860	100,0

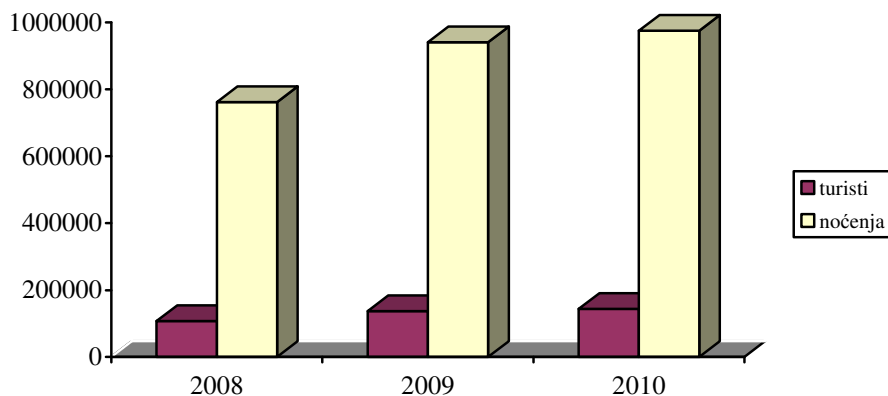
Izvor: Analiza turističke sezone 2009. godine, Turistička zajednica Grada Novalje, Novalja studeni 2009.

Struktura smještajnih kapaciteta je nepovoljna iz razloga što je udio stalnih postelja u osnovnim kapacitetima vrlo mali. Za otočne lokalitete poželjno je da najmanje ¼ kapaciteta bude u osnovnim smještajnim kapacitetima. Ipak, u posljednje vrijeme ima pozitivnih pomaka, jer su nakon 2003. izgrađena 2 nova hotela s 4 zvjezdice i s ukupno 250 postelja, te jedan mali obiteljski hotel sa ukupno 28 ležaja. Isto tako, izgrađeno je i nekoliko pansiona visoke kvalitete sa preko 100 postelja, a Izmjenama i dopunama prostornog plana uređenja Grada Novalje iz 2010. godine omogućena je izgradnja novih visokokvalitetnih smještajnih jedinica (pansiona i malih obiteljskih hotela) kroz program turizam u naselju ukupnih kapaciteta do 80 ležajeva. Prema projekcijama ovakav vid turizma bi u bližoj budućnosti mogao ponuditi novih 600 – 800 visokokvalitetnih stalnih postelja.

Kapaciteti u kampovima već dulje vrijeme ostaju nepromjenjeni. Razlozi leže u podizanju kategorije najvećeg novaljskog kampa – Straško (dobivanja više kategorije četiri zvjezdice- ranije je bio dvije zvjezdice), koji da bi zadovoljio stroge uvjete kategorizacije ne povisuje smještajni kapacitet, iako za to ima mogućnosti. Kapaciteti u privatnom smještaju stalno rastu.

U razdoblju od 2000-2008. turistički promet rastao je po prosječnoj godišnjoj stopi od 9%. Slijedeći grafikon prikazuje broj domaćih i stranih turista i noćenje u sezonama 2008., 2009., i 2010. (razdoblje lipanj-rujan).

GRAFIKON 5. Domaći i strani turisti i njihovo noćenje u sezonama 2008., 2009. i 2010.

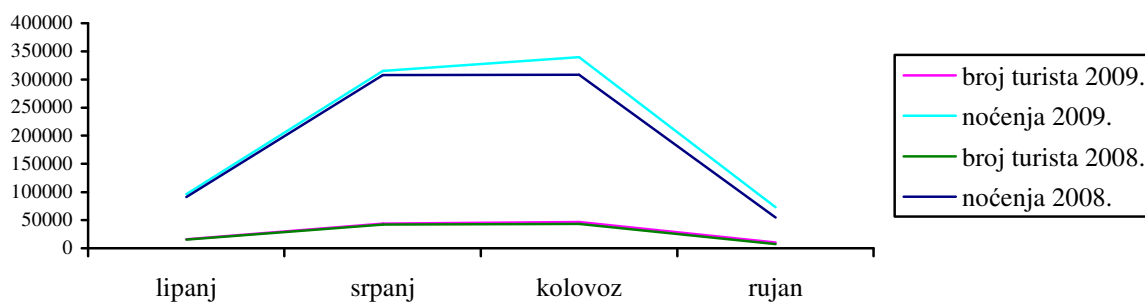

Izvor: Analiza turističke sezone 2009. godine, Turistička zajednica Grada Novalje, Novalja studeni 2009. i Statistika sezone 2010., Turistička zajednica Grada Novalje

Grafikon prikazuje konstantni rast broja turista, ali i broj njihovih noćenja u razdoblju do 2008. - 2010. godine. Tako je u 2010. godini zabilježeno 143.684 dolazaka turista što predstavlja povećanje od 5% u odnosu sa sezonom 2009. U istom razdoblju ostvareno je 974.552 noćenja turista, što predstavlja povećanja od 3% u odnosu sa sezonom 2009. Domaći turistički promet čini 7%, dok inozemni čini ostatak od 93% ukupnog turističkog prometa.

Broj turista ima tendenciju sezonalnosti, što prikazuje slijedeći grafikon:

GRAFIKON 6. Broj turista i noćenja po mjesecima u sezoni 2008. i 2009.

Izvor: Analiza turističke sezone 2009. godine, Turistička zajednica Grada Novalje, Novalja studeni 2009.

Mjesečna usporedba turističkog prometa pokazuje njegov rast u svim mjesecima 2009. u odnosu na 2008. godinu i to:

- u lipnju 2009. godine zabilježeno je 4% više turista i 5% više nego u lipnju 2008. godine,
- u srpnju 2009. godine je bilo 4% više turista i 2% više noćenja, nego u srpnju 2008. godine
- u kolovozu 2009. godine je zabilježeno 8% više turista i 10% više noćenja nego u kolovozu 2008. godine,
- u rujnu 2009. godine zabilježeno je 40% više turista i 34% više noćenja nego u rujnu 2008. godine. Ovo se desilo zbog povoljnih klimatskih prilika ali i zbog grupnih aranžmana u hotelima i kampu Straško i većih dolazaka slovenskih i britanskih turista (i za njih posebno priređenih zabavnih programa na Zrcu).

Na temelju gornjeg grafikona može se zaključiti da se u 2009. godini 41% noćenja ostvaruje u mjesecu kolovozu, 38% u mjesecu srpnju, dok mjesec lipanj i rujna imaju ukupno 21% noćenja. Dakle, većina gostiju dolaze u „špici“ sezone, odnosno u mjesecu srpnju i kolovozu, što je karakteristično i za druga turistička mjesta Republike Hrvatske. Također ovaj grafikon prikazuje da je ostvaren približno jednak broj noćenja u 2008. i 2009. godini, dok je broj noćenja porastao (posebice u mjesecu kolovozu).

Slijedeća tablica prikazuje dolaske i noćenja turista prema vrsti smještaja.

TABLICA 14. Dolasci i noćenja turista po vrstama ugostiteljskih objekata u Gradu Novalji u sezoni 2008. i 2009. (lipanj-rujan)

Vrste i kategorije ugostiteljskih objekata	Dolasci turista i noćenja turista 2008. godina		Dolasci turista i noćenja turista 2009. godina	
	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja
Hoteli – ukupno	10.739	51.048	11.447	53.632
Kampovi – ukupno	45.585	342.180	49.368	379.734
Privatni smještaj	49.785	358.765	54.022	380.098
Odmarališta	1.074	9.693	1.096	10.030
UKUPNO	107.183	761.686	115.933	823.494

Izvor: Analiza turističke sezone 2009. godine, Turistička zajednica Grada Novalje, Novalja studeni 2009

Podaci iz prethodne tablice pokazuju opći porast turističkog prometa u svim vrstama smještaja. Popunjenost po vrstama smještaja u 2009. godini je slijedeća:

- hoteli (kapacitet 690 kreveta) - 64% ili 78 dana,
- kamp Straško (kapacitet 4 800 osoba) - 65% ili 79 dana,
- privatni smještaj (kapacitet 9 200 kreveta – moguća manja odstupanja) - 34% ili 41 dan,
- odmarališta (kapacitet 170 kreveta) - 48% ili 59 dana.

Hoteli nastavljaju bilježiti rast turističkog prometa pa su tako u 2009. godini ostvarili 7% više dolazaka i 5% više noćenja turista nego 2008. godine. Prosječna dužina boravka gostiju u hotelima neznatno je manja u odnosu na 2008. sezonu i ona iznosi 4,7 dana. Ovakvim ostvarenjima doprinos je dao i novootvoreni hotel Terra, a i svi drugi hoteli, osim Boškinca. Najbolja popunjenost je u hotelima, što je i razumljivo s obzirom na vrlo male kapacitete hotela, popunjenost kampova manja za 1/3 prema hotelima, a najmanja je u odmaralištima i privatnom smještaju. Odmarališta popunjavaju radnici tvrtki u čijem su ona u vlasništvu.

Kamp Straško je zabilježio 8% više dolazaka turista u 2009. (uspoređujući sa 2008.) godinom, te 11% više noćenja. Redoviti godišnji rast turističkog prometa u kampu Straško izravna je posljedica stalnih ulaganja u poboljšanje kvalitete usluga i ponude. Prosječna dužina boravka gostiju u kampu iznosila je 7,7 dana. Kampovi ostaju vrsta smještaja u kojemu gostiju najdulje ostaju.

Pokazatelji kod *privatnog smještaja* govore da je u njemu u 2009. godini, u odnosu na 2008. godinu, registrirano je 9% više posjetitelja i 6% više noćenja. Prosječna dužina boravka gostiju u privatnom smještaju je 7 dana što predstavlja nešto manje nego u 2008. godini (7,2 dana).

U *odmaralištima* je zabilježeno 2% više posjetitelja u 2009. godini, te 3% više noćenja nego 2008. godine. Ovi, ionako mali kapaciteti, ove su godine još smanjeni jer su neka poduzeća prodala svoje apartmane. Prosječna dužina boravka gostiju u odmaralištima je 9,1 dan i neznatno je veća nego u sezoni 2008. (9 dana) godine.

Inozemni gosti sudjeluju s oko 90% u ukupnom turističkom prometu. Najbrojniji gosti su iz Slovenije (40%), Njemačke, Italije, Češke, Austrije i Poljske. U zadnje vrijeme prisutno je povećanje gostiju iz Skandinavskih zemalja, Francuske, Velike Britanije i drugih zemalja. Valja napomenuti da je Novalju u 2009. godini posjetilo turista iz 120 različitih država. Prosječna dužina boravka turista iznosi 7,1 dan i ista je kao lani, s time da su strani turisti boravili nešto duže nego domaći (domaći 6,7 dana, strani 7,1 dan), dok je u Republici Hrvatskoj je 5 dana. Prosječna popunjenost kapaciteta ovog područja je 55 dana, a na razini cjelokupne Republike Hrvatske iznosila je 52 dana u 2008. godini.

O obilježjima turističkog razvitka, kao i posljedicama pretežno masovnog, apartmanskog i individualnog tipa turističke ponude, već je rečeno u prethodnim dijelovima analize stanja u gospodarstva. Očito, dosadašnji model turističkog razvoja dosegao je svoj maksimum, te će u budućnosti biti potrebne značajne promjene u turističkoj ponudi, vodeći naravno računa o svim postojećim ograničenjima i prednostima.

4.4.4. Građevinarstvo

Na području Grada Novalje djelatnost građevinarstva sudjeluje s 9,5% u zaposlenosti, te s 4% u BDP-u. Zbog investiranja u brojne stambene objekte, ekspanzija građevinskih djelatnosti je već duži niz godina izrazito velika. Potražnja za građevinskim poslovima ima za posljedicu da su, osim lokalnih tvrtki i obrta, na području Grada prisutni i mnogi investitori iz drugih krajeva Hrvatske.

4.4.5. Trgovina

Analiza strukture gospodarstva pokazala je da je trgovina dominantna djelatnost: njezin je udio u ostvarenim ukupnim prihodima 66%, BDP-u 62%, u zaposlenosti 21%. U trgovini djeluje ukupno 25 tvrtki i 58 obrta⁷. Najveća trgovačka društva na području Grada Novalje su Novalis d.o.o., Negotium d.o.o., Kastelo d.o.o., Marli d.o.o. Trgovina koja djeluje na prostorima Grada Novalje pokriva veliki dio potreba stanovništva, turista i gospodarstva, dok se jedan dio realizira kod trgovačkih lanaca u drugim općinama i gradovima. Daljnji se razvoj trgovine treba usmjeriti na širenje mreža modernih oblika prodaje, obogaćivanje asortimana roba, posebno više kvalitete, kao i modernizaciju osnovnih sredstava i tehničke opreme. Obilježje trgovine Grada Novalje je veliki broj sezonskih radnika, što često utječe na kvalitetu usluge. Zbog toga je nužno u okviru vođenja poslovnih i razvojnih politika poduzeća i obrta, značajnije ulagati u edukaciju i usavršavanje zaposlenika. Na duži rok, ulaganje u ljude uvijek ima najveće poslovne i razvojne efekte.

4.4.6. Ostale djelatnosti

Opskrba električnom energijom, plinom i vodom

Područje otoka napaja se električnom energijom dalekovodom 110 kV na trasi Nin-Pag-Novalja-Rab-Krk-Omišalj-Melina i poprečnom vezom Novalja-Karlobag-Lički Osik. U Novalji je instalirana Trafostanica Novalja snage 110/10 (20). Lokalnu distribuciju pokriva 10(20) kV mreža. U svim naseljima na području Grada Novalje distribucijska mreža je podzemna. Električnu energiju osigurava HEP d.o.o. Zagreb. Postojeći elektroenergetski sustav sa

⁷ Podaci FINE i Upravnog odjela za poslove lokalne samouprave i uprave Grada Novalje

dalekovodima 110 kV i trafostanicom 110/20 kV predstavlja dio regionalnog sustava šireg županijskog značaja.

Opskrba plinom domaćinstava, turizma i drugih korisnika obavlja se putem trgovačke mreže čeličnim bocama. Objekte za punjenje plinskih boca plinom (butan) potrebno je više približiti potrošačima. Za sada se ne predviđa povezivanje prostora Grada Novalje na kopneni sustav zemnog plina u Ličko-senjskoj županiji.

Na području grada Novalje nalaze se dva izvora pitke vode koji su izvan eksploatacije, a obuhvaćaju:

- kaptažu »Škopalj« u novljanskom polju, kapaciteta oko 8 l/sek i
- kaptažu u naselju Metajna, vrlo malog kapaciteta.

Izvor Škopalj u budućnosti će biti iskorišten u Sustavu navodnjavanja Novaljskog polja.

Vodoopskrba područja Grada Novalje osigurana je iz tlačnog tunela hidroelektrane «Senj» iznad Sv. Jurja, te od Hrmtina cjevovodom kopnom i podmorskim cjevovodom na otok Pag u glavnu vodospremu »Komorovac« blizu Novalje. Ukupni kapacitet prolaza vode za otok Pag I. i II. faze podmorskih cjevovoda iznosi 304 l/sek.

Potrošnja vode na području Grada Novalje prelazi 100 l/sek u špici potrošnje, a očekuje se da će narasti u narednih desetak godina oko 180 l/sek. Očekuje se da će 2015. biti na području Grada Novalje u špici potrošnje 50 - 55 tisuća korisnika, pa bi potrebna količina vode iznosila oko 200 l/sek. S toga se već sada radi na projektu izgradnje još jedne vodospreme na lokaciji Komorovac, a trebati će razmotriti i dodatne, nove mogućnosti dobave pitke vode.

Važan infrastrukturni sustav koji prolazi dijelom područja Grada je magistralni vodovod kao dio regionalnog vodovoda Hrvatskog primorja. Vodoopskrbni sustav zadovoljava postojeće potrebe, iako su nužni određeni zahvati te njegovo povezivanje na druge regionalne sustave (Zadarski) kako bi se osigurala kvalitetnija i dugoročnija opskrba vodom.

Prijevoz, skladištenje i veze

Javni cestovni prijevoz putnika na području Grada Novalje obavljaju tvrtke Autotrans d.o.o. Rijeka i obrt za prijevoz putnika u gradskom i prigradskom prijevozu »Sito«. Osim toga, ovim prijevozom bavi se ukupno 10 tvrtki i oko 9 obrtnika. U 2007. godini ova djelatnost je zapošljavala ukupno 40 osoba ili 4,22% od ukupnog broja zaposlenih. Morski prijevoz putnika i robe obavlja Jadrolinija Rijeka s trajektima i njihovim pristaništima u Staroj Novalji i Prizni te svakodnevnom katamaranskom vezom Novalja-Rab-Rijeka. Između Grada Raba i naselja Lun postoji brodska veza koju održava Rapska plovidba.

Na području Grada djeluju i 4 putničke agencije od kojih 3 u Novalji i 1 u Gajcu, te Turistička zajednica Grada Novalje i Turistička zajednica mjesta Stara Novalja.

Financijsko posredovanje

Bankarsko poslovanje obavljaju 4 banke (Credo Banka, Erste&Steiermarkische Bank d.d., Hypo-alpe-Adria Bank d.d., i Privredna banka d.d.) i to sve u mjestu Novalja. Osiguranjem se bave se također 4 osiguravajuća društva (Alianz Zagreb d.d., Croatia osiguranje d.d., Jadransko osiguranje d.d. i Kvarner Vienna Insurance Group), svi sa sjedištem u mjestu Novalja. Od financijskih institucija u Novalji još posluje Financijska agencija, mjenjačnica i Sportska kladionica. S obzirom na izrazito veliku koncentraciju banaka, osiguravajućih društava i drugih financijskih institucija, s obzirom na prostor, broj stanovnika i zaposlenost, može se pretpostaviti da se radi o jakom gospodarskom području i velikoj financijskoj moći stanovnika.

Odvodnja otpadnih voda

Organiziranu odvodnju otpadnih voda (skupljanje-mreža, kondicioniranje-uređaj, deponiranje-podmorski ispust efluenata i zbrinjavanje mulja) na području Grada Novalje imaju riješeno samo naselje Novalja i Gajac. Prikupljanje otpadnih voda s područja naselja Gajac riješeno je u potpunosti. Iz naselja Novalja izvedeno je većim dijelom, a izvedena mreža priključena je na uređaj za kondicioniranje na lokalitetu Vrtić. To je izgrađeni sustav odvodnje s uređajem za pročišćavanje i važan je županijski objekt u funkciji očuvanja okoliša. Kod drugih naselja puštaju se vode direktno u more ili u podzemlje, što opet u konačnici odlazi u more. Odvodnja u cjelini ne prati vodoopskrbu, pa su prisutne neželjene posljedice koje utječu na kvalitetu obalnog mora, posebno u zatvorenim zaljevima sa sporom izmjenom morske (Paški zaljev, Uvala Stara Novalja i dr.)

5. INSTITUCIJE UPRAVLJANJA RAZVOJEM GRADA

5.1. Samoupravni djelokrug

Grad Novalja u svom samoupravnom djelokrugu obavlja poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili Zakonom dodijeljeni državnim tijelima, a posebice koji se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanja
- prostorno i urbanističko planiranje
- komunalne djelatnosti
- brigu o djeci
- socijalnu skrb
- primarnu zdravstvenu zaštitu
- odgoj i osnovno obrazovanje
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport
- zaštitu potrošača
- zaštitu i unapređenje okoliša
- protupožarnu i civilnu zaštitu.

Jedinicu lokalne samouprave Grada Novalje čine Gradsko vijeće i gradonačelnik.

Gradsko vijeće je predstavničko tijelo građana i tijelo lokalne samouprave, koje donosi odluke i akte u okviru prava i dužnosti Grada, te obavlja i druge poslove u skladu s Ustavom, zakonom i Statutom.

Gradsko vijeće Grada Novalje ima 15 članova.

Gradonačelnik zastupa Grad i nositelj je izvršne vlasti Grada.

Za obavljanje upravnih poslova iz samoupravnog djelokruga grada Novalje te poslova državne uprave prenijetih na Grad u sastavu Gradske uprave osnovan je jedinstveni upravni odjel pod nazivom: UPRAVNI ODJEL ZA POSLOVE LOKALNE SAMOUPRAVE I UPRAVE.

Upravni odjel za poslove lokalne samouprave čine tri odsjeka: Odsjek za proračun i financije, Odsjek za prostorno uređenje i komunalni sustav i Odsjek za gospodarstvo, gradske naknade i društvene djelatnosti

Za obavljanje poslova u svezi s djelokrugom rada Gradskog vijeća, Gradonačelnika i njihovih radnih tijela osnovan je Ured Grada.

Kao oblik neposrednog sudjelovanja građana u odlučivanju o lokalnim poslovima od neposrednog i svakodnevnog utjecaja na život i rad građana na području Grada osnovani su mjesni odbori.

Mjesni odbori u sastavu Grada Novalje su:

1. Mjesni odbor Novalja (za područje naselja; Novalja, Caska, Potočnica, Varsan i Dubac)
2. Mjesni odbor Stara Novalja
3. Mjesni odbor Lun
4. Mjesni odbor Jakišnica
5. Mjesni odbor Metajna
6. Mjesni odbor Zubovići
7. Mjesni odbor Kustići (za područje naselja Kustići i Vidalići)
8. Mjesni odbor Gajac.

TABLICA 15. Struktura djelatnika gradske uprave

DOB / OBRAZOVANJE	SSS	VŠS	VSS	UKUPNO
- 29	M	M	M	M
	Ž - 1	Ž	Ž - 1	Ž - 2
30 - 39	M	M	M - 1	M - 1
	Ž	Ž - 1	Ž - 2	Ž - 3
40 - 49	M - 4	M	M	M - 4
	Ž - 6	Ž	Ž - 2	Ž - 8
50 - 59	M - 1	M - 1	M	M - 2
	Ž - 1	Ž	Ž	Ž - 1
60 -	M - 1	M	M	M - 1
	Ž	Ž	Ž	Ž
UKUPNO: 22	M - 6	M - 1	M - 1	M - 8
	Ž - 8	Ž - 1	Ž - 5	Ž - 14

Izvor: Prema podacima dobivenim od Grada Novalje

U gradskoj upravi zaposleno je 64% žena i 36% muškaraca. S obzirom na stupanj formalnog obrazovanja, 63,6% zaposlenika ima srednju stručnu spremu, 9,1% višu, a 27,3% visoku stručnu spremu.

U vlasništvu Grada Novalje nalaze se tvrtke i ustanove: Komunalije d.o.o., Arburoža d.o.o., Dječji vrtić Carić, Gradska knjižnica Novalja, Centar za kulturu Grada Novalje.

Institucije državne i područne samouprave i uprave te sudstva na području Grada Novalje su sljedeće:

- Ured državne uprave u Ličko-senjskoj županiji, Ispostava Novalja
- Upravni odjel za graditeljstvo, zaštitu okoliša i prirode te komunalno gospodarstvo Ličko-senjske županije, Ispostava Novalja
- Porezna uprava, područni ured Gospić, Izdvojena kancelarija Novalja

- Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, Ispostava Novalja
- Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područna služba Gospić, Ispostava Novalja
- Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar Gospić, Ispostava Novalja
- Lučka uprava Novalja
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Područna služba Gospić, Ispostava Novalja
- Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Područni ured Gospić, Izdvojeni ured u Novalji
- Prekršajni sud u Novalji
- Općinski sud u Pagu– zemljišnoknjižni odjel, Izdvojeni ured u Novalji
- Državni arhiv u Zadru, Sabirni arhivski centar u Novalji

Na području Grada Novalje djeluje i veći broj civilnih udruga:

- Udruga vlasnika apartmana i poslovnih prostora turističko-stambenog naselja Gajac
- Udruga povremenih prebivatelja i vlasnika nekretnina Potočnica
- Športsko ribolovno društvo 'Luc' Novalja
- Nogometni klub 'Novalja'
- Sportsko društvo 'Metajna'
- Sportsko društvo 'Vilinjak'
- Dobrovoljno vatrogasno društvo Novalja
- Klub prijatelja Novalje
- Dobrovoljno vatrogasno društvo 'Lun'
- Udruga umirovljenika grada Novalje
- Športsko ribolovno društvo 'Tararajka'
- Udruga malih dioničara 'Turist' d.d. Novalja
- Vatrogasna zajednica grada Novalje
- Lovačko društvo 'Jarebica' Novalja
- Kulturno umjetničko društvo 'Novalja'
- Ogranak Matice hrvatske Novalja
- Klub tajlandskog boksa 'Nevera' Novalja
- Klub odbojke na pijesku 'Zrće' Novalja
- Plivački klub 'Portić' Novalja
- Ekološka udruga 'Maslina' Lun
- Teakwan-do klub 'Novalja'
- Ronilački klub 'Amfora' St.Novalja
- Športsko društvo 'Kustići'
- Klub Škuncini stani margari
- Športsko društvo 'Mornar'
- Kickboxing klub 'Nevera'

- Paintball klub NV
- Klub odbojke 'Novalja'
- Športsko društvo 'Stara Novalja'
- Lovačka udruga 'Ris-barrett' Novalja
- Ronilački klub 'Dupin' Novalja
- Udruga ovčara i proizvođača pašskog sira grada Novalje 'Zaglava'
- Udruga lunjskih maslinara
- Udruga građana Stara Novalja
- Udruga navijača Hajduk 'Torcida Novalja'
- Teniski klub Novalja

5.2. Prihodi i rashodi gradskog proračuna

Proračun je plan financijskih aktivnosti lokalne samouprave za specifično vremensko razdoblje, odnosno planiranje prihoda i rashoda za proračunsko razdoblje. Proračun se često naziva operativnim planom; služi kao osnova za financijsko izvještavanje gradonačelniku i Gradskom vijeću, Ministarstvu financija, odjelima lokalne samouprave, te proračunskim institucijama i građanima. Budući da potrebe uvijek premašuju raspoloživa sredstva, proračun je i odraz prioriteta lokalne samouprave, odnosno njene gospodarske, društvene i socijalne orijentacije. Proračun lokalne samouprave obuhvaća:

- Planirane aktivnosti, projekte i usluge,
- Procjene raspoloživih javnih prihoda,
- Procjene javnih rashoda neophodnih za financiranje planiranih aktivnosti.

Aktivnosti povezane s oblikovanjem proračuna, zakonsko razmatranje, izvršenje proračuna te nadzor i revizija proračuna, jedan su od instrumenata ocjene stanju zajednice, kao i efikasnosti programa lokalne samouprave.

Grad Novalja sukladno zakonskim propisima planira godišnji proračun te prati njegovo ostvarenje. U tablici 16. prikazan je odnos planiranog i ostvarenog proračuna za četverogodišnje razdoblje, od 2007. do 2010. godine.

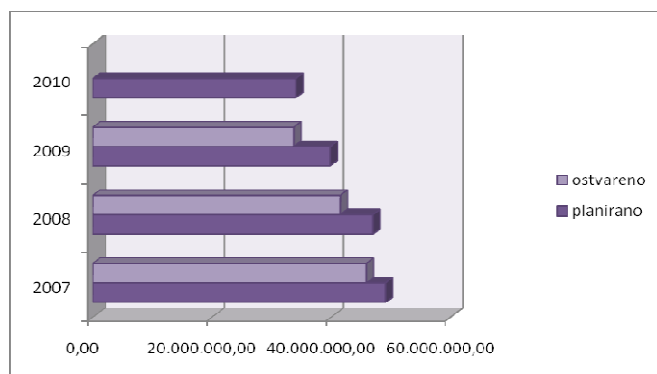
TABLICA 16. Planirani vs. ostvareni proračun za 2007., 2008., 2009. i 2010. godinu

	2007	2008	2009	2010
planirano	49.091.546,00	47.027.000,00	39.818.500,00	34.052.000,00
ostvareno	45.884.259,22	41.508.630,05	33.702.161,44	
Udio ostvarenog u planiranom	93,5%	88,3%	84,6 %	

Izvor: Grad Novalja

Iz tabele je vidljiv pad proračunskih sredstava. Ostvarena proračunska sredstva bila su u 2009. 33,7 mil. Kn, 2008. godini 41.5 mil. kn, a u 2007. godini 45,9 mil. kn. U 2008. godini manje je planirano proračunskih prihoda za 4% dok je realizacija proračuna bila niža za 9%, u odnosu na 2007.godinu. Smanjenje proračunskih sredstava posljedica je općeg pada gospodarskih aktivnosti i aktualne ekonomske krize. Također, na pad proračunskih prihoda zasigurno su utjecale i odredbe novog Prostornog plana koji je na snazi od kraja 2007. godine, a odnose se na vrlo stroge uvjete gradnje višestambenih zgrada. Zbog toga su prihodi od komunalnog doprinosa niži u odnosu na prethodne godine.

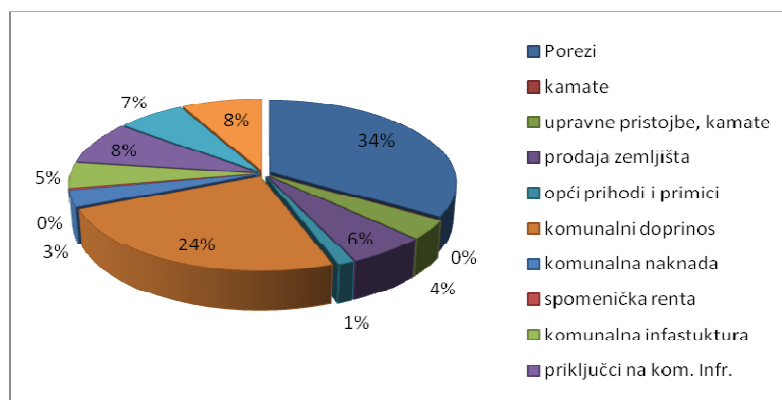
GRAFIKON 5. Planirani vs. ostvareni proračun za 2007., 2008., 2009. i 2010. godinu

5.2.1. Realizacija proračuna u 2008. godini – prema strukturi prihoda i rashoda

Struktura prihoda proračuna prikazana je grafikonom 6.

GRAFIKON 6. Struktura prihoda proračuna Grada Novalje 2008.godine

Izvor: Izračun autora prema podacima Grada Novalje

Gotovo 60% realiziranog proračuna čine prihodi od poreza (34%) i komunalnog doprinosa (24%). Priključci na komunalnu infrastrukturu pune proračun u iznosu od 8%. Ovi pokazatelji govore o značajnim građevinskim aktivnostima na području Grada Novalje, a što je u suglasnosti s nalazima analize stanja u gospodarstvu.

Rashodi proračuna premašili su prihode i rezultirali manjkom od 1.986.338,52 kn.

TABLICA 17. Struktura rashoda proračuna Grada Novalje 2008.godine

Opis	Iznos/kn
rashodi poslovanja	22.310.900,86
rashodi za nabavu nefinancijske imovine	20.815.399,31
otplata zajmova	500.000,00
Ukupno	43.126.300,17

Izvor: Grad Novalja

Kako bi pobliže ušli u problematiku rashoda analizirati će se dvije najvažnije stavke prikazane u tabeli 2, odnosno stavka rashoda poslovanja te stavka rashoda za nabavu nefinancijske imovine.

a) *Rashodi poslovanja*

Slijedeća tabela prikazuje strukturu rashoda poslovanja.

TABLICA 18. Struktura rashoda poslovanja Grada Novalje 2008. godine

Opis	Iznos/kn	Udio u ukupnim rashodima
Rashodi za zaposlene	3.807.312,47	9%
Materijalni rashodi	10.797.249,73	25%
Financijski rashodi	138.297,36	0%
Subvencije	36.300,00	0%
Naknade građanima i kućanstvima	635.381,06	1%
Ostali rashodi	6.896.360,24	16%
rashodi poslovanja	22.310.900,86	52%

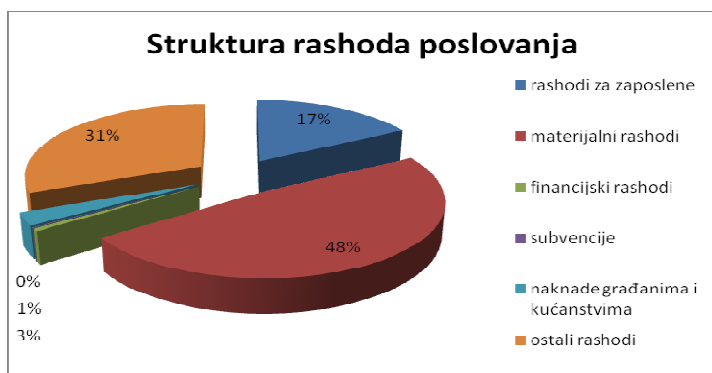
Izvor: Grad Novalja

Tri stavke čine 96% ukupnih rashoda poslovanja te 50% ukupnih proračunskih rashoda: rashodi za zaposlene, materijalni rashodi i ostali rashodi. Prva stavka se odnosi na plaće zaposlenih u lokalnoj samoupravi, materijalni rashodi pokrivaju široku lepezu koja obuhvaća troškove poslovanja lokalne samouprave od službenih putovanja, uredski materijal i energije do rashoda za usluge koji iznose oko 8 mil. kn.

Rashodi za usluge podrazumijevaju uređenje plaža, održavanje i uređenje javnih zelenih površina, čišćenje ulica i odvoz krupnog otpada, usluge čuvanja, zaštita kulturne baštine, arheološka istraživanja itd.)

Pod ostalim rashodima se podrazumijevaju kapitalne i tekuće donacije. Korisnici ovih sredstava su vatrogasna zajednica i civilne postrojbe, škola, kulturno umjetnička društva, organizacija kulturnog ljeta, festivala i sličnih kulturnih manifestacija, tekuće i kapitalne donacije župama, političke stranke, sportski klubovi, umirovljenici te udrugama koje pomažu bolesne osobe, Domu zdravlja, turističke zajednice te donacije udrugama obrtnika kao i udrugama ovčara i pčelara.

GRAFIKON 7. Struktura rashoda poslovanja

Izvor: Izračun autora prema podacima Grada Novalje

b) *Rashodi za nabavu nefinancijske imovine*

Najveći udio u strukturi rashoda za nabavu nefinancijske imovine, čak 86%, odnosi se na ulaganja u proizvedenu imovinu. Vrijednost rashoda neproizvedene imovine u potpunosti se odnosi na kupnju zemljišta.

GRAFIKON 8. **Struktura rashoda za nabavku nefinancijske imovine**

Pojašnjenja vezano uz stavke predmetnih rashoda, a vezano uz iznose u kunama nalaze se u tablici 19.

TABLICA 19. **Struktura rashoda za nabavku nefinancijske imovine**

Opis	Iznos/kn
Neproizvedena imovina	2.615.385,83
Proizvedena imovina	17.869.483,17
Dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini	330.530,31
Ukupno	20.815.399,31

Izvor: Grad Novalja

Proizvedena imovina podrazumijeva ulaganja u infrastrukturu. Lokalna samouprava je izdvojila 41% ukupnog proračuna za ulaganje u infrastrukturne objekte. Obzirom da se radi o većem broju ulaganja s manjim iznosima smatralo se najjednostavnijim napraviti tabelarni prikaz. Tablica 20 prikazuje sva ulaganja u dugotrajnu imovinu, a u tablici 21. su izdvojene najznačajnije investicije za koje su i izdvojena najznačajnija sredstva u proračunu.

TABLICA 20. Struktura ulaganja u proizvedenu imovinu 2008. godine

Opis	Iznos/kn
poslovni prostor Gajac	182.725,02
uredska oprema i namještaj	131.228,95
službeni automobil	79.000,00
Zgrada državnog arhiva	2.858.391,82
Uredska oprema i namještaj	30.562,04
Lun-izgradnja MO i TZ	4.630,00
Metajna - Put do ručice	274.927,00
Zubovići - izgradnja mrtvačnice	356.002,51
Metajna - Sportski centar Nadmurva	170.190,00
Lun - vodoopskrbna mreža	676.827,47
Poduzetnička zona Čiponjac	133.879,18
Kanalizacija - širenje mreže	1.791.138,19
Vodovod - širenje mreže	590.764,17
Izgradnja i rekonstrukcija lokalnih i nerazvrstanih cesta	7.064.538,57
Javna rasvjeta - izgradnja i širenje mreže	2.682.038,13
Podzemna NN mreža -rekonstrukcija	215.786,39
Uređenje javnih površina-nabava opreme	322.885,93
Prostorno-planska dokumentacija	270.324,00
Elaborat -ugroženost od požara	13.643,80
knjige u knjižnicama	20.000,00
Ukupno	17.869.483,17

Izvor: Grad Novalja

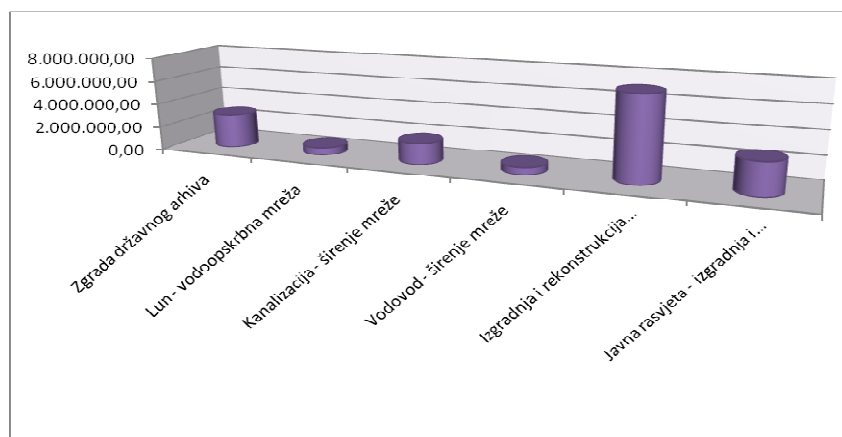
Od ukupno 20 investicija prikazanih u prethodnoj tabeli šest ih čini 88% rashoda za proizvedenu imovinu i oni su prikazani u tablici 21. Svi investicijski zahvati izuzev zgrade državnog arhiva odnose se na izgradnju bazične infrastrukture kao što su ceste i putovi, kanalizacija, vodoopskrbna mreža te javna rasvjeta.

TABLICA 21. Izdvojene investicije

Opis	Iznos/kn	Udio u proizvedenim rashodima	Udio u ukupnim rashodima
Zgrada državnog arhiva	2.858.391,82	16%	7%
Lun - vodoopskrbna mreža	676.827,47	4%	2%
Kanalizacija - širenje mreže	1.791.138,19	10%	4%
Vodovod - širenje mreže	590.764,17	3%	1%
Izgradnja i rekonstrukcija lokalnih i nerazvrstanih cesta	7.064.538,57	40%	16%
Javna rasvjeta - izgradnja i širenje mreže	2.682.038,13	15%	6%
Ukupno	15.663.698,35	88%	36%

Izvor: Grad Novalja

GRAFIKON 9. Najznačajnije investicije u infrastrukturu

Analizirajući realizaciju proračuna za 2008. godinu potrebno je istaknuti da je najveći dio sredstava proračuna izdvojen za rashode poslovanja (ukupno 52%) te za nabavu nefinancijske imovine (48%). Kao najznačajnije stavke rashoda proračuna pojavljuju se rashodi klasificirani kao materijalni troškovi, ostali rashodi i rashodi za proizvedenu imovinu. U prethodnoj analizi detaljno se opisane najznačajnije stavke. Moguće je zaključiti da lokalna samouprava najveći dio proračunskih sredstava ulaže na proširenje i obnovu bazične infrastrukture (kanalizacija, vodovod, javna rasvjeta) te potiče (donira sredstva) rad udruga koje čuvaju baštinu i koje organiziraju razne kulturne manifestacije, potiče rad sportskih klubova te socijalno isključenih društvenih skupina.

5.2.2. Proračun za 2009 – struktura prihoda i rashoda

Gradsko vijeće Grada Novalje na sjednici održanoj 29. travnja 2009. godine donijelo je odluku o obračunu proračuna Grada Novalje za 2009. godinu u ukupnom iznosu od 39.818.500,00 kn čime se planirani proračun u odnosu na 2008. godinu smanjen za oko 18%. U nastavku se uspoređuju ostvareni proračunski prihodi i rashodi u 2009. godini, sa ostvarenima u 2008. godini.

a) Proračunski prihodi

Planirani prihodi proračuna su za 18,1% niži u odnosu na 2008. godinu što je rezultiralo smanjenjima slijedećih značajnijih prihodovnih stavki proračuna:

- Kapitalna pomoć iz državnog proračuna čini samo 35% odnosno 1 mil.kn u odnosu na 2,8 mil.kn u prethodnoj godini;
- Prihod od komunalnog doprinosa čini 70% odnosno 8 mil.kn u odnosu na 11,5 mil.kn u prethodnoj godini;

Isto tako, planirano je i povećanje prihodovnih stavki proračuna, a značajniji porast planirao se od:

- Prihodi od poreza za 12%, sa 15,6 mil.kn. na 17,4 mil.kn;

b) Proračunski rashodi

U donjoj tabeli prikazana su odstupanja ostvarene proračunskih rashoda u 2009. u odnosu na ostvarene u 2008. godini.

TABLICA 21. Ostvareni proračunski rashodi u 2009. god. u odnosu na ostvareni proračunski rashodi u 2008. god.

Opis	Iznos/kn	Odstupanje
Rashodi poslovanja	21.037.939,29	6%
Rashodi za nabavu nefinancijske imovine	13.200.220,21	37%
Izdaci za financijsku imovinu i otplate zajmova	365.274,00	27%

Izvor: Grad Novalja

Rashodi poslovanja smanjeni su za 6%, rashodi za nabavu nefinancijske imovine smanjeni su za 37%, a izdaci za financijsku imovinu i otplate zajmova smanjeni su za 27%.

Jedna od značajnijih stavki u rashodima je razred 42, odnosno rashod za nabavu proizvedene dugotrajne imovine. Ukupan realizirani iznos po predmetnoj proračunskoj stavci iznosi 464.013,40 kn. što ukazuje da je Grad Novalja u 2009. godini vrlo malo ulagao u razvojne i infrastrukturne projekte.

5.3. Postojeća razvojna dokumentacija

Prostorni plan uređenja Grada Novalje donesen je 2007. godine, 2010. godine donesene su Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Grada Novalje.

Za potrebe ove studije, temeljem tih dokumenata navedeni su najvažniji elementi bitni za budući razvoj Grada Novalje.

U nastavku je izvadak iz Prostornog plana koji se odnosi na zone razvoja gospodarskih djelatnosti. U okviru Prostornog plana uređenja Grada Novalje zadržavaju se postojeće zone uz planiranje novih područja - lokacija, a tretiraju se kao zone isključive namjene. Ove lokacije - zone predstavljaju izdvojeno građevinsko područje, a smještene su na područjima predviđenim za razvoj i uređenje površina izvan naselja, te obuhvaćaju slijedeći spektar mogućih sadržaja i aktivnosti:

- gospodarska područja sa poslovnim, servisno-komunalnim i eksploatacijskim djelatnostima (kamenolom), te komunalne djelatnosti (zbrinjavanje otpada),
- prostori djelatnosti ugostiteljstva i turizma,
- lokaliteti sporta i rekreacije te pratećih sadržaja
- poljoprivredne površine za razvoj intenzivne poljoprivrede (maslinarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo i povrtlarstvo), uključivo seoski turizam
- pašnjaci za razvitak ovčarstva,
- područja marikulture.

Gospodarske djelatnosti Grada Novalje, koji se razvijaju unutar izdvojenog građevinskog područja izvan naselja, smještene su u više postojećih gospodarskih zona (poslovnih, ugostiteljsko-turističkih i komunalnih) koje obuhvaćaju slijedeće lokalitete:

- Područje gospodarskih djelatnosti poslovne namjene na postojećoj lokaciji „Čiponjac“ ukupne površine 21,70 ha (izgrađeno 11,82 ha, neizgrađeno 9,88 ha) sa mogućom namjenom:
 - oznaka K1 = pretežito uslužna
 - oznaka K2 = pretežito trgovačka
 - oznaka K3 = komunalno servisna (uključivo prometne)
- Područje gospodarskih djelatnosti komunalne namjene oznake (K4) - postojeća građevina za zbrinjavanje otpada „Caska“ površine 13,62 ha
- Područje gospodarskih djelatnosti ugostiteljsko-turističke namjene u okviru postojećih lokacija ukupne površine 50,30 ha
- oznake T3 = kamp (lokalitet Straško, površine 49,03 ha, lokalitet Dražica - Lun, površine 1,27 ha).
- Postojeći lokaliteti eksploatacije tehničko-građevnog kamena:
 - Široki Čelac (E3) površine 7,50 ha,

- Zaglava (E3) površine 7,69 ha.

Prostornim planom uređenja Grada Novalje ukupno osigurani prostor za razvoj gospodarskih aktivnosti iznosi 299,3 ha ili 3,21% površine Grada.

U Prostornom planu uređenja Grada Novalje navedeni su najznačajniji planirani infrastrukturni objekti koji će se prikazati u narednoj tabeli, sukladno njihovoj namjeni.

TABELA 22. Planirani infrastrukturni objekti na području Grada Novalje

NAMJENA	OPIS	VELIČINA	LOKALITET
Poslovna zona			
	Proizvodna djelatnost	50,0 ha	Zaglava - Prozor
	Uslužna, trgovačka i komunalno servisna namjena**	21,70 ha	Čiponjac
Ugostiteljsko turistička namjena			
	Hotel (1000 kreveta)	20,0 ha	Šonjevi stani-Škvovardara
	Hotel (1500 kreveta)	30,0 ha	Dabi - Vidasi
	Hotel (2000 kreveta)	40,0 ha	Uvala Babe - Mihovilje
	Hotel (750 kreveta)	15,0 ha	Vrtić
	Hotel (500 kreveta)	10,0 ha	Straško
	Hotel (250 kreveta)**	3,0 ha	Boškinac
	Hotel (1250 kreveta)	25,0 ha	Vidalići
	Hotel (250 kreveta)	5,0 ha	Drljanda
	Kamp (150 korisnika)*	1,0 ha	Šonjevi stani-Škvovardara
	Kamp (250 korisnika)*	2,7 ha	Dražica
	Kamp (8500 korisnika)*	39,03 ha	Straško
	Turistički punkt – više građevina ugostiteljstva bez smještaja	20,0 ha	Zrće
Sportsko – rekreacijska namjena			
	Nogometno igralište i druge prateće manje rekreacijske površine***		Novalja
	Nogometno igralište i druge prateće manje rekreacijske površine****		Metajna
	Ukupno Sportsko – rekreacijska namjena	4,82 ha	
Komunalna namjena			
	Deponij za zbrinjavanje otpada*	13,62 ha	Caska
Infrastrukturni sustavi			
Cestovni promet	Državne ceste Županijske ceste Lokalne ceste		

	Nerazvrstane ceste		
Luke			
Luke nautičkog turizma	Marina (50 vezova)		Stara Novalja
	Marina (50 vezova)		Tovarnele
	Marina (400 vezova)		Novalja
	Suha marina (400 vezova)		Novalja
Sportske i komunalne lučice	Sportske i komunalne lučice		Novalja, Stara Novalja, Tovarnele, Jakišnica, Potočnica, Metajna, Kustići i Zubovići
Privežišta	Privežišta		Tovarnele, Mulobedanj, Jakišnica, Dražica, Potočnica, Dubac, Novalja, Uvala Straško, Gajac, Stara Novalja, Caska, Vidalići, Kustići, Zubovići, Dražica i Metajna
Marikultura	Uzgoj bijele ribe i školjkaša na pet potencijalnih lokacija	30,0 ha	Područje otoka Dolfin i Skrda te potez sjeveroistočne obale Luna
Vodoopskrba	Sustav Hrvatskog primorja Potrebno priključenje na Zadarski regionalni vodoopskrbni sustav Izgradnja vodospreme kapaciteta 500 m ³		
Odvodnja			

* *izgrađeno*

***djelomično izgrađeno*

****postojeća lokacija*

*****planirana lokacija*

5.3.1 Studije Grada Novalje

U cilju kvalitetnog upravljanja razvojem grada Novalje, izrađene su brojne studije i elaborati, a neke od njih su u izradi. U nastavku navodimo relevantne studije, te dajemo kratki prikaz onih koje imaju direktni utjecaj na buduća usmjeravanja gospodarskih kretanja na području grada Novalje. Počevši od 2004. godine, do sada su izrađene ili u tijeku izrade slijedeće studije:

- **Konzervatorska podloga zaštite i očuvanja kulturnih dobara** - Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci, (travanj 2004.)
- **Prosudba starosti maslina na poluotoku Lun / otok Pag** - OBUV, Bodo Siegert-Gospodarska Komora u Nürnbergu, Stablosan d.o.o. i Hrvatska udruga za arborikulturu (prosinac 2007.)
- **Procjena stanja okoliša i plan djelovanja za očuvanje, zaštitu i upravljanje okolišem prema modelu održivog razvoja Grada Novalje** - „RiEKO-lab“ d.o.o. (svibanj, 2008)
- **Plan zaštite od požara za područje Grada Novalje** (svibanj, 2008)
- **Studija za luku nautičkog turizma Saular – Obala d.o.o.** (listopad 2008)
- **Procjena ugroženosti stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i okoliša od katastrofa i velikih nesreća za područje Grada Novalje – NW-wind d.o.o.** (kolovoz 2010.)
- **Analiza odvijanja prometa na području Grada Novalje - Institut prometa i veza** (rujan, 2010)
- **Prijedlozi razvitka prometne infrastrukture Grada Novalje - Institut prometa i veza** (studeni 2010)
- **Studija kanalizacijske mreže Grada Novalje – Institut građevinarstva Hrvatske,** (u izradi)
- **Demografska studija – UIH d.d., Urbanistički institut Hrvatske d.d.** (u izradi)
- **Sustav navodnjavanja Novaljskog polja – Elektroprojekt d.o.o., Zagreb** (u izradi)
- **Program raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu RH na području Grada Novalje - Razvojna agencija Ličko-senjske županije, Lira** (u izradi)

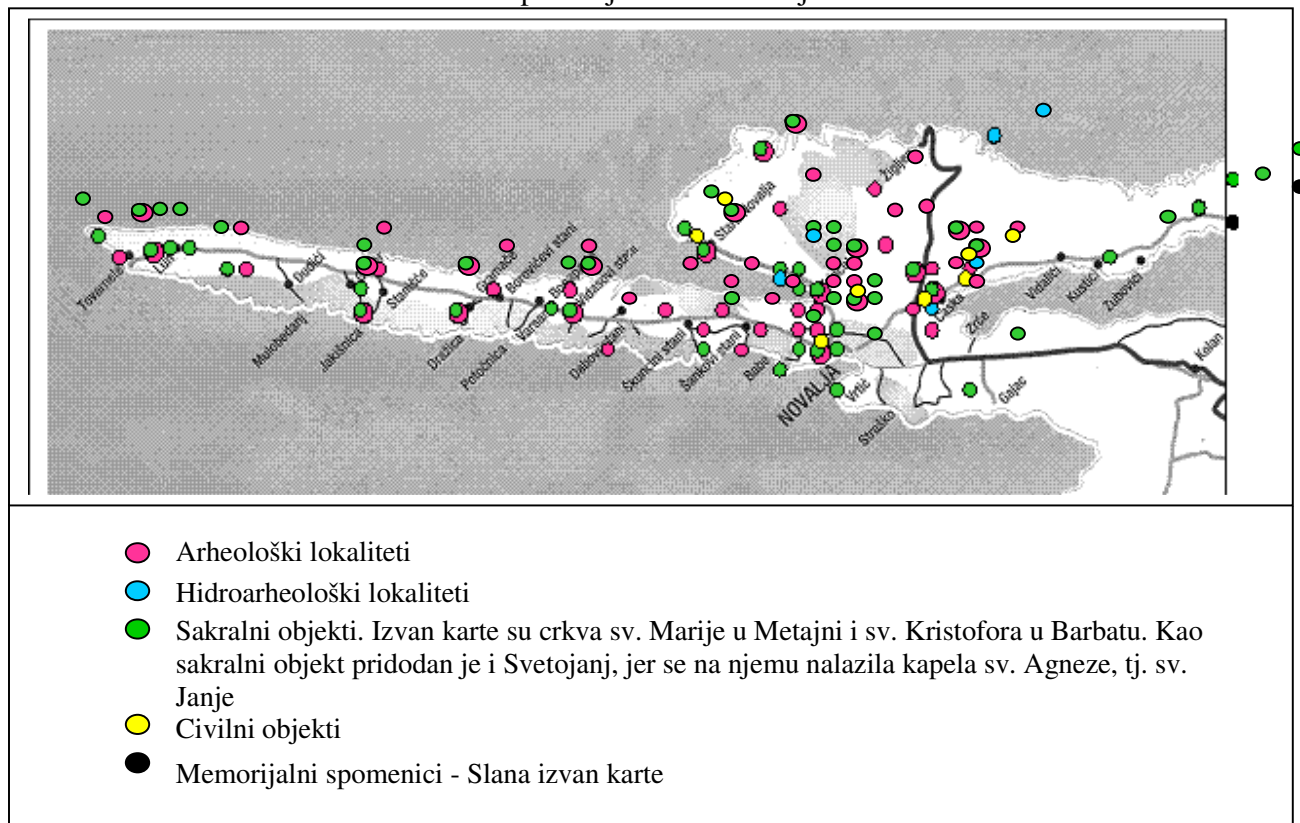
Konzervatorska podloga zaštite i očuvanja kulturnih dobara

Konzervatorskom podlogom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za potrebe Prostornog plana uređenja Grada Novalje, obrađena su i valorizirana nepokretna kulturna dobra predmetnog područja, utvrđena arhivskim i terenskim istraživanjima. Terenska istraživanja provela je interdisciplinarna stručna grupa u sastavu arheologa, arhitekata, etnologa i povjesničara umjetnosti, na cijelom području Grada Novalje.

Svrha izradbe ovog elaborata bila je inventarizacija sadašnjeg stanja graditeljske i nepokretne kulturne baštine, kao i ocjena stanja i ugroženosti, te vrednovanje prostornih cjelina i iznošenje prijedloga za daljnji konzervatorski rad na tom području. Prema vrijednosnim kategorijama dane su smjernice i preporuke za moguće zahvate, te uvjeti i modaliteti zaštite od degradacije i devastacije temeljnih vrijednosti prostora i graditeljskih cjelina.

Osim povijesnog osvrta na cjelokupni prostor Grada Novalje, pregleda konzervatorske dokumentacije, te stanja pravne zaštite cjelina, lokaliteta i pojedinačnih objekata, obrađene su i povijesne cjeline naselja gradskog i seoskog karaktera, u obliku kataloga, gdje je analizirana sva etnološka baština. Posebno je kataloški obrađena arheološka i hidroarheološka baština, te svi sakralni te civilni i memorijalni objekti. U katalogu naselja i cjelina dan je pregled zatečenog stanja nepokretnih kulturnih dobara, određene su karakteristike prostora, te smjernice za obnovu. Također je za svaku cjelinu, unutar kataloga, određena zona zaštite putem iscrtavanja granica zone na dostupnim podlogama.

Slika 2: Prikaz arheoloških lokalitete na području Grada Novalje

Izvor: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci

Prosudba starosti maslina na poluotoku Lun, otok Pag

Stručni elaborat „Prosudba starosti maslina na poluotoku Lun, otok Pag“ izrađena je temeljem terenskog istraživanja, a primjenom relevantnih znanstvenih metoda procjene. Na osnovu provedenih izračuna (širine goda maslina, mjesta presjeka, svrstavanje u razrede po 50 godina i slično), u elaboratu je procijenjena starost lunjskih maslina. Prema toj procjeni, masline su neke su masline stare više od 1000 godina.

Ovi rezultati govore o vrijednom prirodnom, ali i gospodarskom resursu na području grada Novalje, koji predstavlja veliki potencijal ne samo u smislu mogućnosti razvoja unikatnog turističkog brenda, već i s aspekta razvoja novih gospodarskih proizvoda na bazi maslina i maslinovog ulja.

Studija za luku nautičkog turizma Saular

U cilju osmišljavanja izgradnje luke za nautički turizam, 2008. godine izrađena je „Studija za luku nautičkog turizma Saular“. Studija predviđa izgradnju suvremene marine za smještaj brodova različitih veličina u kojoj će se odvijati aktivnosti ukrcaja i iskrcaja putnika i omogućiti privez brodova, sportskih plovila i brodica.

Ukupna veličina lokacije – kopna i akvatorija iznosi 20,59 ha. Veličina luke za međunarodni i domaći javni pomorski promet, pristaništa za ribarske brodove i komunalne vezove je 3085 ha. Površina marine Novalja iznosi 16,74 ha, od čega je površina kopnenog dijela 3,65 ha, a površina morskog dijela 13,09 ha.

Projektom predviđen broj vezova u zaštićenom akvatoriju marine je 235, a od toga:

- 50 vezova za brodove od 11,5 m,
- 84 veza za brodove od 13,5 m,
- 30 vezova za brodove od 16 m,
- 41 vez za brodove od 18,5 m,
- 17 vezova za brodove od 30 m,
- 13 vezova za brodove od 40 m.

Nadalje, predviđeno je i 20 ljetnih vezova (vezovi nautičkih plovila u nezaštićenom akvatoriju) za brodove od 40 m. U kopnenom dijelu luke dozvolit će se smještaj neophodnih pratećih sadržaja, dok će za sve ostale potrebe gosti marine koristiti ponudu u naselju.

Planirani prateći sadržaji marine su: recepcija, uredi i sanitarije osoblja, ugostiteljski objekt, komercijalni sadržaji (prodavaonice mješovitom robom, nautičkom opremom i sl.), sanitarni prostori za korisnike marine, prostorije tehnike i servisni prostori.

U sklopu marine riješena su i parkirališta za korisnike, ukupno 179 parkirnih mjesta. Glavna cesta i parkirališta biti će od mora odvojena uređenim pojasom zelenila sa klupama.

Izgradnja ove suvremene marine uvelike će utjecati na kvalitetu turističke ponude Grada Novalje, posebno s aspekta razvoja novih i kvalitetnijih sadržaja, te će time doprinjeti i produljenju relativno kratke turističke sezone.

Analiza odvijanja prometa na području Grada Novalje

U okviru studije „Analiza odvijanja prometa na području grada Novalje“, analizirano je postojeće stanja prometne ponude i potražnje, prvenstveno cestovnog prometa, kao temelja za postavljanje optimalnih rješenja organiziranosti, dogradnje i vođenja svih vidova prometa te smjernica i rješenja za dugoročno rješavanje prometne problematike Grada Novalje.

Dionice cesta na području Grada Novalje

DRŽAVNE CESTE	
D-106	Žigljen (trajektna luka) - Novalja - Pag - Ražanac - Posedarje (D8)
D-107	Stara Novalja (trajektna luka) - D106
ŽUPANIJSKE CESTE	
Ž-5150	Lun – Novalja – D-106

Prema rezultatima studije, ključni infrastrukturni zahvati koje je u gradu Novalji potrebno provesti su izgradnja novih dijelova gradske cestovne mreže, uz ograničenja koja proizlaze iz postojećih, već izgrađenih gradskih sadržaja.

Na državnoj cesti D-106 koje je na planu razvoja cestovne mreže Grada Novalje, radi unaprjeđenja prometnog sustava, planira se :

- izgradnja kružnog raskrižja na križanju državne ceste D-106 i spojne ceste za naselje Gajac;
- rekonstrukcija postojećeg raskrižja na križanju državne ceste D-106 i spojne ceste za plažu Zrće;
- izgradnja kružnog raskrižja na križanju državnoj cesti D-106 i D-107.

Studijom su također istražena i područja od posebne važnosti za organizaciju prometa na području Grada Novaljem, a odnose se na preispitivanja semaforiskog sustava upravljanja cestovnim prometom na raskrižjima, izgradnju dodatnih parkirališta i uspostavu novog režima parkiranja na području užeg središta Grada, uvođenje komunalnog redarstva, regulaciju i

organizacija prometnih tokova u užem središtu grada, poticanje razvoja biciklističkog prometa formiranje šire pješačke zone. izgradnju parkirališta za autobuse i slično.

Sustav navodnjavanja Novaljskog polja

Ličko-senjska županija, u suradnji s Gradom Novaljom i Hrvatskim vodama, naručitelj je studije Sustav navodnjavanja Novaljskog polje .

Područje Novaljskog polja koje se predviđa za navodnjavanje, veličine je 167 ha od Stare Novalje do zaljeva Caska, od čega je, prema provedenim pedološkim istraživanjima, 137 ha umjereno pogodnog tla za navodnjavanje. Prema hidropedološkim parametrima tla utvrđene su potrebne količine vode za navodnjavanje kultura koje se planira uzgajati (maslina; smokva; vinova loza; krumpir; kupus i kelj; paprika, krastavac i patlidžan; luk; salata, endivija i radić; rajčica; mrkva; peršin, pasternjak, celer i cikla).

Novaljsko polje raspolaže vodama vlastitog sliva koje se procjeđuju i slijevaju u pjeskoviti vodonosnik do dubine 10 do 12 m, međutim te količine nisu dovoljne s aspekta značajnije poljoprivredne aktivnosti. Zbog toga bi se realizacijom ovog projekta, a ona se predviđa u tri postupne faze, osigurali potrebni preduvjeti za postizanje većih prinosa poljoprivrednih kultura. S razvojnog aspekta, realizacija projekta navodnjavanja novaljskog polja imati će višestruke gospodarske efekte, prvenstveno zbog povećanja lokalne ponude voća i povrća , veće zaposlenosti lokalnog stanovništva, te konačno ostvarivanje koncepcije održivog gospodarskog razvitka.

6. RAZVOJNE PREDNOSTI I OGRANIČENJA

Definiranje budućih razvojnih opredjeljenja, ciljeva i vizije gospodarskog napretka grada Novalje, uvelike je određeno dosadašnjim razvojnim prednostima i ograničenjima. Zbog toga se u nastavku sintetiziraju i argumentiraju osnovne prednosti i osnovni ograničavajući čimbenici i to: temeljem SWOT analize koja je rezultat istraživanja autora Studije, te temeljem mišljenja Radne skupine sastavljene od predstavnika lokalne zajednice.

6. 1. SWOT analiza

Na osnovu provedene analize proizvodnih i razvojnih činitelja Grada Novalje: prirodnih, izgrađenih i demografskih resursa, te analize stanja gospodarstva, autori Studije definirali su osnovne snage i mogućnosti, kao i osnovne slabosti i prijetnje koje mogu utjecati na ostvarenje željenih, budućih gospodarskih kretanja. Ova metodologija, poznata kao SWOT analiza⁸ uobičajeno se koristi pri izradi strateških planova razvitka pojedinih gradova, regija i nacionalnih ekonomija.

⁸ Osnovni elementi SWOT analize su: **snage** (eng. Strengths), to su pozitivni, unutarnji čimbenici razvoja, **slabosti** (eng. Weaknesses) negativni, unutarnji čimbenici, **mogućnosti** (eng. Opportunities) pozitivni, vanjski čimbenici i **prijetnje** (eng. Threats), negativni vanjski čimbenici

Tablica 23: SWOT analiza Grada Novalja

SNAGE	SLABOSTI
<p><i>Prirodni i izgrađeni resursi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Očuvan prirodni okoliš • Čistoća zraka • Povoljna kakvoća mora na plažama • Raznolikost reljefa • Povoljna mediteranska klima • Veliki broj sunčanih dana u godini • Prepoznatljivost prirodnih ljepota (Zrće, paške stije – Stogaj, lunjske masline, suhozidi) • Stanište divlje masline u Lunu kao posebno vrijedan resurs • Razvedena obala s brojnim uvalama i atraktivnim plažama • Uvala Zrće jedna je od najljepših šljunčanih plaža na Jadranu s borovom šumom u neposrednom zaleđu • Stalan interes lokalne zajednice za zaštitu kulturne i prirodne baštine • Dobra cestovno-pomorska veza prema makroregionalnim središtima, autocesti i županijskom središtu • Turistička destinacija nalazi se na važnim prometnim i infrastrukturnim pravcima državnog i županijskog značaja • Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda na rtu Vrtić • Brojni objekti od društvenog značaja: knjižnica, čitaonica, državni arhiv, novi objekt Doma zdravlja, gradski muzej, ljetna pozornica • Vlastita komunalna društva „Komunalije d.o.o.“ i "Arburoža" d.o.o. • Luka nautičkog turizma • 136 ha plodnog zemljišta u Novaljskom polju • vlastiti izvor vode u Novaljskom polju (8 l/sec) <p><i>Stanovništvo i gospodarstvo</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Radišnost lokalnog stanovništva te njihova sposobnost prilagodbe • Pozitivne demografske tendencije u naselju Novalja • Samostalno formiranje domaćinstava od strane mlađe populacije • Visoka razina BDP/PC i kupovne moći stanovništva 	<p><i>Prirodni i izgrađeni resursi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Problem otpadnih voda (izuzev naselja Novalje i Gajca) • Neuređeno odlagalište otpada • Apartmanizacijom narušen krajolik • Nedovoljno hortikulturno uređenje • Izrazito veliki udio stanova za povremeno korištenje • Prevelika izgrađenost pojedinih područja • Koncentriranost stanovništva i gospodarstva u naselju Novalja • Nedostatak biciklističkih staza • Nedovoljno parkirališnog, uređenog prostora • Zapostavljena tradicionalna upotreba bunara • Nedostak sadržaja, kao što su kina i kazališta, posebice u zimskim mjesecima <p><i>Stanovništvo i gospodarstvo</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dugoročno smanjenje broja stanovnika u svim naseljima osim Novalje • Krnja starosna piramida: visok udio starijeg stanovništva • Pritisak na obalni prostor zbog ekspanzivne turističke i stambene izgradnje • Nije sustavno riješeno zbrinjavanje komunalnog i krupnog otpada • Izrazita disproporcija gospodarske strukture • Dominacija masovnog, apartmanskog turizma, kao i mladalačkog turizma

	<ul style="list-style-type: none"> • Izrazito radno-intenzivna obilježja turizma • Nerazvijenost primarnog sektora • Sporiji razvoj uslužnih i pratećih djelatnosti turizma • Znatni udio sive ekonomije
PRILIKE	PRIJETNJE
<p><i>Prirodni i izgrađeni resursi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mogućnosti promocije prirodne i kulturne baštine radi unapređenja turizma • Promocija prirodnih ljepota kao prepoznatljivih vrijednosti • Padine s blagim terasama na području Caske, Kustića, Metajne i Stare Novalje pogodne za uzgoj vinove loze • Obnova postojećih i sadnja novih maslinika • Promocija šuma: Straško i Zrće kao posebno atraktivnog krajobraza • Valorizacija blata: Caska i Škopalj, staništa rijetkih i endemičnih vrsta ptica • Mogućnost korištenja podmorja kao atrakcije u promicanju turizma • Korištenje potpore međunarodnih fondova za projekte očuvanja i valorizacije prirodne i kulturne baštine Grada • Formiranje većih rekreativnih površina radi kvalitete turističke ponude • Mogućnost upotrebe UNP u kombinaciji s obnovljivim izvorima energije (sunca, mora) • Dobra pokrivenost telekomunikacijskom infrastrukturom • Izgradnja doma umirovljenika, vatrogasnog doma i nova policijska postaja • Mogućnost razvijanja agro ili/i robinzonskog turizma na otocima Škrda i Dolfin • Mogućnost razvijanja nautičkog turizma • Nacionalni projekt nadvodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj <p><i>Stanovništvo i gospodarstvo</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećanje emitivnog turističkog tržišta, te razvoj kvalitetnijeg turizma • Mogućnost razvoja marina i luka nautičkog turizma • Sedam novih turističkih zona • Planirano proširenje Poduzetničke zone Čiponjac 	<p><i>Prirodni i izgrađeni resursi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Devastacija prirodnog okoliša prekomjernom stambenom i turističkom izgradnjom • Zbrinjavanje otpadnih voda u septičkim jamama ili direktnim ispuštanjem u teren (Metajna, Stara Novalja) • Neprimjereno odlagalište prijeteći raznošenjem smeća po otoku i zagađenjem podzemnih voda i mora • Narušavanje krajobraza eksploatacijom kamena • Veliki pritisak individualnog motornog prometa u sezoni <p><i>Stanovništvo i gospodarstvo</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljnost sredstava za osiguranje primjerne zaštite okoliša • Nedovoljna sredstva za razvoj komunalne infrastrukture • Usitnjenost i rascjepkanost poljoprivrednih parcela

<ul style="list-style-type: none"> • Nova Poslovna zona Zaglava - Prozor • Revitalizacija tradicionalnih gospodarskih djelatnosti (ribarstvo, ovčarstvo, maslinarstvo, vinogradarstvo, pčelarstvo) • Porast potražnje za ekološki proizvedenim proizvodima otvara mogućnosti razvoja ekološkog turizma i proizvodnje zdrave hrane • Izgradnja manjih pogona za preradu maslina, riba, sira, janječeg mesa, autohtonih suvenirna • Razvoj „brenda“ u proizvodnji autohtonih proizvoda: paškog sira, maslinovog ulja • Mogućnost apliciranja pravnih i fizičkih osoba i JLS na razne razvojne projekte sufinancirane od strane Ministarstva i EU 	<ul style="list-style-type: none"> • Gubitak poljoprivrednih površina zbog napuštanja poljoprivredne proizvodnje • Gubljenje interesa za tradicionalnim djelatnostima primarnog sektora • Odlazak mlađe stručne radne snage • Dodatno povećanje stambenih i turističkih kapaciteta bez sustavnog rješavanja neophodne komunalne, gospodarske i socijalne infrastrukture • Povećanje potražnje za sezonskom radnom snagom • Zemljište u pet od sedam novih turističkih zona je u privatnom vlasništvu
--	--

Osnovne snage važne za ostvarivanje razvojnih ciljeva i opredjeljenja grada Novalje temelje se na dosadašnjoj prepoznatljivosti prirodnih ljepota i izuzetno očuvanog okoliša, kao i zacrtanih smjernica razvoja koje su osigurane prostornim planom Grada Novalje. Značajna snaga budućeg razvitka je dobra cestovna i pomorska infrastruktura, kao i već postignuta relativno visoka razina životnog standarda i kupovne moći domicilnog stanovništva.

Ograničavajući čimbenici budućeg razvoja, odnosno unutarnje slabosti, prvenstveno se odnose na izrazito nepovoljnu gospodarsku strukturu koja je posljedica proteklih trendova gospodarskog, posebice turističkog razvoja na području Grada Novalje. To je dovelo do visokog pritiska na uski, litoralni prostor pojedinih dijelova Grada, prometne zagušenosti tijekom ljetne sezone, ali i ekoloških pritisaka na prostor. Dodamo li tome neadekvatno zbrinjavanje otpadnih voda u većini naselja, kao i neriješeno pitanje odlaganja rastuće količine raznih vrsta otpada, ove slabosti mogle bi realno ugroziti ostvarenje željenih razvojnih ciljeva Grada Novalje. Iz tog razloga Grad Novalja je u posljednjih nekoliko godina već poduzeo potrebne aktivnosti na izradi prostorno – planske dokumentacije, programu zaštite okoliša i izradama raznih studija za unapređivanje stanja prometa.

Grad Novalja svoj razvoj treba temeljiti na dosadašnjim elementima „snage“, te iskoristiti postojeće „prilike“, prvenstveno kroz veću turističku promociju i valorizaciju očuvanih prirodnih ljepota i bogate kulturne baštine. Značajni potencijali razvoja nalaze se u revitalizaciji i stvaranju brenda tradicionalnih, autohtonih proizvodnji. Sve veća globalna potražnja za kvalitetnim, ekološki proizvedenim, otvara Novalji brojne mogućnosti za nove razvojne vizije, temeljene na održivoj ravnoteži gospodarskoj razvitka, očuvanja prirodnih ljepota i kvaliteti

življenja domicilnog stanovništva. Zbog toga je budućnost potrebno osmisliti na novim razvojnim paradigmatama, kao što je već dobro poznata „manje je više“ ili „malo je lijepo“, kako bi se u narednom razvojnom periodu, planiranim instrumentima i aktivnostima, izbjegle moguće „prijetnje“ koje bi dovele do stagnacije ili nazadovanje Grada Novalje.

6.2. Rezultati s održane radionice

Na održanoj radionici članovi Radne skupine⁹ prvo su bili upoznati sa rezultatima prethodnih faza istraživanja. Nakon toga njihov je zadatak bio da definiraju osnovne resurse kao i ograničavajuće činitelje važne za ostvarenje budućeg razvoja. Članovi radne skupine izvršili su rangiranje razvojnih problema, te strateških opcija ili kritičnih strateških pitanja. Svojim su sudjelovanjem kroz rasprave i anketno istraživanje definirali i strateške smjernice gospodarske budućnosti. Željena vizija Grada Novalje predložena od Radne skupine, može se sažeti u slijedećem:

Grad Novalja je prepoznatljiva turistička destinacija sa očuvanim prirodnim ljepotama, visokom kategorizacijom hotela, razvijenom nautičkom ponudom, te seoskim domaćinstvima.

Na radionicu na kojoj je provedeno anketno istraživanje pozvani su:

1. Predsjednik mjesnog odbora – Novalja
2. Predsjednik mjesnog odbora – Stara Novalja
3. Predsjednik mjesnog odbora – Lun
4. Predsjednik mjesnog odbora – Jakišnica
5. Predsjednik mjesnog odbora – Gajac
6. Predsjednik mjesnog odbora – Kustići
7. Predsjednik mjesnog odbora – Zubovići
8. Predsjednik mjesnog odbora – Metajna
9. Hadria d.o.o. (hoteli Loža i Liburnija, autokamp Straško)
10. Luna d.o.o. (Hotel Luna)
11. Novalis d.o.o. (trgovina)
12. Kastelo d.o.o. (trgovina i ugostiteljstvo)
13. Direktor Arburože d.o.o.
14. Direktor Komunalija d.o.o.
15. HOK, Udruga obrtnika Grada Novalje
16. Predstavnik ceha ugostitelja
17. Udruga lunjskih maslinara
18. Udruga ovčara i proizvođača pašskog sira Grada Novalje

⁹ Radnu skupinu činili su predstavnici lokalne samouprave, državne uprave, lučke uprave, gospodarske i obrtničke komore, TZ, turističkih i gospodarskih subjekata, javnih poduzeća, te predstavnici mjesnih odbora i udruga

19. Turistička Zajednica Grada Novalje
20. Lučka uprava
21. Ured državne uprave u LSŽ, Služba za gospodarstvo
22. Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu
23. Gradska uprava, tajnik Grada
24. Gradska uprava, pročelnica
25. Gradska uprava, Referada za prostorno uređenje i gospodarstvo.

Od 25 pozvanih, odazvalo se 15 osoba, a strateške smjernice razvoja, proizašle iz razmišljanja članova Radne skupine mogu se sažeti u slijedeće:

Kao osnovni **resursi** izdvojeni su:

- prirodne ljepote kao turističke atrakcije
- more i nautički turizam
- poljoprivreda, ribarstvo, ovčarstvo
- seoska gospodarstva

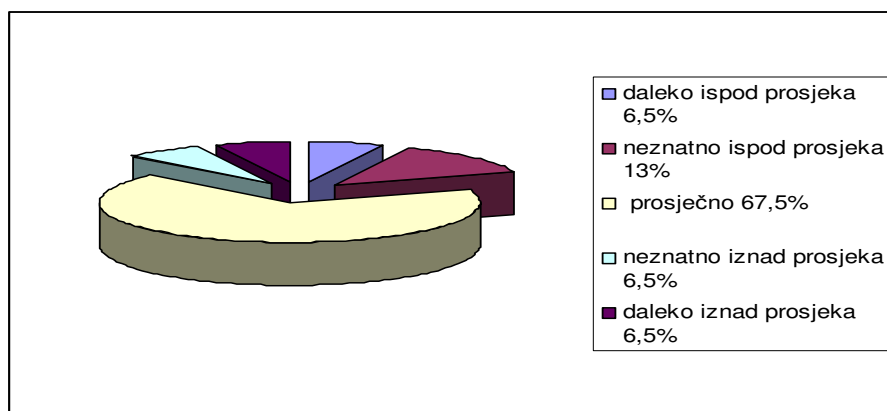
Osnovna **ograničenja** za članove Radne skupine su :

- nedovoljan doprinos turizma procijenjenom BDP-u
- orijentacija na brzu zaradu na štetu održivog razvoja
- nezadovoljavajuća obrazovna struktura stanovništva
- neprijavljivanje turista – siva ekonomija
- korupcija
- velika porezna opterećenost gospodarskih subjekata
- centralizirani pristup promišljanju razvoja
- neravnomjeren razvoj cjelokupnog područja
- nedovoljno sluha gradske vlasti za probleme poljoprivrednika

Kao ključni **razvojni projekti** izdvojeni su:

- poticanje razvoja selektivnih oblika turističke ponude (nautički, seoski, eko, obiteljski, pustolovni)
- završetak infrastrukturnih projekata
- izrada planova kao podloge za razvoj turističkih zona
- izgradnja luke nautičkog turizma
- izgradnja hotela s višom kategorijom i dodatnim sadržajima kao poticaj izvan sezonskog poslovanja
- obiteljski hoteli
- uređenje biciklističkih staza
- izgradnja vodenog parka
- poticanje razvoja i turističke valorizacije seoskog gospodarstva
- poticanje razvoja poljoprivrede, umjesto prodaje zemljišta za izgradnju apartmana

Trenutno stanja gospodarstva grada Novalje ocijenjena je kao **prosječno**:

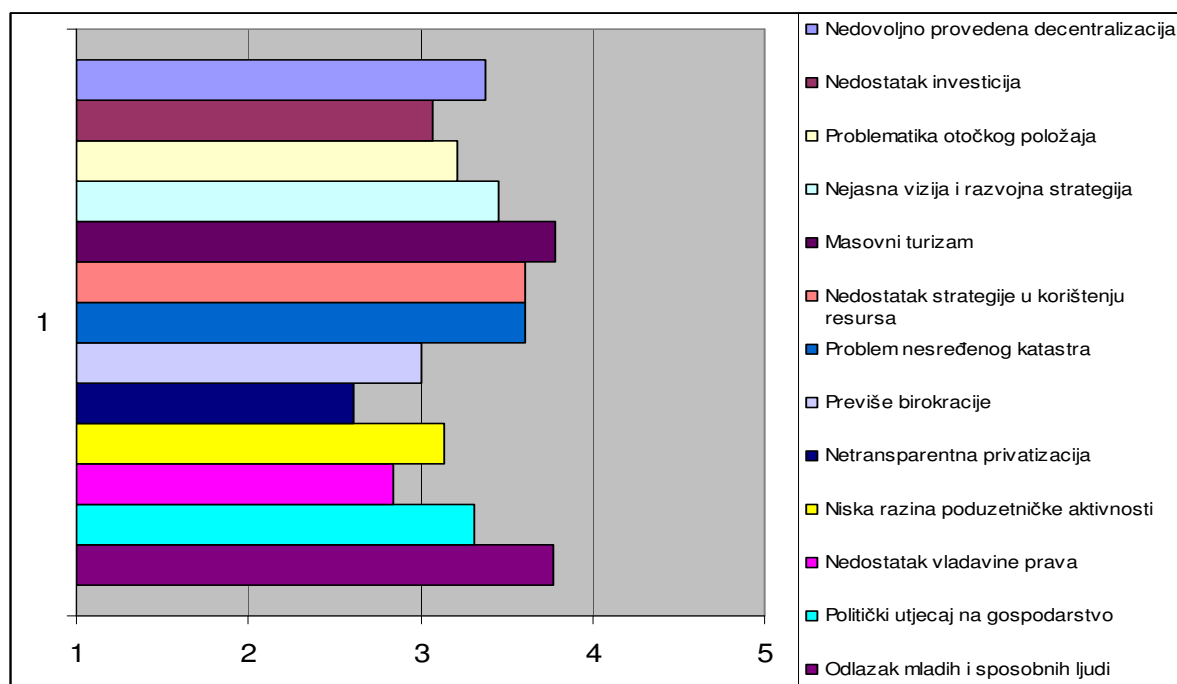
IZVOR: Vlastiti

Najčešće izraženi problemi grada vrednovani su kako slijedi:

Red. broj	Izraženi problemi	Prosječna Ocjena
1.	Nedovoljno provedena decentralizacija	3
2.	Nedostatak investicija	3
3.	Problematika otočkog položaja	3
4.	Nejasna vizija i razvojna strategija	3
5.	Masovni turizam	4
6.	Nedostatak strategije u korištenju resursa	4
7.	Problem nesređenog katastra	4
8.	Previše birokracije	3
9.	Netransparentna privatizacija	3
10.	Nedostatak vladavine prava	3
11.	Niska razina poduzetničke aktivnosti	3
12.	Politički utjecaj na gospodarstvo	3
13.	Odlazak mladih i sposobnih ljudi	4

Napomena: ocjena 1 = nema značaja, ocjena 5 = najveći značaj

Detaljan prikaz rezultata:

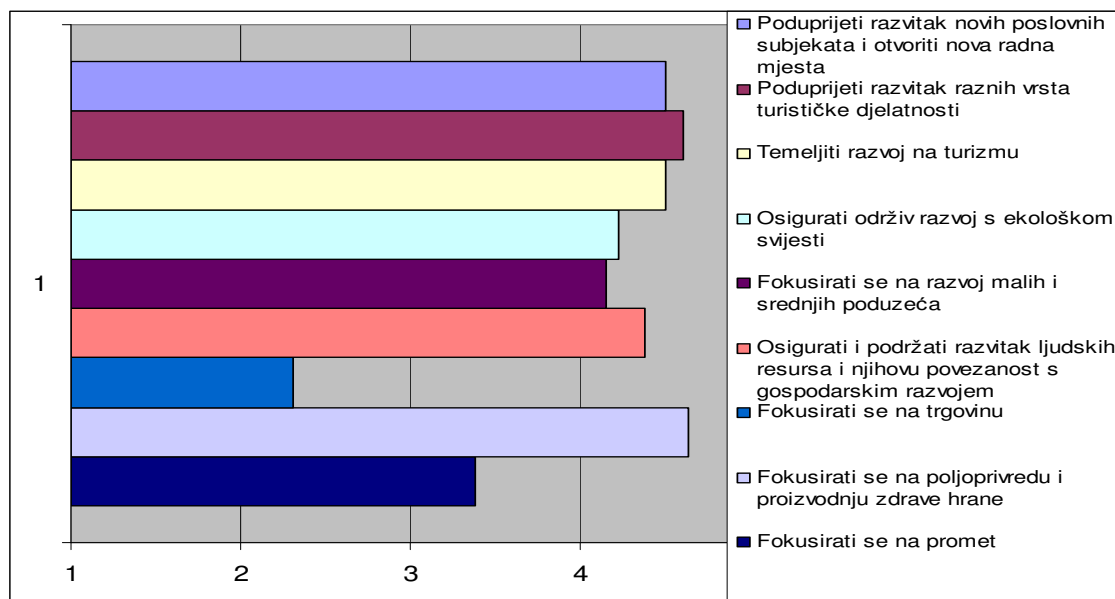
IZVOR: Vlastiti

Odabir strateških opcija važno je za buduće aktivnosti na području upravljanja lokalnim gospodarskim razvojem. Na održanoj radnici, strateške su opcije vrednovane na slijedeći način:

Red. broj	STRATEŠKE OPCIJE ILI KRITIČNA STRATEŠKA PITANJA	Prosječna Ocjena
1.	Poduprijeti razvitak novih poslovnih subjekata i otvoriti nova radna mjesta	5
2.	Poduprijeti razvitak raznih vrsta turističke djelatnosti	5
3.	Temeljiti razvoj na turizmu	5
4.	Osigurati održiv razvoj temeljen na ekološkom pristupu	4
5.	Fokusirati se na razvoj malih i srednjih poduzeća	4
6.	Osigurati i podržati razvitak ljudskih resursa i njihovu povezanost s gospodarskim razvojem	4
7.	Fokusirati se na trgovinu	2
8.	Fokusirati se na poljoprivredu i proizvodnju zdrave hrane i ribarstvo	5
9.	Fokusirati se na promet	3

Napomena: ocjena 1 = nema značaja, ocjena 5 = najveći značaj

Detaljan prikaz rezultata:

IZVOR: Vlastiti

Uspoređujući nalaze SWOT analize s rezultatima provedene Radionice, očito je da su i od strane autora Studije i članova Radne skupine prepoznati isti ključni razvojni resursi (očuvani okoliš i prirodne ljepote, neiskorišteni potencijali u primarnom sektoru), kao i razvoja ograničenja (dosadašnji model turističke ponude, velike razvojne disproporcije unutar područja Grada). Također, oba nalaza ukazuju na isti pravac budućeg, poželjnog razvojnog scenarija. To se prvenstveno odnosi na valorizaciju postojećih komparativnih prednosti, te na orijentaciju prema novim, kvalitativnim oblicima turističke ponude. Usmjeravanje na održivi turizam, revitalizacija tradicionalnih poljoprivrednih djelatnosti, razvoj seoskih gospodarstava, prepoznati su kao osnovni elementi budućeg turističkog i gospodarskog napretka grada Novalje.

7. RAZVOJNA OPREDJELJENJA, CILJEVI I VIZIJA

7.1 Polazišta

Održivi razvoj zahtijeva kontinuirano planiranja vlastite budućnosti. Suvremeno poimanje održivog gospodarstva ne temelji se isključivo na maksimalnim stopama gospodarskog rasta, već pretpostavlja takve upravljačke procese koji će osigurati dugoročnu zaštitu prirodnih i okolišnih resursa, unapređenje kvalitete okoliša, te kontinuirani porast kvalitativnih činitelja blagostanja stanovništva.

U takvom procesu, definiranje misije i usmjerenja (razvojna opredjeljenja) prva je etapa strateškog planiranja koja određuje okvir konkretnih, pojedinačnih planova. Proces planiranja temelji se na određivanju ukupnih ciljeva koje treba sagledati i u misiji.¹⁰ Misija pak definira osnovnu svrhu, jezgrovito opisuje zašto ona postoji i što čini u ostvarivanju vizije.¹¹ Najbolje definirane misije obično su proizašle iz dobro zamišljene vizije, gotovo „nemogućeg sna“, koji su neki rukovodioci u stanju zamisliti i ostvariti, a što može omogućiti razvoj i do 10 godina u budućnost. Vizija se definira kao buduće željeno stanje u smislu temeljnog cilja i strateškog usmjerenja.¹²

7.2 Vizija Grada Novalje

Prirodna obilježja Novalje, očuvanost prirode, tradicija u turizmu, ribarstvu i poljoprivredi osnovna su polazišta za izradu vizije razvoja Novalje. Slijedom polazne osnovice postavlja se vizija razvoja Novalje:

Grad Novalja je prepoznatljiva turistička destinacija sa očuvanim prirodnim ljepotama, tradicionalnim vrijednostima povijesne i prirodne baštine. Novalja je gospodarsko središte otoka Paga integrirano u suvremene europske trendove. Grad zabave i kulture otvoren za nove trendove i ideje. Grad po mjeri čovjeka.

¹⁰ T. Vranešić, C. Vignali, D. Vrontis: Upravljanje strateškim marketingom, Accent, Zagreb, 2004., str.56

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Strategic_planning

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Strategic_planning

Vizija Grada Novalje počiva na već uspostavljenim odnosima na tržištu, općoj percepciji ovog područja od strane lokalnog stanovništva, turista i ostalih posjetitelja te isticanju specifičnosti odnosno elemenata koji razlikuju Novalju od konkurencije.

Važna komponenta u razvoju Novalje je turizam, koji predstavlja okosnicu gospodarskog razvitka. Stoga je opravdano posebno istaknuti i viziju razvoja turizma u Novalji: ***Novalja je turistička destinacija:***

- *U kojoj se osjećate kao da ste se vratili samome sebi,*
- *Koja nudi stoljetne masline, netaknutu prirodu, stare običaje i obrte, obzidane zidove,*
- *U kojoj možete zaroniti u kristalno čisto more i promatrati ostatke prošlosti i živi podmorski svijet,*
- *U kojoj se nudi široka ponuda kulture, sporta i zabave za mlade.*

Novalja kao turistička destinacija može se diferencirati na tržištu kao otočna destinacija koja pruža nebrojene užitke svima i onima koji traže mir, prirodu i kristalno more, ali i onima koji teže za kulturnim, sportskim i zabavnim događanjima.

7.3. Ciljevi dugoročnog razvoja

Za ostvarenje vizije potrebno je jasno definirati strateške ciljeve koji će usmjeravati upravljanje razvojem. Razvoj je moguće ostvariti dobro zacrtanim ciljevima i poduzimanjem stalnih napora za njihovo ostvarivanje. Ciljevi su ono što se želi postići tijekom razdoblja za koje postoji plan.

Strateški ciljevi grada Novalje u narednih 10 godina su:

1. ***Održivi razvoj, očuvanje i optimalna alokacija resursa;***
2. ***Razvijeno i uspješno gospodarstvo;***
3. ***Kvalitetan život lokalnog stanovništva.***

U slijedećoj tablici navedeni su strateški ciljevi te definirani podciljevi. Podciljevi, ili mjere, definirani su obzirom na kompleksnost strateških ciljeva, te radi lakšeg operativnog provođenja konkretnog strateškog cilja.

Tabela 24: Strateški ciljevi i podciljevi

<i>STRATEŠKI CILJEVI</i>	<i>PODCILJEVI</i>
<i>1. ODRŽIVI RAZVOJ, OČUVANJE RESURSA</i>	<p>1.1. Razvojne projekte i programe temeljiti na konceptu održivog razvoja</p> <p>1.2. Zapošljavanje i napredovanje kadrova temeljiti na znanju, iskustvu i kompetencijama</p> <p>1.3. Razvijati identitet grada Novalje</p>
<i>2. RAZVIJENO I USPJEŠNO GOPODAR-STVO</i>	<p>2.1. Ponuditi tržištu diferencirani asortiman turističkog proizvoda (nautički, gastro, seoski, sportski, eko, obiteljski, pustolovni turizam)</p> <p>2.2. Poticati projekte radi veće valorizacije prirodnih resursa i turističkih potencijala</p> <p>2.3. Promovirati grad Novalju kao gospodarsko – kulturno središte otoka Paga</p> <p>2.4. Poticati razvoj poljoprivrednih djelatnosti</p>
<i>3. KVALITETAN ŽIVOT LOKALNOG STANOVNIŠTVA</i>	<p>3.1. Izgraditi sustav zbrinjavanja otpada prema eko-načelima</p> <p>3.2. Koristiti moderne tehnologije u opskrbi pitkom vodom i u rješavanju otpadnih voda</p> <p>3.3. Prioritetno riješiti ograničenja u području lokalnih prometnica i promet u mirovanju</p> <p>3.4. Razraditi sustav raznih oblika privatnog partnerstva u financiranju kapitalne infrastrukture</p>

Izvor: Rezultat zajedničkog istraživanja autora Studije i Radne grupe

8. MJERE I AKTIVNOSTI ZA OSTVARIVANJE CILJEVA GOSPODARSKOG RAZVOJA

8.1. Mjere za ostvarivanje ciljeva

U prethodnom poglavlju definirani su osnovni strateški ciljevi, te naznačeni podciljevi ili mjere potrebne za realizacije razvojnih opredjeljenja i vizije gospodarskog razvoja grada Novalje. Strateški prioriteti razvoja usmjereni su na održivi razvoj, razvijeno gospodarstvo, te kvalitetan život stanovništva grada Novalje. Dane mjere temelje se na sagledavanju trendova razvoja u svijetu, analizi dostignute razine razvijenosti grada Novalje, te prijedlozima članova Radne skupine i dobivenim rezultatima provedene radionice.

U sljedećoj tabeli se predložene mjere detaljno razrađuju s obzirom na njihovu osnovnu namjenu, sadržaj i nositelje.

Tabela 25: Prijedlog mjera za ostvarivanje strateških ciljeva razvoja Grada Novalje

STRATEŠKI CILJ	<i>1: Održivi razvoj, očuvanje i optimalna alokacija resursa</i>
MJERA	<i>1.1. Razvojne projekte i programe temeljiti na konceptu održivog razvoja</i>
CILJ MJERE	<i>Budući razvoj Grada potrebno je temeljiti na konceptu održivog razvoja. Održivi razvoj zahtjeva primjenu novih tehnologija, uvođenje tržišta ekoloških i drugih dobara koja ne utječu neposredno ili posredno na degradaciju okoliša.</i>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<i>Održivi razvoj temelji se na četiri glavna načela: ekološkoj održivosti, socio-kulturnoj održivosti, ekonomskoj održivosti, tehnološkoj održivosti. Pri tome se posebno ističe značaj zadovoljenja interesa lokalne zajednice, odnosno lokalnog stanovništva. Razvojne programe i projekte koji su u suprotnosti s načelima održivog razvoja potrebno je argumentirano odbaciti.</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Grad Novalja, poslovni subjekti, razne udruge</i>
MJERA	<i>1.2. Zapošljavanje i napredovanje kadrova temeljiti na znanju, iskustvu i kompetencijama</i>
CILJ MJERE	<i>Znanje, iskustvo i vrhunske kompetencije nužno su potrebne za uvođenje i korištenje novih tehnologija. Određivanje znanja, iskustva i kompetencija mora se temeljiti na relevantnim kriterijima, čiju obveznost primjene treba propisati zakonom i definirati strategijama razvoja određenih djelatnosti.</i>

OPIS I SADRŽAJ MJERE	<i>Da bi se zapošljavanje i napredovanje kadrova moglo temeljiti na znanju, iskustvu i kompetencijama, potrebno je uvažavati načela korporacijskog upravljanja, te na razini poslovnih sustava i u javnom sektoru ustrojiti posebna odjeljenja ili službe za upravljanje ljudskim resursima, koje će voditi odgovorni ljudi, a temeljeno na relevantnim kriterijima struke.</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Menadžment gospodarskih subjekata Grada Novalje, Jedinice lokalne samouprave</i>
MJERA	1.3. Razvijati identitet grada Novalje
CILJ MJERE	<i>Vijednost kulturno povijesne baštine grada Novalje je jako velika. Ako se značajni objekti ili cjelina unište, nema više «živih» sjećanja o vlastitim korijenima, te je iz tog razloga potrebno razvijati identitet cijelog grada Novalje kao izrazito vrijednog i zanimljivog odredišta. Cilj ove mjere je očuvanje cjelokupne kulture i povijesne baštine Novalje, te njezino korištenje za ukupan turistički i gospodarski razvoj.</i>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<ul style="list-style-type: none"> ■ Očuvanje/obnova autentičnih obilježja grada Novalje ■ Očuvanje „manjih“ komercijalnih prostora, tercijarnih aktivnosti i obrta ■ Osmišljavanje atraktivnih turističkih sadržaja ■ Uređenje i upotrebe pojedinih prostora i objekata: <ul style="list-style-type: none"> - Širenje i uređenje pješačke zone - Očuvanje i širenje parkova i vrtova - Uređenje biciklističkih staza - Izgradnja luke nautičkog turizma - Izgradnja vodenog parka - Projekt "Novaljska šumica"
NOSITELJI MJERE	<i>Grad Novalja; TZ Grada Novalje;</i>
STRATEŠKI CILJ	2: Razvijeno i uspješno gospodarstvo
MJERA	2.1. Ponuditi tržištu diferencirani asortiman turističkog proizvoda (nautički, gastro, seoski, sportski, eko, obiteljski, pustolovni turizam)
CILJ MJERE	<i>Cilj mjere je da buduća turistička ponuda Novalje više diversificira ponudu turističkih dobara i usluga, te na taj način bolje iskoristi turistički potencijal i resurse grada Novalje. To znači da se konkretnim mjerama mora još više povećati opseg i kvaliteta usluga, potičući konkurentna poduzeća, koja će stvarati nova radna mjesta i donositi visoke prihode, kako sebi tako i Gradu Novalji.</i>

OPIS I SADRŽAJ MJERE	<i>Turizam mora razviti svoj klaster kroz spoj malih i srednjih poduzeća. Grad Novalja će biti još više orijentiran na turistički razvoj kojega omogućuje upravo bogata kulturna i prirodna baština, prateći moderne turističke trendove.</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Turističke tvrtke Grada Novalje</i>
MJERA	2.2. Promovirati Novalju kao jedno od gospodarskih središta otoka Paga
CILJ MJERE	<i>Cilj je da grad Novalja postane razvojno gospodarsko središte koje će svojom poduzetničkom klimom privući male i srednje poduzetnike. Isto tako potrebno je osigurati podršku javnosti projektima gospodarskog razvoja grada Novalje, koji ne ugrožavaju ekološke standarde i izraz su kvalitetnog infrastrukturnog razvojnog plana.</i>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<i>Razvijati gospodarstvo temeljeno na znanju i novim tehnologijama znači:</i> <ul style="list-style-type: none"> ■ <i>identificirati sve moguće ciljne grupe od potencijalnih investitora, poslovnih partnera u pojedinim tvrtkama</i> ■ <i>poticanje međuregionalnih veza</i> ■ <i>poticati izložbe, promocije, radionice, tiskovne konferencije</i> ■ <i>osigurati osobne kontakte gradonačelnika i drugih gradskih dužnosnika s gospodarstvenicima i poduzetnicima</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Hrvatska gospodarska komora Ličko-senjske županije, Grad Novalja, Udruga obrtnika Novalje</i>
MJERA	2.3. Poticanje razvoja poljoprivrede, stočarstva i ribarstva
CILJ MJERE	<i>Cilj ove mjere je da se strateškim planiranjem razvoja diferenciraju osnove na kojima se temelji i gospodarski razvoj grada Novalje.</i>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<i>Poljoprivreda, stočarstvo i ribarstvo su djelatnosti na kojima se je u prošlosti temeljio razvoj ovog prostora. Razvojem turizma ove djelatnosti polako odumiru. Međutim, razvoj tih djelatnosti omogućio bi veću diferenciranost turističkog proizvoda i bogatiju turističku ponudu.</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Gospodarski subjekti, Grad Novalja; Obrtnička komora, HGK</i>
STRATEŠKI CILJ	3. Kvalitetan život lokalnog stanovništva

MJERA	3.1. Unaprijediti sustav zbrinjavanja otpada po eko načelima
CILJ MJERE	<p><i>Cilj je mjere uskladiti sustav zbrinjavanja otpada s direktivama EU, te uspostava sustava koji je primjeren najvišim eko-načelima na dobrobit lokalnog stanovništva.</i></p> <p><i>Također, realizacija ovog cilja podrazumijeva i eliminiranje divljih deponija, te negativnih utjecaja koje oni imaju na stanje okoliša i vizualni identitet grada Novalje.</i></p>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Kontinuirano unapređenje sustava zbrinjavanja otpada</i> ■ <i>Podizanje razine svijesti o značaju selektivnog prikupljanja otpada kod lokalnog stanovništva</i> ■ <i>Korištenje suvremene tehnologije u funkciji zbrinjavanja otpada</i> ■ <i>Priprema projekata za financiranje iz programa EU iz domene sustavnog zbrinjavanja otpadom</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Grad Novalja, lokalna komunalna tvrtka</i>
MJERA	3.2. Koristiti moderne tehnologije u opskrbi pitkom vodom i u rješavanju otpadnih voda
CILJ MJERE	<p><i>Konačni cilj ove mjere je riješena vodoopskrba, kao i priključenost na suvremeni sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda cijelog područja grada Novalje.</i></p> <p><i>Realizacija ovog cilja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Unaprijedit će kvalitetu života lokalnog stanovništva i turista u ljetnim mjesecima</i> ■ <i>Osigurati će primjeren odnos prema okolišu, posebno moru i pozitivno utjecati na njegovo očuvanje</i>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Poboljšanja u postojećem sustavu</i> ■ <i>Sustavno obrazovanje o značaju vodoopskrbe i rješenja odvodnje za kvalitetu života lokalnog stanovništva</i> ■ <i>Mjere zaštite izvorišta pitke vode</i> ■ <i>Priprema projekata vodoopskrbe i odvodnje otpadnih voda za financiranje iz programa EU</i> ■ <i>Razvijanje svijesti kod građana o značaju i važnosti kvalitete vode</i>
NOSITELJI MJERE	<i>Grad Novalja, lokalna komunalna tvrtka</i>
MJERA	3.3. Riješiti nedostatke u prometu u području državnih, županijskih i lokalnih prometnica, prometa u mirovanju
CILJ MJERE	<i>Eliminirati zastoje i riješiti uska grla u području lokalnog prometa što se posebice osjeti u ljetnim mjesecima. Rješenje ovog problema bitno bi unaprijedilo percepciju kvalitete života u gradu Novalji, kako od strane lokalnog</i>

	<p>stanovništva, tako i turista.</p> <p>Novalja ima permanentan i sve izraženiji problem parkiranja. Također, ovaj problem pojačava prisustvo turista koji najvećim dijelom dolaze osobnim automobilima.</p>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kontinuirano praćenje stanja prometa i donošenje prikladnih mjera i eventualnu preregulaciju prometa ■ Formiranje alternativnih koncepta javno-privatnog ili privatno-privatnog partnerstva u cilju izgradnje novih parkirališnih prostora
NOSITELJI MJERE	<p>Grad Novalja, koordinacija s državom i županijom (u području cesta koje su u njihovoj nadležnosti), investitori</p>
MJERA	<p>3.4.: Razraditi sustav raznih oblika privatnog partnerstva u financiranju kapitalne infrastrukture</p>
CILJ MJERE	<p>Osiguranje visoke razine kvalitete usluga za stanovništvo putem realizacije projekata kapitalne infrastrukture, kao i osiguranje sredstava za održavanje infrastrukture nameće gradu Novalji iznimno velika financijska opterećenja. Potrebno je osmisliti sustav partnerstva (npr. javno-privatno) kojim bi se zaštitili temeljni interesi Grada Novalje i njenih građana, ali i osigurali traženi preduvjeti koji osiguravaju novi razvojni iskorak grada.</p>
OPIS I SADRŽAJ MJERE	<p>Analiza planiranih projekata kapitalne infrastrukture</p> <p>Analiza izvora financiranja planiranih projekata kapitalne infrastrukture</p> <p>Osmišljavanje primjerenog koncepta partnerstva za pojedini kapitalni projekt infrastrukture</p>
NOSITELJI MJERE	<p>Grad Novalja; lokalne komunalne tvrtke i trgovačka društva</p>

8.2 Aktivnosti (investicijski projekti) za ostvarivanje razvojnih ciljeva

Nakon određivanja strateških ciljeva i razrade pojedinih mjera, potrebno je definirati detaljnije aktivnosti, odnosno projekte/investicije koji će omogućiti realizaciju razvojnih opredjeljenja i vizije grada Novalje.

Prema suvremenim teorijama razvoja, uspješno vođena investicijska politika zahtijeva da se odluke o investicijskim aktivnostima donose poštujući ne samo ekonomske već i ostale ciljeve (socijalne, političke, ekološke i sl.), što u konačnici treba osigurati izbor najpovoljnije varijante

konkretnog investicijskog projekta. Realizaciju pojedinog investicijskog projekta moguće je podijeliti na slijedeće faze:

- a) priprema investicijskog projekta,
- b) ocjena investicijskog projekta,
- c) izvedba investicijskog projekta,
- d) poslovanje investicijskog projekta.

Prvi korak razrađuje postojeću ideju o potrebi investiranja, identifikaciju mogućih i prihvatljivih investicijskih rješenja, izradu analitičko-dokumentacijske podloge za izbor projekta te donošenje investicijske odluke. Drugi korak obuhvaća definiranje kriterija i izbor metoda za ocjenu mogućih i prihvatljivih investicijskih rješenja, izradu analitičko-dokumentacijske podloge za izbor projekta te donošenje investicijske odluke. U trećem se koraku priprema i izvodi građenje, te priprema proizvodnja prema investicijskom projektu. Posljednji korak podrazumijeva proizvodnju učinaka, što i jest krajnji cilj projekta. Planiranje investicijskih projekata svodi se na izradu predinvesticijske studije projekta, investicijske studije te studije izvedbe. Predinvesticijska studija temelji se na analitičko-dokumentacijskoj podlozi za prethodnu ocjenu investicijskih varijanti kako bi se odabrala najpovoljnija. Investicijska studija temelji se na analitičko-dokumentacijskoj podlozi za donošenje investicijske odluke. Studija izvedbe sadrži planirani najprihvatljiviji način izvedbe investicijskog projekta.

Prijedlog plana investicija

Sukladno analizi postojećeg stanja gospodarstva, ciljevima prostornog uređenja, naročito zaštićenih prostora te zaštiti okoliša, strateškim smjernicama razvoja, predlaže se planiranje i provođenje konkretnih investicijskih projekata, a u cilju ostvarenja razvojnih opredjeljenja, strateških ciljeva i vizije budućeg razvoja grada Novalje.

Potrebe za investicijama

Prijedlog investicijskih projekata strukturiran je u skupine projekata prema namjeni prostora Novalje. U nastavku se predlažu slijedeće grupe investicijskih projekata:

- a) Skupina projekata infrastrukture koji poboljšavaju kvalitetu života lokalnog stanovništva;
- b) Skupina projekata kojima se stvaraju preduvjeti za razvoj malog gospodarstva i povećanja zaposlenosti;
- c) Skupina projekata novih športskih disciplina, zabave i rekreacije s ciljem povećanja turističke atraktivnosti, unapređenje i izgradnju infrastrukture i ostalih ponuda u funkciji održivog razvoja turizma, te podizanja cjelovite razine tržišne konkurentnosti područja Novalje.

Slika. Pregled predloženih projektnih ideja

Redni broj	Investicijska skupina	Lokacija	Investicija
1.	Skupina a)	Grad Novalja-jedinica lokane samouprave	Izgradnja doma za starije i nemoćne
2.			Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora
3.			Izgradnja doma DVD
4.			Izgradnja nove policijske postaje
5.			Izgradnja multimedijalnog centra „Gozdenica“
6.			Izgradnja veterinarske stanice
7.			Dogradnja pročišćavanja vrtića
8.			Širenje kanalizacijske mreže
9.			Širenje vodovodne mreže
10.			Izgradnja i rekonstrukcija županijskih, državnih i lokalnih nerazvrstanih cesta
11.			Uređenje javnih površina

12.	Skupina b)	Grad Novalja-jedinica lokane samouprave	Sanacija deponija smetlišta	
13.			Javna rasvjeta – izgradnja i širenje mreže	
14.			Poduzetnička zona Čiponjac – II. faza	
15.			Poduzetnička zona Zaglava – Prozor	
16.			Sustav navodnjavanja Novaljskog polja	
17.			Razvoj agro turizma	
18.			Razvoj eko – poljoprivrednih gospodarstava	
19.			Razvoj eko – maslinarstvo	
20.			Razvoj eko – domaće sorte grožđa	
21.			Razvoj proizvodnje eko – meda	
22.			Razvoj tradicionalnih obrta	
23.			Razvoj obrtništva	
24.			Razvoj proizvodnje eko sira i proizvoda od ovčjeg mlijeka	
25.			Razvoj nautičkog turizma	
26.		naselje Novalja	Gradska tržnica	
27.		naselje Novalja	Tržnica autohotninih i eko proizvoda te ljekovitog bilja i začina	
28.		naselje Novalja	Ribarnica	
29.		Skupina c)	Grad Novalja-jedinica lokane samouprave	Rimska kava
30.				Novaljska šumica
31.				Razvoj obiteljskih hotela
32.				Luka nautičkog turizma
33.				Razvoj turističkog smještaja viših kategorija
32.				Razvoj turističkog smještaja prilagođenog mladima (Hosteli)
33.				Razvoj fun (vodenog) parka za sve generacije
34.				Arheologija u funkciji održivog razvoja
35.				Obilježavanje raznih vrsta staza: staza maslina, biciklističke staze, staze sira, state vina i ostalo.

Kapaciteti se predlažu sukladno strateškim smjernicama dinamike i prioriteta u razvoju Novalje te procijeni realnih mogućnosti.

Baza projektnih ideja Grada Novalje

Razvoj Grada planiran je i kroz Bazu projektnih ideja Grada Novalje. Bazu je izradila gradska uprava a predstavlja najznačajnije i najveće projekte koji se ili pripremaju ili su u pripremi za financiranje iz predpristupnih fondova Europske unije (odnosno strukturnih fondova nakon što Hrvatska uđe u EU). Baza projekata stalno se nadopunjuje novim idejama tako da redosljed u Bazi ne znači ujedno i prioritet. Svi projekti imaju istu važnost. U slijedećoj tablici donosimo popis najvećih projekata iz navedene Baze.

Tabela 26: Sadržaj odabranih projekata iz Baze projektnih ideja Grada Novalje

Naziv projekta	Kratki opis projekta
Vrtovi lunjskih maslina	Projektom Vrtovi lunjskih maslina namjeravaju se zaštititi stoljetna stabla maslina koja se nalaze na području naselja Lun (Plantaža, Bodunalva). Projekt donosi izgradnju 7 km puteva kroz maslinik, recepciju, četiri autohtone kućice (do 12 m ²), turističku prezentaciju maslinika (električni vlakčić, putokazi, odmorišta – vidikovci i sl.). Uz navedeno plan je osnovati Javnu ustanovu, s ravnateljem i dvojicom rendžera, koja bi se brinula o ovom području.
Novaljska šumica	Projekt Novaljska šumica odnosi se na uređenje Gradske plaže Vrtić te prostora šume uz gradsku plažu. Projekt predviđa u djelu šumice predstaviti arheološku zonu (Bazilika), botanički vrt, edukativni labirint – suhozida i sl. U obalnom djelu namjerava se izgraditi (redizajnirati postojeći) mul za privez brodova, drveni mul za ulaz u more, sunčalište, velike klupe sa sjenilima. U sklopu projekta namjerava se izgraditi amfiteatar (ljetna pozornica), te ugostiteljsko-turistički sadržaji.
Rimski akvadukt (Talijanova buža)	Uređenje Rimskog vodovoda podrazumjeva nastavak arheoloških istraživanja, dovršenje iskapanja u novaljskom polju te učiniti prohodnim cijeli vodovod (sada je prohodan veći dio).
Poduzetnička zona Čiponjac (drugi dio)	Nastavak uređenja prostora namjenjenog poduzetničkoj zoni Čiponjac koja ima uslužnu, trgovačku i komunalno servisnu namjenu. Projekt predviđa uređenje kompletne infrastrukture (prometnice, vodovod, odvodnja, elektrifikacija...) za potrebe korisnika poduzetničke zone.

Poduzetnička zona Zaglava - Prozor	Uređenje prostora namjenjenog poduzetničkoj zoni Zaglava - Prozor koja ima proizvodnu namjenu.
Uređenje Gradine i crkvice Sv. Juraj	Arheološka istraživanja na ovom lokalitetu traju već nekoliko godina. Projekt ima za zadatak obogatiti turističku ponudu Grada Novalje s naglaskom na kulturnu i arheološku baštinu (npr. organiziranje raznih kulturnih manifestacija - čitanje poezije, pjevanje pjesama...) te izgradnja pristupne ceste.
Luke nautičkog turizma	Projektom se predviđa izgradnja luka nautičkog turizma u naseljima Novalja, Stara Novalja i Lun (Tovarnele).
Sustav navodnjavanja Novaljskog polja	Projekt obuhvaća izgradnju sustava za navodnjavanje novaljskog polja iz vlastitih izvora vode te probijanje puteva kroz polje. Projekt će uvelike doprinijeti povećanju obradivih poljoprivrednih površina koje su sada uglavnom zapuštene. Velik broj sada obrađenih površina nalazi se upravo uz prometnice koje su prohodne što dovodi do zaključka da bi velik broj površina bio obrađen kada bi se omogućio pristup korisnicima do njihovih parcela.
Arheološki park – rimska kava	Projekt ima za namjeru prezentirati i zaštititi antički kamenolom koji se nalazi u naselju Novalji. Prezentacija antičkog kamenoloma predstavlja još jednu turističku atrakciju i povećanje ukupne turističke ponude grada.
Vodosprema Komorovac	Izgradnja vodospreme na području Zaglave – Komorovac radi akumulacije veće količine vode.
Uređaj za pročišćavanje otpadnih voda – Vrtić	Izgradnja i nabava uređaja za pročišćavanje otpadnih voda. Izrađena je studija utjecaja na okoliš koja je suglasna je s uređajem na postojećoj lokaciji mehaničkog pročišćivača.
Sustav javne odvodnje (kanalizacija) Novalja	Projekt javne odvodnje (kanalizacije) u naselju Novalja predviđa nastavak gradnje kanalizacijskog sustava. U velikoj mjeri naselje Novalja ima izgrađen kanalizacijski sustav. U budućnosti se predviđa dovršetak kanalizacijskog sustava Gaj, izgradnja sustava odvodnje Lokunje, Burin Bok, Brneštre i ostali manji zahvati.
Sustav javne odvodnje (kanalizacija) Stara Novalja	Projekt predviđa gradnju podsustava javne odvodnje otpadnih fekalnih voda Stare Novalje i priključenje na glavni sustav odvodnje Novalja. Naselje Stara Novalja nema izgrađen kanalizacijski sustav. Oborinske vode se odvođe površinski u niže zone terena te spuštaju u more ili na okolno tlo. Sanitarne otpadne vode se iz stambenih objekata sakupljaju u septičke jame koje su u većini slučajeva bez zidanog dna tako da se tekući dio fekalnih voda upija u tlo ili odlazi u more pa su stalna potencijalna opasnost za zdravlje ljudi i okoliš.
Sustav javne odvodnje (kanalizacija) Jakišnica - Gager - Stanišće	Projekt predviđa gradnju sustava javne odvodnje otpadnih fekalnih voda u naseljima Jakišnica, Gager i Stanišće. Naselja Jakišnica, Gager i Stanišće nemaju izgrađen kanalizacijski sustav. Oborinske vode se odvođe površinski u niže zone terena te spuštaju u more ili na okolno tlo. Sanitarne otpadne vode se iz stambenih objekata sakupljaju u septičke jame koje su u većini slučajeva bez zidanog dna tako da se tekući dio fekalnih voda upija u tlo ili odlazi u more pa su stalna potencijalna opasnost za zdravlje ljudi i okoliš.

Sustav javne odvodnje (kanalizacija) Metajana	Projekt predviđa gradnju sustava javne odvodnje otpadnih fekalnih voda Metajna. Naselje Metajna nema izgrađen kanalizacijski sustav. Oborinske vode se odvođe površinski u niže zone terena te spuštaju u more ili na okolno tlo. Sanitarne otpadne vode se iz stambenih objekata sakupljaju u septičke jame koje su u većini slučajeva bez zidanog dna tako da se tekući dio fekalnih voda upija u tlo ili odlazi u more pa su stalna potencijalna opasnost za zdravlje ljudi i okoliš.
Sustav javne odvodnje (kanalizacija) Lun – Tovarnele	Projekt predviđa gradnju sustava javne odvodnje otpadnih fekalnih voda u naseljima Lun i Tovarnele. Naselja Lun i Tovarnele nemaju izgrađen kanalizacijski sustav. Oborinske vode se odvođe površinski u niže zone terena te spuštaju u more ili na okolno tlo. Sanitarne otpadne vode se iz stambenih objekata sakupljaju u septičke jame koje su u većini slučajeva bez zidanog dna tako da se tekući dio fekalnih voda upija u tlo ili odlazi u more pa su stalna potencijalna opasnost za zdravlje ljudi i okoliš.
Sustav javne odvodnje (kanalizacija) Potočnica – Dubac - Varsan	Projekt predviđa gradnju sustava javne odvodnje otpadnih fekalnih voda u naseljima Potočnica i Dubac - Varsan. Naselja Potočnica i Dubac - Varsan nemaju izgrađen kanalizacijski sustav. Oborinske vode se odvođe površinski u niže zone terena te spuštaju u more ili na okolno tlo. Sanitarne otpadne vode se iz stambenih objekata sakupljaju u septičke jame koje su u većini slučajeva bez zidanog dna tako da se tekući dio fekalnih voda upija u tlo ili odlazi u more pa su stalna potencijalna opasnost za zdravlje ljudi i okoliš.
Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora	U programu energetske učinkovitosti, ovaj projekt planira postavljanje kolektora na krovovima javnih zgrada i zgrada u vlasništvu Grada iz kojih bi se proizvodila električna energija iz energije sunca. Snaga kolektora predviđa se na oko 200 kW.

9. IZVORI I DINAMIKA FINANCIRANJA PROJEKATA

Za realizaciju predloženih mjera, kao i pojedinih projektnih ideja, potrebno je osigurati adekvatne izvore financiranja. Uobičajeno, moguće je financiranje iz vlastita sredstva, nepovratnih ili povratnih sredstva. U nastavku se daju neke od mogućnosti financiranja predloženih projekata.

9.1. Domaće linije financiranja projekata

Strateški projekti mogu se financirati iz gospodarskih ili proračunskih i izvanproračunskih izvora. Gospodarski sektor financiranje provodi kroz istraživačke i razvojne odjele pojedinih tvrtki, dok država financiranje obavlja kroz institucionalne okvire, odnosno proračun i izvanproračunske fondove Grada i Županija, ali i projektnim financiranjem (sredstva dobivena temeljem objavljenih natječaja sa strane raznih Ministarstava).

Proračun Grada

Proračun je najosnovniji izvor financiranja. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju prihode za financiranje svojih aktivnosti i slobodno njima raspoložu. Sustav financiranja lokalne samouprave prilično je složen i obuhvaća različite izvore prihoda, uključujući poreze (vlastite poreze i zajedničke poreze koji se dijele između lokalne samouprave, županija i države), neporezne prihode (vlastite i zajedničke), kapitalne prihode i subvencije. Proračunom se financiraju oni projekti koji su od strateškog interesa samog Grada Novalje.

Kreditni oblik financiranja

Osim financiranja iz vlastitog proračuna jedinica lokalne samouprave može se zadužiti u bankama. Ovaj oblik izvora financiranja za jedinicu lokalne samouprave se koristi vrlo često, iako njihova mogućnost zaduživanja nije ovisna samo o njihovoj vlastitoj odluci. Naime, zaduživanje ne može biti veće od 20% prihoda ostvarenih u godini koja prethodi godini u kojoj se zadužuje¹³.

Leasing

¹³ Zakon o izvršavanju Državnog proračuna Republike Hrvatske, NN 28/08

Jedinice lokalne samouprave mogu se financirati i putem lizinga, koji predstavlja oblik financiranja u kojem davatelj lizinga, odnosno lizing društvo odobrava pravo korištenja određenog objekta lizinga na određeno razdoblje. Pogodnost ovog načina financiranja je njegova fleksibilnost budući se uvjeti otplate mogu prilagoditi kupcu. Za razliku od bankarskog kredita za čije osiguranje treba, u pravilu, založiti nepokretnu imovinu veće vrijednosti od iznosa kredita, za lizing nisu potrebna dodatna osiguranja ili su potrebna u manjoj mjeri.

Potpore i donacije

Pojedina Ministarstva Republike Hrvatske sudjeluju u financiranju raznih projekata kako jedinica lokalne samouprave tako i njezinih gospodarskih subjekata. Kroz određeni vremenski period projekti se mijenjaju, te se aktualni projekti mogu naći na internet stranicama ministarstava¹⁴.

Ostali domaći izvori financiranja

Osim već navedenih financijskih izvora, sredstva potrebna za financiranje pojedinih projekata, mogu se pribaviti i putem Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR), Županijskih Agencija i Fondova (Fond za regionalni razvoj, Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost), jamstvene institucije - Hrvatske agencije za malo gospodarstvo (HAMAG), Poslovno inovacijskog centra Hrvatske (BICRO)¹⁵. Također, projekti se mogu financirati i putem modela javno-privatnog partnerstva i zajedničkog ulaganja.

9.2 Inozemne linije financiranja projekata

EU je jedan od najvećih donatora razvojne pomoći u svijetu, te se koristi širokim spektrom financijskih instrumenata. Danas EU pruža predpristupnu pomoć Hrvatskoj putem integriranog **instrumenta predpristupne pomoći** IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) kako bi poduprla političke, gospodarske i institucionalne reforme, prekograničnu suradnju, regionalnu konkurentnost, regionalni razvoj, razvoj ljudskih resursa te poljoprivredu i ribarstvo.

¹⁴ Adrese internet raznih ministarstava su: www.mingorp.hr; www.min-kulture.hr; www.mmpi.hr; www.mps.hr; www.mvpei.hr; www.mzss.hr; www.mint.hr; www.mrrsvg.hr

¹⁵ Trenutno raspoloživi projekti i metode financiranja također se mogu naći na internet stranicama ovih institucija.

Prepristupni fond IPA kojega koriste sve zemlje kandidatkinje za ulazak u EU (Republika Hrvatska, Turska i Republika Makedonija) i potencijalne zemlje koje će u kraćem razdoblju ući u EU imaju na raspolaganju 11,468 milijardi eura¹⁶ u okviru Financijske perspektive 2007-2013. Program IPA zamijenio je fondove ISPA, Phare, SAPARD, CARDS koji su korišteni u razdoblju 2000-2006.godine.

Program IPA je kompleksan program koji obuhvaća pet područja djelovanja usmjerenih na smanjenje nejednakosti između regija, rast životnog standarda i kvalitete života, gospodarsku i društvenu koheziju i solidarnost između država članica, te obuhvaća slijedeće programe: 1. Pomoć u tranziciji i izgradnja ustanova; 2. Prekogranina suradnja; 3. Regionalni razvoj (promet, okoliš i regionalna konkurentnost); 4. Razvoj ljudskih potencijala; 5. Ruralni razvoj.

Komponente programa IPA provode se kroz razne projekte. Neki od njih se ostvaruju podnošenjem prijedloga za njihovo ostvarenje, dok se drugi provode putem javne nabave. Obavijesti o otvorenim natječajima objavljuju se na internet stranicama provedbenih tijela pojedinih komponenti¹⁷.

Osim Programa IPA raspoloživi programi Europske unije za financiranje projekata u Hrvatskoj su dostupni i:

■ Programi Zajednice (Community Programmes)¹⁸ – odnosi se na integriran niz aktivnosti koje usvaja Europska zajednica ili Unija kako bi promicala suradnju među državama članicama u različitim područjima povezanim s politikama Zajednice u razdoblju od nekoliko godina. U načelu programi su namijenjeni isključivo državama članicama no prema odluci europskog Vijeća iz studenoga 2004. Zemlje zapadnog Balkana mogu sudjelovati u ukupno dvadesetčetiri programa, koji se odnose na borbu protiv diskriminacije, borbu protiv socijalnog isključivanja i pomoć politici zaštite potrošača. Spomenuti programi podupiru posebne aktivnosti u obrazovanju i daljnjem školovanju, promiču aktivno europsko građanstvo ili djeluju u javnom zdravstvu. Najznačajniji Programi Zajednice dostupni Hrvatskoj su: Program «Europa za građane» (sufinancira projekte nevladinih organizacija na temu aktivnog europskog građanstva)¹⁹; Program

¹⁶ <http://www.strategija.hr/hr/fondovi/ipa-program>

¹⁷ Može se vidjeti na stranicama različitih Ministarstava, ali i na www.strategija.hr; www.safu.hr

¹⁸ <http://www.entereurope.hr/page.aspx?PageID=158#dodatniizvori>

¹⁹ Više o tome: www.uzuvrh.hr/stranica.aspx?pageID=45

«Kultura» (sufinancira projekte međudržavne suradnje i partnerstva iz područja kulture)²⁰; Program «Mladi na djelu» (sastoji se od potpora za razmjene mladih, projekte mladih i Europske volonterske službe)²¹; Okvirni program za konkurentnost i inovacije – CIP (glavna ciljna skupina programa su mala i srednja poduzeća i povećanje njihove konkurentnosti u poslovnom i inovacijskom aspektu)²²; Sedmi okvirni program za istraživanje i razvoj (FP7) (financira tehnološki razvoj kroz europske istraživačke projekte i mobilnost istraživača na području Europe i zemalja trećeg Svijeta)²³; Program «Cjeloživotno učenje» (potiče sve segmente obrazovanja od osnovnoškolskog do obrazovanja odraslih kroz razmjene učenika i nastavnog osoblja te projekte zajedničke suradnje)²⁴.

■ Program Ljudi ljudima (People 2 People) – Program namijenjen poticanju razmjene znanja i umrežavanja organizacija civilnog društva iz Hrvatske te EU institucija, europskih organizacija civilnog društva i drugih relevantnih aktera unutar EU-a. Programom se, uglavnom, financiraju studijski posjeti (teme određuje Opća uprava za proširenje Europske komisije), a odabir sudionika studijskih posjeta obavlja Delagacija Europske unije u Hrvatskoj²⁵.

Ulaskom u Europsku uniju Republika Hrvatska će za povećanje gospodarskog razvoja, posebno na regionalnoj razini, te za konvergenciju prema razvijenijim zemljama EU moći koristiti **Strukturne fondove Europske unije**, a u službi Kohezijske politike²⁶.

²⁰ Više o tome: www.min-kulture.hr/ccp/

²¹ Više o tome: www.mobilnost.hr/index.php?id*227

²² Više o tome: <http://ec.europa.eu/cip/>

²³ Više o tome: www.hit.hr/FP7/?I=hr i <http://cordis.europa.eu>

²⁴ Više o tome: www.mobilnost.hr/indec.php?id=2

²⁵ www.uzuvrh.hr/userfiles/file/P2P-leaflet_EN_2010.pdf

²⁶ Kohezijska politika temelji se na pretpostavci da je nužna preraspodjela između bogatijih i siromašnijih regija Europe kako bi se uravnotežili učinci daljnje gospodarske integracije.

Fondovi iz kojih se financira Kohezijska politika EU jesu:

1. Europski socijalni fond (European Social Fund, ESF)
2. Europski fond za regionalni razvoj (European Fund for Regional Development, ERDF)
3. Kohezijski fond (Cohesion Fund, CF)

Ad₁) Europski socijalni fond (ESF) predstavlja glavni financijski instrument Europske unije za ostvarivanje strateških ciljeva politike zapošljavanja. Fond osigurava podršku europskim regijama koje su pogođene visokom stopom nezaposlenosti. Prihvatljiva područja djelovanja u okviru ESF fonda su: a) privlačenje i zadržavanje ljudi u zaposlenosti i modernizacija sustava socijalne zaštite; b) poboljšanje prilagodljivosti radnika i tvrtki, te fleksibilnost tržišta rada; c) povećanje investicija u ljudski kapital kroz bolje obrazovanje i stjecanje vještina; d) jačanje administrativnih kapaciteta, e) pomoć u održavanju zdrave radne snage.

Ad₂) Europski fond za regionalni razvoj (ERDF) ima za cilj jačanje ekonomske i socijalne kohezije, te smanjivanje razlika u razvoju između regija unutar EU. Većinom je usmjeren na infrastrukturne investicije, proizvodne investicije u cilju otvaranja radnih mjesta, te na lokalni razvoj i razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Sredstva iz ovog fonda usmjerava se na statističke prostorne jedinice prema EU klasifikaciji tzv. NUTS regije. U okviru kohezijske politike EU te regije služe kako bi se utvrdila razina i vrsta pomoći kojom EU financira kohezijsku politiku, tj. razvojne aktivnosti zemalja članica sukladno strateškim smjernicama donesenim na razini EU.²⁷

Ad₃) Kohezijski fond je financijski mehanizam za financiranje velikih infrastrukturnih projekata u EU na području prometa i zaštite okoliša u svrhu postizanja gospodarske i socijalne kohezije Europske Unije, te poticanja održivog razvoja. U Financijskoj perspektivi 2007-2013. vrijednost mu je oko 55 milijardi eura. Na sufinanciranje projekata u iznosu od najviše 85% pravo imaju države članice čiji je bruto domaći proizvod ispod 90% prosjeka EU i koje primjenjuju nacionalni program konvergencije prema gospodarskoj i monetarnoj uniji. Kohezijski fond otvoren je Grčkoj, Portugalu i Španjolskoj, te nakon proširenja u svibnju 2004. godine i novim

²⁷ Prema NUTS metodologiji Hrvatska je podijeljena na tri NUTS II regije za koje se očekuje da će najviše koristiti kategoriju intervencija iz cilja «konvergencija». Cilj «konvergencija» obuhvaća regije koje odgovaraju razini NUTS II regije u kojima je BDP po glavi stanovnika ispod 75% EU prosjeka. Ima za zadatak ubrzati približavanje najslabije razvijenih zemalja članica i regija poboljšanjem uvjeta za rast i zapošljavanje kroz povećanje i poboljšanje kvalitete investiranja u fizički i ljudski kapital, te razvoj inovacija i društva znanja, prilagodljivost gospodarskih i društvenih promjena, zaštitu i poboljšanje okoliša, kao i administrativne učinkovitosti.

državama članicama Unije. Kohezijski fond financira intervencije na području: a) okolišne infrastrukture s ciljem preuzimanja EU standarda zaštite okoliša; b) učinkovito korištenje energije i korištenje obnovljivih izvora energije; c) Trans-europske transportne mreže (Trans-European Transport Networks); d) Transportne infrastrukture (izvan TEN-T mreže) koja doprinosi okolišno održivom urbanom i javnom prometu, inter-operabilnosti transportnih mreža diljem EU, te potiče inter-modalne prometne sustave.

Osim ovih fondova postoje još i:

■ **Financijski instrument za okoliš (LIFE +, Financing Instrument for the Environment)²⁸**

Life+ je finacijski instrument Europske komisije namijenjen aktivnostima u području zaštite okoliša i zaštite prirode. Cilj programa je borba protiv klimatskih promjena, zaustavljanje propadanja prirode i bio-raznolikosti; poboljšanje okoliša, zdravlja i kvalitete života, promicanje održivog korištenja i upravljanja prirodnim resursima i otpadom; razvoj strateških pristupa razvoju i provedbi politike, kao i informiranje te podizanje razine svijesti. Program se sastoji od dviju komponenata: 1) LIFE - Provedba i upravljanje i 2) LIFE informiranje i komunikacije.

■ **Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (European Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD)²⁹**

EAFRD je instrument zajedničke poljoprivredne politike tijekom trajanja Financijske perspektive 2007.-2013. Fond je usmjeren na smanjivanje razlika između regija EU kroz razvoj poljoprivrede. Omogućuje jedinstveni izvor financiranja iz EU za sve programe ruralnog razvoja. Sastoji se od četiri grane: (1) poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i šumarstva, (2) poboljšanje okoliša i krajolika, (3) kvaliteta života u ruralnim područjima i diverzifikacija ruralne ekonomije, i (4) Leader pristup. Hrvatskoj će se Fond otvoriti po pristupanju Europskoj uniji. Njegovo se korištenje priprema kroz IPARD program.

²⁸ <http://ec.europa.eu/environment/life/index.htm>

²⁹ http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm

- Europski ribarski fond (European Fisheries Fund, EFF)³⁰.

U Financijskoj perspektivi 2007.-2013. instrument koji financira zajedničku ribarsku politiku EU je Europski ribarski fond. Fond je koncipiran tako da osigurava održivo ribarstvo i industriju akvakulture u EU. Financira industriju koja prilagođava svoju flotu radi postizanja konkurentnosti, kao i mjere zaštite okoliša. Također pomaže ribarskim zajednicama pogodnim promjenama da diverzificiraju svoju ekonomsku bazu. Dodatna sredstva su namijenjena mjerama koje će osigurati kvalificiranu radnu snagu potrebnu ribarskoj industriji. Hrvatskoj će se Fond otvoriti po pristupanju Europskoj uniji. Njegovo se korištenje djelomično priprema kroz IPARD programe.

Osim Europske komisije koja je ujedno najveći donator finacijskih sredstva, postoje i drugi inozemni darovatelji kao što su: Europska investicijska banka, Svjetska banka i drugi bilateralni donatori pomoću kojih se mogu pribaviti sredstva manijenjenim regionalnom razvoju.

9.3. Načini, kvantiteta i dinamika investiranja

Stvarna realizacija potrebnih investicija ovisit će o sinergiji javne vlasti, privatnog sektora i lokalnog stanovništva. To podrazumijeva proaktivan stav lokalne vlasti prema održivom razvoju, povjerenje privatnog sektora u budući rast i ekonomsku opravdanost investicija te proaktivno sudjelovanje lokalnog stanovništva .

Pri tome će odlučujuću ulogu imati stvorena odgovarajuća investicijska klima i prihvaćeni mogući modeli način investiranja s obzirom na potrebna visoka finacijska sredstva kako za projekte privatnih investitora tako i za investicije javnog sektora.

Planiranje vrijednosti i dinamike potrebnih investicija, naročito s obzirom na postojeći stupanj razvijenosti Grada Novalje, temelji se na pretpostavkama intenzivne dinamike investiranja u prioritetne projekte u prvoj fazi razvoja kako bi se stvorili uvjeti za ekonomski opravdane investicije i održala dinamika razvoja narednih faza investiranja. U suprotnom se može dogoditi

³⁰ http://ec.europa.eu/fisheries/cfp_en.htm

obeshrabrenje investitora zbog nemogućnosti postizanja ciljeva ekonomske opravdanosti investicije.

Karakteristike investicijskih ulaganja, veliki iznosi sredstava, dugoročnost, podložnost rizicima zbog dugih rokova povrata, jer je nemoguće predvidjeti sve prijetnje i troškove uloženog kapitala, utječu na odluke investitora. U tom smislu investicijske odluke ovisit će o ciljevima, ograničenjima, fazama razvitka poduhvata, načinu povećanja učinkovitosti i stvorenoj investicijskoj klimi. Kako je razvoj gospodarstva i turizma kao bitnih odrednica za razvoj općenito pa i na području Novalje, moguć jedino temeljem investiranja, potrebno je poticanje i stvaranje investicijske klime.

Na stvaranje investicijske klime značajan utjecaj imat će određene pretpostavke kao što su:

- a) mogućnosti investitora dostupnim financijskim sredstvima,
- b) programi poticanja investitora prema tome kojeg stupnja rentabilnosti je program razvoja,
- c) poticaji i olakšice za stimuliranje posebnih tipova razvoja kao na primjer bespovratna sredstva ili razvojni krediti s povoljnijim kreditnim uvjetima,
- d) uvođenje modela javno-privatnog partnerstva,
- e) porezne olakšice kao na primjer niže stope poreza na dohodak i poreza na potrošnju ili niži komunalni doprinosi i naknade za nekoliko prvih godina poslovanja i
- f) drugi oblici poticaja kao na primjer trening programi za djelatnike turističkih subjekata, programi zajedničkih marketinških aktivnosti, informacijski servisi i slične aktivnosti od značaja za razvoj turizma.

Praksa zemalja razvijenih tržišta razlikuje šest mogućih scenarija klime za razvoj turizma koji ovise o stavu javnog sektora prema razvoju i stupnju rentabilnosti razvoja.

Slika: Stav institucija javnog sektora prema razvoju turističkog projekta

		<i>Negativan stav</i>	<i>Neutralan stav</i>	<i>Pozitivan stav</i>
RENTABILNOST	NISKA	<p>Scenarij 1</p> <p>NEMA RAZVOJA</p>	<p>Scenarij 3</p> <p>RAZVOJNA "AGONIJA" ZBOG NISKE / MARGINALNE RENTABILNOSTI PROJEKTA I NEPOSTOJANJA INTERESA VLASTI ZA RAZVOJ</p>	<p>Scenarij 5</p> <p>POTICAJI I OLAKŠICE SU NUŽNI KAKO BI SE UKLONILE ILI PREBRODILE BARIJERE ZA INVESTICIJE PRIVATNOG SEKTORA</p>
	VISOKA	<p>Scenarij 2</p> <p>RAZVOJNA "POLITIZACIJA" GDJE INVESTITOR ULAZI U PROJEKT TEK KAD GA OMOGUĆE INSTITUCIJE VLASTI RAZINE ILI NOVA STRUKTURA VLASTI</p>	<p>Scenarij 4</p> <p>INVESTITOR ULAZI U PROJEKT I RAZVIJA GA NEOMETANO, ALI POSTOJI OPASNOST VISOKIH DRUŠTVANIH TROŠKOVA (NPR. REIZGRADNJA ILI ZAGAĐENJE OKOLIŠA</p>	<p>Scenarij 6</p> <p>OPTIMALNI SCENARIJ ZA RAZVOJ GDJE POTICAJI I OLAKŠICE NISU NUŽNI, ALI SU POŽELJNI (NPR. U UVJETIMA POLITIČKE ILI GOSPODARSKE NESTABILNOSTI)</p>

Sukladno postojećoj svjetskoj praksi podrške u razvoju turizma, malog i srednjeg poduzetništva, mogli bismo predložiti da javni sektor kreira programe poticaja i olakšica za privatne investicije u turizmu kao što su:

- a) Razvoj novih obiteljskih hotela do 50 smještajnih jedinica temeljem prenamjene i obnove objekata privatnog smještaja i drugih ugostiteljskih objekata,
- b) Razvoj etno-eko sela,
- c) Razvoj rekreativnih i drugih tematskih staza,
- d) Formiranje i razvoj klastera za potrebe turizma,
- e) Razvoj selektivnih oblika turizma u ruralnom području (npr. kongresni, zdravstveni, nautički turizam),
- f) Ulaganja u turističku infrastrukturu na određenim destinacijama (regionalni turizam).

Sredstva državnih potpora su namjenska te se mogu koristiti za sufinanciranje svih aktivnosti i radova na neposrednoj realizaciji projekata, a naročito onih koji doprinose afirmaciji i revitalizaciji sadržaja turističke ponude. Cilj je da se pomogne programima koji promiču zaštitu baštine, povijesnog i kulturnog nasljeđa koji je u funkciji turističkog razvoja kraja, te čuvanju tradicijskih vrijednosti, starih zanata i djelatnosti .

Politika dodjele koncesija jedan je od mogućih načina investiranja, a koji je preporučljiv za investicije infrastrukture i druge objekte javnog interesa (škole, bolnice, ambulante, prometnice i slični projekti), za koje lokalna vlast nema dovoljno financijskih sredstava. Ovaj oblik ulaganja omogućuje javnoj vlasti da realizira investicije posebnim ugovornim odnosom između javnog sektora (tijela vlasti) koji ustupa javna dobra i domaće ili strane osobe koja financira, projektira, gradi, održava i upravlja investicijom kroz određeno dugoročno razdoblje. Ovaj oblik načina investiranja u javni sektor primjenjuje se u brojnim zemljama kao model učinkovitije dinamike razvoja.

ZAKLJUČAK

Posljednjih dvadesetak godina gospodarski razvoj Grada Novalje temeljio se na značajnim ulaganjima u podizanje razine kvalitete fizičke infrastrukture, posebice komunalne, te na izgradnji pratećih institucija u cilju osiguranja potrebnih uvjeta za funkcioniranje gospodarskog i društvenog života na ovom području. U tom periodu, kao posljedica tadašnjih turističkih trendova, ali i pomanjkanja adekvatnih hotelskih kapaciteta, izgrađen je veliki broj apartmanskih jedinica na području grada Novalje. Zahvaljujući ulaganjima u infrastrukturne i turističke kapacitete, značajno je porasta kupovna moć i životni standard domicilnog stanovništva, te je u samom naselju Novalja došlo do pozitivnih demografskih kretanja.

Međutim, Grad Novalja iscrpio je efekte tadašnjeg razvojnog modela. Inzistiranje na postojećoj turističkoj ponudi i strukturi gospodarstva, moglo bi ozbiljno ugroziti budućnost ovog područja. Iz tog razloga Grad Novalja je donošenjem izmjena prostornog plana stvorio široku lepezu razvojnih mogućnosti u smislu razvoja novih turističkih zona, poslovno-proizvodnih zona, razvoja nautičkog turizma, te efikasnijeg iskorištavanja agrarnih resursa.

Zbog toga se promišljanje budućnosti Grada temelji na novim razvojnim vizijama i opredjeljenjima, na održivom razvojnom scenariju usklađenom sa suvremenim kretanjima, posebice turističke ponude. Zahvaljujući svojim komparativnim i stečenim prednostima, ali i još uvijek neiskorištenim resursima i potencijalima, Grad Novalja ima realnu šansu za novi gospodarski uzlet. Njega je moguće ostvariti osmišljenim mjerama i aktivnostima prvenstveno usmjerenih na: valorizaciju prirodnih ljepota, kulturnog blaga i tradicijskih posebnosti ovog područja; razvoj tradicionalnih djelatnosti primarnog sektora temeljen na načelima ekološke proizvodnje; diversifikaciju turističkog proizvoda u skladu sa globalnim promjenama turističke potražnje, te ulaganjima u stručne, obrazovane ljude koji će biti sposobni ponuditi i realizirati projekte važne s aspekta ekonomije, ali i šire – važne za postizanje dugoročno održive kvalitete života domicilnog stanovništva.